
**ЗАДУЖБИНА
„ДЕСАНКА
МАКСИМОВИЋ“**

ЗАДУЖБИНА „ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ“

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ
Књ. 30

Уредник
АНА ЋОСИЋ ВУКИЋ

ДЕСАНКИНИ МАЈСКИ РАЗГОВОРИ

**ПОЕЗИЈА
ДУШКА
НОВАКОВИЋА**

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 21. мај 2012.

Приредила
МИРЈАНА СТАНИШИЋ

Београд
2013.

Давид Новаковић*
novakovicdavid@hotmail.com

ЧЕМУ СЛУЖИ МОЈ ОТАЦ

Искористио бих ову прилику да за окружним сџолом који је посвећен поезији мога оца, кажем и ја нешто. Окружли сџо симболизује једнакост оних који су присујни – али ја никако не могу да будем једнак са вама књижевним критичарима, теоретичарима и песницима који из угла стручност и посвећеност литериатури имају сечени леђимитеи да горе о некоме, односно вреднују нечије дело.

Растао сам уоредо са неким књигама које је, уназад две деценије, стварао мој отац, шако да не могу да занемарим шај један веома субјективни осећај о њему и његовој поезији. Иако је мој отац (природно, старији од мене) прву књигу објавио у другој половини прошлог века ('Зналац огледала') – ја и дан данас према њему као песнику имам однос који старији брат има према млађем. Без обзира што се мој отац бави поезијом веома дуго и интензивно, да не кажем свакодневно – у шом чину се увек оледа неки облик тек рођеног песника, као да ништа није прећходило некој његовој новој књизи, новом циклусу или појединачној песми, као да стално почиње исјочетка, да би, у шом почетку, била поново осветљена суштина његовог песничког говора, прећжно усмереног на неке парадоксе епхе, на брзу измену историјских стања, веома бурних за нас на крају XX века. Мој отац је „недоношче“ које никако да порасте, стварајући осећај зајосављености код „великог брата“ – шако да ми је понекад било и тешко да му приђем на ошворен начин, а да његову поезију не „кушам“ без извесних предрасуда...

Свети у којем живимо – свети је кича и „разблужених“ суројта уметности. Све се вари брзо и лако. То се не би могло рећи за поезију Душка Новаковића:

* Песников син, студент филозофије на Филозофском факултету у Београду.

она је шешка за варење, јер је на сујројној сџрани од кулшуре која је прешежно усмерена на власџишу, вулгарну мајтеријалности. Поезија Душка Новаковића одбацује захшеве пошрошачоџ друшџва, она нема никакву „поврајну сџреџу“ са својим чишаоцима, бар не сџреџу која ће је обликоваџи као конзумента који лако посеже за њом; она не нуди уживање у процесу уметничке сџознаје ако се не уложи одређени наџор... – јер, Душко Новаковић целим бићем суделује у сџварању своје поезије. То ми је, барем, познаџо. Често кад ошворим враџа собичка џде ради, видим човека наџнуџоџ над писаћом машином, а однедавно над рачунаром, шагореџи у џладној уџијености очију у шексџи пред собом, у полуџласном мрмљању, своџ у дуванском диму. Кад кренем да ошварам прозор да би ушао свеж зрак, некад се посто избезуми...

Иако се појам поезија свакодневно среће – шешко џа је дефинисаџи. И ја се пишам: чему служи поезија, чему служе песници? Чему служи мој оџац? Да ли је само хроничар власџишџоџ живоџа и емоција или је посреди и још нешџо шџо превазилази оџсеџ њеџове судбине? Биџи у оваквим временима писаи, биџи песник – значи заџонешаџи судбину која врви од разних неџознаница, неџравди, заџостављености, неразумевања, џа и одсутџва пошџовања. Можда је срећа шџо и песници имају своје очеве и праочеве – као шџо мој оџац има Хомера, али и још неке песнике о којима ми често прича с шақвом џубављу и пошџовањем, да је шешко не заволеџи поезију и осешџи неку врџу драџости њеноџ постојања. И моџ постојања у њеџовом.

Љиљана Шој

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.
lilianas@ptt.rs

ТРИДЕСЕТПЕТОГОДИШЊИ ТРАНЗИЦИОЦЕН ПЕСНИКА ДУШКА НОВАКОВИЋА

Апстракт: Циљ овога рада је да прикаже поетски опус Душка Новаковића током тридесетпетогодишњег рада – од младалачких почетака па до врхуњења зрелости. У средишту његовог поетског космоса, као три носећа стуба, постављени су митска свест и однос савременог човека према митском наслеђу, потом историјски усуд и на крају ништа мање битна, каткад и пресудна, опора снага свакодневља.

Кључне речи: кохерентност и континуитет поезике, критичка свест, цикличност.

Прошло је тридесет и пет година од прве књиге Душка Новаковића *Зналац огледала*. Беше то добар наслов поезијом трајно омађијаног двадесетосмогодишњака који је већ слутио, ако не и са сигурношћу знао, да ће у наредним деценијама распоређивати безброј скромних огледалаца и раскошних огледала у свакојаким рамовима, у којима ће се огледати, укрштати, преламати, кристалисати и извитоперавати хиљаде слика из живота и света које је запамтио, измаштао, домислио, доживео, чуо, прочитао па пресложио у себи на јединствен и непоновљив начин.

Некада је био обичај да ствараоцу таквог ранга, опуса и стажа изборе из вишедеценијског стваралаштва сачини неки уважени тумач књижевности, заокруживши их темељним и обимним предговором или поговором, уз додатак целокупне мреже библиографских података. Такви избори беху предворје или степеница за озваничени улазак у историју једне националне књижевности, окосница на коју ће се осла-

њати нове генерације, предлошци за нова читања, тумачења и преиспитивања вредности у новом времену. Без намере или жеље да овакав, традиционални пут, као и улогу критике у њему, заступам као ваљан и неопходан, или да се на примерима упуштам у показивање колико је могао сам по себи да буде исправан или погрешан, формалан или суштински релевантан, желим да све нас подсетим како се такав пут полако али сигурно губи у пракси, сад је већ свеједно да ли пасивношћу критике, или другачијом активношћу и самосвешћу непосредних стваралаца, или, пак, општим одустајањем од потребе за вредновањем, тачније, прихватањем тржишне вредности као јединог мерила духовних и културних потреба савременог друштва.

Отварање ове теме може да изгледа беспредметним на примеру два изврсна избора из троиподеценијског певања која је начинио сам песник Душко Новаковић. Реч је о књигама *Сећање на прве људе* и *Забава за ушучене*. У првој се налази избор из стваралаштва у прошлом веку (од 1976. до 2000. године), а у другој из прве деценије овог века (од 2002. до 2010). Овако постављена временска вододелница може се учинити и формалном, јер не може да је начини стваралац који биолошки живи, па према томе и ствара у једном веку, без обзира на дужину живота и стварања. Такав аутор себе и фазе у свом стварању мери деценијама. Али, дозволимо да, психолошки гледано, граница векова представља догађај који и човечанство, а камоли појединац осећа као меру битних ствари и још битнијих прелома у властитом трајању. Таквим појединцима опредељење за „свој век“ може бити емотивно (носталгички или футуристички) обојено, али и рационално блиско као, у коначном збиру, мањи или већи стваралачки изазов. О томе специфично сведочи у свим својим књигама и њиховим песничким менама, као и у два поменута избора, тридесетпетогодишњи стваралачки транзициоен Душка Новаковића.

Исте или сличне, али веома бројне и разноврсне мотиве, теме, идеје, лектире, моралне дилеме, нараторе или песничке субјекте, па и начине певања и мишљења можемо да проналазимо, сучељавамо, поредимо у ова два избора која карактеришу кохерент-

ност, континуитет и печат ауторове поетичке и људске доследности у оба „његова века“. У оба се заправо таложу, вртложу, нестаје и враћа двомиленијумско искуство људске цивилизације. Читање ових књига изабраних песама суочава нас са утиском да присуствујемо пројекцији једног истовремено реалистичког и фантазмагоричног филма. Зналци Новаковићевих збирки песама донекле осећају хронологију у стварању те импозантне, драматичне, неретко гротескне слике света, у којој доминирају повишена критичка свест и одговорност, као и наглашена емотивна тензија чији је еквивалент бујна и експресивна реторичка напетост, али у новом контексту све више долази до изражаја њена цикличност, спиралност, па и враћање истог у новом руху и контексту, с новим актерима у вечним драмама егзистенције и спознаје апсурда.

То „одмотавање целулоидног котура“, да се послужи једном Душковым сликом из песме „Cinema Lumiere“, режирано је и монтирано, дабоме, песниковом свешћу и сновима, сазнањима и фантазијама, интересовањима и интуицијом, искуством и емоцијама, и у том смислу трака је сасма индивидуалан документ. Она је истовремено и палимпсест из којег у различитим читањима просијавају различити временски слојеви, асоцијативни планови, значењска тежишта и дубински мотиви. Изостављања и сажимања у односу на првобитне књиге, нови редослед и песникове интервенције на семантичком, лексичком, интерпункцијском плану чине ове изборе не само прецизнијом верзијом укупног досадашњег стваралаштва, већ говоре и о песниковој вољи и потреби да сам просеје, преуреди, побољша и исцизелира властити опус, са искуством и зрелошћу коју данас поседује. Стога ова два избора видим и као својеврсно аутокритичко свођење рачуна, као сумирање резултата свих аспеката властитог песничког ангажмана и трагања, од интелектуалног и моралног до поетичког и стилскојезичког. Своје намере и циљеве прецизно је дефинисао сам песник: „... није ми до арчења речи и новетања којим сам поступком нешто урадио, него како се урађено држи у простору и времену“.

* * *

Од младалачких почетака па до врхуњења зрелости, Душко Новаковић је у средиште свога поетског космоса поставио митску свест и однос савременог човека према митском наслеђу, потом историјски усуд и на крају ништа мање битну, каткад и пресудну, опору снагу свакодневља, као три носећа стуба властитог певања и мишљења. Не занемарујући ниједан од ових аспеката у сложеној архитектоници свог поетског опуса, учинио је да ни његови тумачи не могу да игноришу, запоставе или умање значај било којег од ових носећих стубова, ако за циљ имају сагледавање целине и вредновање на мапи савремене поезије.

Душку Новаковићу је веома стало до права на слободно тумачење и проблематизовања мита уопште, али и превасходно са позиције Балкана, дакле простора који, допадало се то некоме или не, „... Лежи уз сам праг мита који је основа западне цивилизације. Лежи и чека да буде уређен. Броји своје девастирани дане Итаке и птице га чак заобилазе“. Али, ако је тако и било у двадесетом веку, у следећем Новаковић кореспондира са митском колевком на сложенији и опорији начин, рекла бих са позиције јединке неомеђене простором, али зато стешњене смутним временима проблематичног прогреса и застрашујућег губитка основних вредности, посматрајући ту драгоцену и контроверзну колевку све више као камен спотицања, упоређивања, неспоразума, неразумевања, заумног или проблематичног посредовања „зналаца“ који су чистоту, невиност и наивност, лепоту мита свели на ниво „трача“ о боговима и јунацима, остварујући научну каријеру саможивих креатура које се, „попут порезника, мотају по Хелади“. Песма „Трач“ јесте једна од многих које одсликавају злоупотребу мита у модерним временима, користољубиво паразитирање на баштини као негативном феномену у науци, култури и уметности којим се, уз многе друге, дисквалификује памет, значај и улога културе у садашњости. Свестан да га је запало непесничко, нехеројско, неренесансно, непросветитељско, неенциклопедично парче времена на планети, време „цивилизације скандала“ и одумирања културе, како га је радикално дефинисао Марио Варгас Љоса, Новаковић се често, огорчено и беспошtedно, враћа овом и

другим примерима културне варваризације, која претходи свим другим варварским атацима на цивилизацијске тековине.

Разумевати Балкан активним преиспитивањем митског наслеђа, немогуће је без активног преиспитивања његове крваве и сурове историје, заправо вишка историје несразмерне његовој географској величини, али и те како сразмерне његовом геополитичком положају. Из укрштаја ове две функције, митске и историјске, произлази трећа: преиспитивање свакодневице у смислу *ујлишања у њослове сиварносџи*, како Душко стихом дефинише једну од пресудно важних тачака своје по-етике.

Мистификација и демистификација мита у овој поезији тече напореда са личном идентификацијом у митским просторима, а ова се заснива на породичној историји која, докле песниково сазнање и предачко памћење сеже, обухвата подручје Егејског мора, Солун и околину, Тасос, Струмицу, Подгорицу, те Београд на крају, али не и по важности, што се види и по томе што је Београд позорница највећег броја Новаковићевих песама. Себе у породичној историји и властитом раном детињству песник види као Телемаха, по аналогији са митом о Одисеју и Пенелопи који се преклапа са балканском судбином његових родитеља и њихових родитеља, а каткад и као јаросног Ореста, или савременог Прометеја који истрајно верује да у сваком времену постоји ватра коју наново ваља упалити у равнодушним или посрнулим људима. Прометејство у обезбоженом времену више није одавање божанских тајни смртницима, већ наук људима како да у себи открију и сачувају пламен добра, истине и емпатије, а погасе злу ћуд и смртоносне страсти ватре. Протоком живота и та се позиција мења, па би се могло рећи да је песник данас „сам свој Одисеј“, луталац и повратник у свој дом саткан од сопствене и туђе поезије као једине овоземаљске имовине. *Укоренености у обескоренености* јесте један од заштитних знакова и Новаковићеве личности и његове поетике.

Критичари свих ових година Душка Новаковића углавном виде и тумаче, толико наглашено и унисоно да бих могла употребити и реч „прозивају“ вери-

стом *par excellence*, што није нетачно, али, руку на срце, и не казује много битног о вредносним аспектима и тананијим, разубјеним карактеристикама ове поезије, које се доследно, иновантно и онеобичено грањају управо из веристичког језгра и наративних структура већине његових песама. Душко Новаковић не преза и не зазира од привидно непесничких тема, као и од наглашене наративности које су се многи добри песници последњих деценија клонили у страху од банализације, политизације, идеологизације и иних замки веризма. Напротив, за Новаковића не постоји тема, догађај, доживљај, животна прича, новинска вест, сећање, тривијална сцена с улице, сокака, поља, ђубришта, из кревета, кафане, канцеларије, кућиње, болнице... не постоји заправо ништа у свету, ништа у и на човеку, животињи, стварима, ништа међу људима, што се не би могло опевати. Пребацивање тежишта са *шта* на *како* певати и јесте кључно питање модерне поезије, а од аутентичности одговора увелико зависи њена вредност. Новаковића ни најмање не брине реална опасност од изрицања става, од опредељивања, од моралног и критичког преиспитивања и „пресуђивања”, од „левог и десног скретања”, од рвања са свакидашњим дилемама па и дневнополитичким проблемима данашњице. Новаковић не чека тобоже неопходну, по многима нужну временску дистанцу, нити је по сваку цену присталица ванвременских ефеката заумне и неиритирајуће лепоте по себи. На оваквом песничком путу, који се нимало не либи ангажмана и не тражи алиби за моралну и критичку акцију у поезији, стоји неупоредиво више замки, опасности, отпора материјала, стилског и језичког преобликовања, него пред различитим заговорницима свевремених поетских кристализација и апстрактних, естетизованих, неутралних или посредованих, књишких поетика. Заправо, можда и не толико *више*, колико *друзачијих* препрека, у чијем је савладавању Душко Новаковић мајстор без премца, тркач на дуге стазе, мађионичар шокантних и ефектних преокрета. Рекла бих, чак, да је најсамоуверенији кад започне песму услед и усред безначајног повода, тривијалног догађаја, свима доступне вести, ситуације и атмосфере коју су многи доживели и

аутоматски је сврстали у ред општих места, заједничких искустава, баналности свакодневља, понављања историјских лекција...И управо тад и тамо, кад је и тамо где је предвидео да ће већина одмахнути руком, помислити да (се) о томе све зна, одустати од чари казивања и доказивања, Душко Новаковић (нарочито у својим дугим песмама) налази разлоге за другачије своје и читаочево бивствовање унутар тог света појавности, нужности, каузалитета и његове окончаности у историјским и савременим примерима зла. Ако и јесу разлози и поводи за песму, они су истовремено позиви на још једно промишљање са вером, а ако не више ни са вером нити надом, онда апелом на емотивни, примарно функционални, изворни хуманизам. Јер хуманизам, подсећа песник, није ништа друго до елементарна људскост, а подсмевајући му се као превазиђеној, срцепарајућој идеји, уништавамо и сами себе и смисао људског постојања на планети.

Напросто је фасцинантан Новаковићев разорни, реторички експлозиван, колоритно изнијансиран, мисаоно утемељен али и субверзиван, акробатски ход између животних, историјских, друштвених и појединачних понора који су по себи пре све друго, него могућност за поетски искорак и узлет. Али, управо су искорак и узлет, трансформација и онеобичење, оно што Новаковић из индивидуалних, породичних, друштвених, историјских понора и суноврата извлачи титанском снагом, усредсређеном мишљу, носталгичним или меланхоличним сећањем, искуственим знањем, филозофским поимањем времена, вером у речи и емоције, против којих се уротило све што познајемо као доминантна обележја и сумњиве принципе хаотичног доба у којем живимо. Своју специфичну позицију, кроз коју се на несвакидашњи начин прелама и витална нит његове љубавне поезије, расуте по свим књигама које је написао, а сведене на примарни, еротско-носталгично-иронијско-меланхолично-биолошки принцип испољавања индивидуалности, Новаковић је у једном интервјуу формулисао у пуном распону између интимистичког и стваралаштвом објективизованог широког лука: „Ја припадам... скупини горких мушкараца, склоних елџи-

чним стањима... Мој принцип је – принцип патње. Можда је он анахрон у односу на модерна схватања... али ја ту видим, себе видим, као чувара неких старих амулета, који ће кад-тад некоме затребати, будући да се још увек, као душе, огледамо у другим душама”.

Патња се може тврдоглаво и саможиво одбити као поглед на свет, на чему савремени свет здушно ради. Производећи све више патње на свим плановима индивидуалне и опште егзистенције, врли нови свет троши силно време и новац да је заташка, заборави, прикрије или да перфидно и софистицирано докаже како је она резултат тврдоглавости појединаца или друштава огрезлих у анахронизам и неспремних да прихвате рајске чари прогреса. Модерни нарцизам, чији је циљ злостављање другог и другачијег, не завирује ни у своју душу, а камоли да се огледа у туђим душама. Па ипак, ничег анахроног нема у Новаковићевом песничком велтаншаунгу, напротив, безброј пута сам се уверила када он говори своје песме, да реакције слушалаца нису само израз истомишљеништва, него и посвемашњег консензуса у најиндивидуалнијој од свих људских сфера, у сфери осећајности. Да ли је одговор у томе што је „Новаковић најважнији песник егзистенцијалне скепсе у савременој српској књижевности“ (Гојко Божовић), или зато што он „рефлектује егзистенцијалну позицију антихероја нашег доба, који такође има судбину, али не може да управља њоме“ (Михајло Пантић), или зато што његове песме „саопштавају нешто сржно, па отуда незаменљиво и битно“ (Милета Аћимовић Ивков), или зато што његове песме „проблематизују свет и наше животе које годинама утапају у морално неосетљиву транзицију“ (Саша Радојчић), или можда зато што „поезија која није компас у свом времену не може бити ни светионик у будућности“ како у једном од текстова о Новаковићу закључује моја маленкост, сада већ постаје ирелевантно, јер на сва интерпретативна и критичка разматрања досадашњег опуса Душко Новаковић одговара новом енергијом и новом ентропијом својих нових стихова, којима све убедљивије, изазовније и раскошније утемељује *шрајну романсу са својом уобразиљом*, као и нашу *нимало романтичну везу са стварношћу*.

Новаковић није ни у својим емфатичним фазама певања призивао музе да сиђу одозго доле, да му просветле ум и наоштре перо, него им је одоздо горе, кад дрско и гневно, кад иронично и (само)критично, кад полетно и грозничаво, кад скептично и црнохуморно, достављао рапорт о људским патњама, заносима, поразима и сновима, ломовима и глупостима, наказности у злу и крхкости у добру. Сваким новим читањем ових песама у први план израња нека друга димензија, неки нови слој могућног значења запретеног у густој асоцијативној мрежи, која песнику омогућава и по неколико, међусобно чак и контроверзних поенти. Не кријем да у овом времену брзине, свођења, пречица и минимализма, када и мислећи читалац нестрпљиво очекује ако не просветљење, а оно барем убитачну поенту у неколико стихова, уживам у дугим и непредвидљивим Новаковићевим песмама, пратећи како се изузетним сликама, неочекиваним поређењима, уметнутим у основну нит „епизодним стиховима“ који потку радије шире и компликују, него што је свде чак и у правцу који песник жели или намерава да трасира, песнички ипак контролисано а духовно безобално разлистава стварност у свој својој амбивалентности, непомирљивим крајностима, лепоти и ужасу.

Љиљана Шой

ТРИДЦАТИПЯТИДЕСЯТИЛЕТНИЙ ТРАНЗИЦИОЦЕН¹
ПОЭТА ДУШКО НОВАКОВИЧА

В сборниках выбранных стихотворений *Воспоминание о первых людях* и *Развлечение для подавленных* осаждается, ворочается, исчезает и вновь возвращается двухтысячелетний накопленный опыт человеческой цивилизации. После чтения этих стихов у нас складывается такое впечатление, что мы на самом деле смотрим какую-то реалистическую и в то же время фантастическую картину, своеобразный самоотчет, сведение итогов всех видов собственной поэтической борьбы и поисков, начиная с интеллектуального

¹ Неологизм в значении эпохи в неогеновом периоде, наподобие миоцена (примечание переводчика).

и морального вплоть до поэтического и стилистическо-языкового. Еще с времен юношеских стихов до того как добылся вершин зрелого фазиса, в центр своего поэтического космоса Душко Новакович ставил мифологическое сознание и отношение человека к мифологическому наследию. Вторая его точка опоры – это роковые исторические события, и последняя – в одинаковом значении важная, иногда и важнее всего – это горький вкус повседневной жизни. Эти столбы на самом деле и есть прочные точки на которые опираются стихи и раздумья поэта. Если учитываем все эти виды архитектуры сложного поэтического творчества, то можно сказать что никому не допускается остаться равнодушным, пренебрегать или уменьшать значение любой из трех точек на которые опираются стихи Душко Новаковича.

Ljiljana Šop

DUŠKO NOVAKOVIĆ' S TRANSITIONAL PERIOD OF
THIRTY FIVE YEARS

Summary

In the books of selected poems *The memory of the First Humans* and *The fun for the dejected*, the experience of human civilization lasting two thousand years is settled, swirled, disappeared and returned. By reading them, we face the impression that we are the spectators of the projection of one simultaneously realistic and phantasmagoric film, of special autocritical settling matters, summarizing the results of all aspects of his own poetic engagement and searching, from intellectual and moral, to poetic and stylistic-linguistical. From his youthful beginnings to the peak stage of his maturity, Duško Novaković, in the center of his poetical cosmos, puts mythical consciousness and the modern man's relation to the mythical heritage, then historical fate, and in the end, no less important, but sometimes crucial, astringent strength of everyday life, as the three pillars of his own writing and thinking. Without neglecting any of these aspects in the complex architectonics of his poetical work, the poet makes his interpretations not to ignore, neglect, or diminish the importance of any those pillars.

Саша Радојчић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.
Педагошки факултет у Сомбору
sasa.radojcic@gmail.com

МУЗЕ НЕ ЋУТЕ: РАТНЕ ПЕСМЕ ДУШКА НОВАКОВИЋА

Апстракт: У овом тексту се разматра начин на који се искуство ратова из деведесетих година прошлог века изражава у новијој поезији Душка Новаковића. Његово веристичко, социјално-критичко песништво, одговара на искуство рата отвореним залагањем за угрожене вредности заједничког живота. Тај одговор се посматра на позадини шире скале различитих песничких реаговања на трауматична ратна искуства, при чему се показује да у савременом српском песништву могу да се пронађу релевантни примери опредељења према актуелним историјским збивањима, при чему наглашени вредносни ангажман не угрожава естетски квалитет песничког текста.

Кључне речи: веристичка поезија, социјално-критичка поезија, искуство рата.

Недавно је зрењанински часопис *Улазница* објавио неколико песама Томислава Марковића, аутора који је широј читалачкој публици познатији као сатиричар и публициста, али који очигледно није лишен ни песничког талента. У тим песмама, Марковић настоји, са једне стране, да веома снажним, драстичним сликама ратних злочина, провоцира моралну реакцију својих читалаца, док са друге стране улази у отворену полемику са „злочиначким“ ескапизмом, који је у његовој визури схваћен као кривац, или сукривац, ваљда не за сама страдања која су се збила током ратова вођених широм Западног Балкана деведесетих година прошлог века – већ за „ћутање“ о њима. Остављајући у овом тренутку по страни нека питања о којима мислим другачије од Марковића и његовог радикално моралистичког приступа (што, наравно, не значи да нема и таквих питања око којих бисмо могли да успоставимо сагласност), рећи ћу да су ме његове песме потакле да се упустим у једну те-

му која ме већ дуго привлачи: на које је све начине новија српска поезија одговарала на искуство ратова вођених на просторима некадашње Југославије у последњој деценији прошлог века. При том, и ескапизам може бити један – у сваком случају, не директан и не непосредно и лако читљив – одговор на изазов који историја баца у лице поезији. Да ли музе заиста ћуте док топови говоре? Или оне у свим временима без разлике, шапућу шифре које само душе уметника могу да одгонетну?

Без намере да пружим неку обухватнију типологију начина реаговања поезије на говор наоружања различитих калибара и температуре – али свакако намеравајући да допринесем њиховом иницијалном истраживању – навешћу неколико различитих индивидуалних песничких стратегија. Оне треба да покажу, прво, да српска поезија ни у ком случају није остала нетакнута искуствима новијих ратова (назовимо их ратовима за југословенско наслеђе, новим балканским ратовима или другачије, свеједно); друго, да се различити песнички одговори на изазове постављене тим искуствима могу нијансирано сагледати на једној широкој скали и треће, да је тим одговорима заједнички јасан вредносни ангажман, који при томе не подлеже (или, боље речено, не мора да подлегне) идеолошком сужавању перспективе. Политички живот је заједнички, а не партикуларан. Он постаје партикуларан у својим изопаченим формама. Тако некако би требало разумети Аристотела, када у *Полиитици* разликује ваљане од рђавих државних устројстава. Тако је и овде реч о песништву које се усредсређује на заједнички живот, а не неко посебно, ма како привлачно идеолошко становиште.

Овом приликом, с обзиром на повод, издвојићу и нешто ближе размотрити одговор који на искуство ратова дају стихови Душка Новаковића. Његова поезија већ дуго улази у ред оног најбољег што српско песништво данас може да пружи, и утолико је потребно да чујемо шта она има да каже о болним и горким, уистину апокалиптичким деведесетим годинама прошлог века. Али, пре тога, изнећу кратка запажања о неким другим песницима, који су, чини ми

се, такође незаобилазни у контексту разматрања реакције на трауматична искуства ратова, и чија поезија помаже да се о ћутању муза створи знатно богатија слика.

Стеван Тонтић можда није песник који је први пропевао – или би боље било рећи крикнуо – о ужасима ратних страдања, о посуновраћењу свих вредности, губитку елементарне хуманости, о чистом ништавилу у које рат баца душе оних који у њему учествују, а поготово оних који се у њему невољно затекну. Његов *Сарајевски рукопис* (1993) исписан је руком осетљивог сведока који је у исти мах и жртва, из позиције некога коме се сав ужас о коме дозирао и увек тако бесидно дириговано извештавају медији (заинтересовани за ову или ону зараћену страну, а заправо суштински незаинтересовани за угрожену људскост), одвија непосредно пред свим чулима и баца га на саму границу немости, која је граница како оног песничког, тако и људског.

Ђорђе Нешић је у збиркама *Чекајући Сиворилеља* (1995) и *Харонов чамац* (1998) показао места страшног постојања, тачке на којима светска осовина пробија горњи и доњи свет и отвара поноре у оба смера. Израито експресивно приказујући танатички, сатански принцип разарања и човека као створење изгубљено у замаху недокучивих сила, односно сликајући ледено време у којем се бол и стид, пораз и изгнанство, таложе као нова суштинска искуства и тиме својства егзистенције, Нешић се коначно обраћа усамљеном појединцу и преосталој нади у његов преображај и прочишћење. И овде је, као и код Тонтића, фокус песничког говора постављен на индивидуалну субјективност, на крхко и слабо Ја гурнуто на руб понора.

У књизи *Узалуд шражећи* (2008), Небојша Деве-так остварује врхунац свог мартирског певања, заснованог на искуству избеглиштва као последици рата. Изгнаничка судбина се указује као нескривљена казна која појединцу припада само зато што је члан заједнице на коју се сручио гнев историје. Код Деве-така се ово искуство интериоризује, и из историјског прераста у метафизичко искуство. Али, померање са тачке Ми на тачку Ја не растерећује, већ продубљује осећање патње.

Питања колективитета, припадања и неприпадања, бивања жртвом, захвата и Мирјана Стефановић у књизи *Помрачење* (1995), само што жртва у њеној визури није инстанца Ја/Ми, већ инстанца Другог. То од њене поезије чини и јако ангажован морални чин. Поред самосталних вредности, приступ Мирјане Стефановић је значајан јер обогаћује укупну слику изражавања искуства рата, исказивањем свести да припадници „сопственог“ колективитета не морају играти само, у моралном смислу супериорну, улогу жртве, већ и улогу починиоца злочина.

Стеван Раичковић је у песмама из збирке *Фасцикла 1999-2000*. (2001) показао да се ратно искуство може преточити у поезију и у облику сасвим лапидарних текстова, у којима се комбинује поетско и документарно, стварајући својеврсне жанровске хибриде. Поетско у овим текстовима избављује песничкова спремност да без улепшавања, без устручавања, говори о једној од најосновнијих људских реакција, о страху, док се велика историја искаљује на малом човековом животу.

Предложених пет аутора, наравно, не исцрпљују листу српских песника инспирисаних искуствима рата. Овде је понуђена само веома сведена скица, илустрација могуће ширине приступа том искуству, чије би видове изражавања у песничким делима било вредно подробније истраживати. При томе је реч о песничким делима насталим махом као непосредна реакција на искуство рата, о делима у којима се и не може очекивати накнадна сублимација коју омогућава временска дистанца. Потпунији преглед ове теме би морао да обухвати и такве варијанте.

На особен начин се искуство ратова деведесетих година прошлог века прелама и у поезији Душка Новаковића. Он је песник који је заинтересован у првом реду за вредности заједничког живота, вредности које су угрожене и несигурне, толико пута погажене, оштећене или злоупотребљене. Доминантно становиште критике, по којем је Новаковић пре свега, и од почетка, представник „критичке поезије“¹, може се кориговати увидом да социјална актуелност *не мора*

¹ Jasmina Lukić, *Drugo lice : prilozii čitanju novijeg srpskog pesništva*, Beograd, Prosveta, 1985, str. 175–186.

бити (увек) директна побуда критичког песничког гласа, односно да „песнички ангажман потиче најпре из побуњености бића самога, и језика као његовог израза“². Али, *када* се опредељује према вредностима заједничког живота, када јесте потакнута конкретном социјалном стварношћу, Новаковићева песма постаје израз високе моралне осетљивости. Да ли би та осетљивост могла да се преобрази у позив на једну морално одговорну акцију која се не би задовољила тиме да буде само дискурзивна, већ и практично-политичка, питање је које стално лебди пред очима док читамо ову поезију. То није само питање социјалне, него и естетичке интерпретације. И увек изнова се указује одговор који ту могућност негира – не зато што укупан естетски набој Новаковићевих песама не би поднео тежину такве акције, већ зато што поезија одавно више не припада оним начинима говора који би могли да изазову социјално релевантно деловање. Поезија није баш сасвим приватна ствар, али она може да промени само унутрашње, не и спољашње светове.

Једној својој књизи (*Стиационарије*) Душко Новаковић је дао поднаслов „песме рата и месечарења“, али уколико бисмо обратили пажњу на присуство мотива рата, или на деловање искустава рата у обликовању искустава песме, могли бисмо да кажемо да су у песничком опусу, у последње две деценије, „ратне песме“ заправо веома бројне. Ако је тој чињеници потребно неко поетичко образложење, оно би ишло у правцу који је још пре десетак година у једном огледу о *Стиационаријама* назначио Гојко Божовић. Реч је о томе да се Новаковићев веризам окреће сфери стварности која се наметнула са свом неопходношћу: сада је тај веризам „за своју позорницу узео историју, јер је историја постала једина свакодневица“³.

На које начине се историјско искуство као искуство рата упутиће у Новаковићеву песму – на које начине се његова песма отвара том искуству?

² Драган Хамовић, „Певано жестоко, сржно и искоса“, у: *Драган Хамовић, С обе стране*, Београд, Филип Вишњић, 2006, стр. 167–173.

³ Гојко Божовић, „Поезија у времену“, у: *Поезија Душка Новаковића : зборник радова*, Нови Сад, Матица српска, 1999, стр. 85–94

Међу „ратним“ песмама издвајају се оне у којима је веристички приступ коригован (или, боље речено, допуњен) црнохуморном гротеском (нпр. песма „Клип-клап“), као и оне у којима се (као у песми „Ареј“) у строго веристичкој поставци, одвија сусрет и преплитање прошлости и садашњости, историје и мита, социјално-историјске стварности са њеним убитачним аспектима и стварности књижевности. Ти чиниоци песничког поступка – веристичка иронија која прераста у гротеску и повезивање временских и стварносних равни – и раније су били чести код Душка Новаковића и спадају у устаљен репертоар његове поетске вештине. У песми „Ареј“, мешања времена и емоција способних да заграбе из данашњице дубоко у историју, одвија се у тескобном мраку противавионског склоништа, за које песник налази поређења у „саркофагу“, пећинама или „нишама загробним“. Први корак иницијације на путу ка преображају се, дакле, одиграо: сишло се у *йогземље*. Али – да ли ће бити и стварног изласка горе, на видело, у опасност, где „пикирају горгоне“? Хоће ли заиста доћи до преображаја и прочишћења? Чезња за миром, који овде представља тражену катарзичну тачку, повезана је са наговештајем могућег трагичног исхода: „Да ли ће он [мир] бити објављен или само сложен преко њега“.

Још једна у низу песама у којима Новаковић изузетно плодносно трансформише емоције и мисли обичних људи ухваћених у мрежу ратних збивања, јесте песма необичног наслова „Количине дођу и оду, алавост остаје“. Ово фиктивно обраћање песницима енглеског језика – Мекнису, Хинију, Ешберију и Тејту – у низу гротескних слика, постаје повест о тежном успињању једног модерног дивљака, у какве су, као неким обрнутим еволутивним током, претворени становници великих градова изложених, што наглашава контраст до којег је песнику стало, најмодернијем оружју, „електронски навођеним ракетама“:

*Покушавао сам йошйуно неборбен
Да се снађем у насшуйајућој еволуцији
Нишша нисам йредузимао, само сам
Крчећи изнушра размимљао
О следећем оброку...*

Модерни дивљак пузи како би избегао да буде погођен, гладан пребира по пресахлим кућним залихама, у стану без струје. Ако су ознаке његове људскости у исти мах ознаке његове цивилизованости, и ако је цивилизација којој припада пресудно обележена техником – онда се његов прелазак у стање у коме више не располаже саморазумљивим тековинама савремене технике, мора разумети као пад из људског у пред-људско, животињско стање. Али губећи своју људскост, он губи и своје људске вредности и права. Црнохуморна хипербола ове песме има дво-струки задатак. Она са једне стране депатетизује говор о страдању, пропушта га кроз иронијске филтере, док са друге стране, тај поступак, будући да јача читаочеvu емотивну реакцију и увећава критичку дистанцу према лошој стварности, заправо појачава патетични набој. Поступак у коме се наизменично депатетизује и репатетизује израз, није, наравно, непознат новијем српском песништву; његов можда најизразитији пример нуди „Плава гробница“ Ивана В. Лалића.

Новаковићева песма „Количине дођу и оду, ала-вост остаје“, већ поменута „Ареј“, али и многе друге, третирају страдање становника (великог) града (читај: Београда); но, ови страдалници, са којима песников глас природно може да се поистовети, нису и једине жртве рата које види осетљиво око ове поезије. Мотив избеглица, један од доминантних мотива наше новије историјске и социјалне стварности, Новаковић обликује, на пример, у песми „Касапска“, где посматра „вал људски“ у апокалиптичкој колони „која не беше више / ни пораз ни надање“.

Новаковићевом критичком веризму нису стране ни песме – коментари догађаја који носе знатну историјску тежину, односно социјалних стања до којих су ти догађаји довели; као примери се могу навести песме „Одмах после потписа у Дејтону“ за први тип поетског коментара, и песме „Ми, славни“ или „Мале земље“ за други тип. Ти поетски „коментари“ дати су изузетно згуснутим, семантички веома богатим исказима, у којима се стално изнова отварају равни са којих се иницијална ситуација песме указује у измењеном светлу. Критика је већ запазила да у пое-

зији Душка Новаковића, управо захваљујући изузетној реторичкој и семантичкој густини, скоро сваки стих може да буде поента⁴. То се јасно показује у песми „Мале земље“, која гради шездесетак стихова дуг асоцијативни ланац исказа, од почетне строфе која даје основну карактеристику „малих земаља“:

*Тврдоглаве
А сићушне њо грађи
И непрактичне.*

Сасвим слична значења активира и песма „Ми славни“, само што у њој несумњиво можемо да издвојимо повлашћени поентирајући завршни исказ:

*О, не осћаваљај нас, грађи Госјоде, не склајај
књижу уписака, немој баш сад
Баш сад кад смо јосћали славни у свешћу, кад
Пеншагон брине о нама.*

Новаковићев веризам је способан да обухвати не само позицију жртве и страдалника, него и позицију пажљивог сведока, који може да наслути када се страдање припрема оном Другом – као у песми „Ноћне топовњаче“, чији дескриптивни тон припрема тренутак када ће лирски глас изговорити, у завршној строфи, немоћан да било шта промени или заустави, право име онога што се управо догађа:

*Момци голобради усхићено асфодел слани рију
Но морају ли баш брзо, иако нису варвари
Тако њацерски и њолејно њрема варварсћиву
да хишају!*

Још један чест елемент Новаковићевог песничког поступка, посезање за митолошким сликама и образцима и њихово транспоновање на садашњицу, такође ћемо препознати у његовим „ратним“ песмама. Однос према миту код овог песника никада није једностран: конкретно, у песмама које изражавају искуство рата, деловање преображених митских образаца у данашњици се спремно признаје, али се одбија сваки (уста-

⁴ Михајло Пантић, „Ангажман у форми песме“, у: *Поезија Душка Новаковића : зборник радова*, Нови Сад, Матица српска, 1999, стр. 19–25.

*Стрељиво кад престаје да добује рафално
По избушеним шлемовима жушнокљунаца
Хиџокох и ја да узмем нешто од осјашка рајна*

Још занимљивија, знатно сложеније грађе, је песма „Дактилографкиња“. У њој се сигнали да је реч о једној „ратној“ песми појављују два пута – у стиху који се налази отприлике на половини песме: „једва избегла од клања из Босне“, као и у завршна, поентирајућа два стиха. Ову песму је могуће читати и без тих сигнала – заправо, та песма се на један начин чита док се не дође до првог сигнала, а на сасвим другачији начин после тога. И, ако се поново чита од почетка, сада са познавањем искуства рата као интерпретативног „ослонца“, читаће се као да више није у питању она иста песма. Одједном читалац постаје осетљив за нешто што испрва није било речено, или је било речено на неочигледан начин. Отварање неочигледности, умножавање могућих семантичких поља, одувек је својство добре поезије, а у Новаковићевим густим, асоцијативним стиховима, такво умножавање значења је један од основних ефеката.

Закључујући ово, ипак само илустративно, додиривање са једним семантичким слојем песништва Душка Новаковића, желео бих да нагласим да су „ратне песме“ добро уклопљене у целину ове поезије, како својим изричитим вредносним опредељењем, како способношћу за естетски релевантно заузимање социјално-критичког става, тако и осетљивошћу за становиште модерне урбане субјективности, за становиште аутсајдера у свету моћника и насилника. У социјално одговорној, за основне вредности угроженог заједничког живота увек заинтересованој Новаковићевој песми, његови савременици лако могу да се препознају, та песма често као да говори њиховим – *нашим* гласом. То што је Новаковићева песма све мрачнија, све снажније испуњена горчином и очајем, значи и да је стварност коју показује та песма све мање испуњена надом. Да поновим: може ли непристајање да прерасте у одбијање, може ли отпор да постане бунт – то су питања несумњиво повезана са овом поезијом, али ипак питања с ону страну говора о поезији.

Саша Рагојчић

МУЗЫ НЕ МОЛЧАТ

Резюме

В новаковичевских стихотворениях военной тематики живут переработанные мифические образцы но вопреки этому, неизмененному прошедшему не разрешается повлиять на настоящее в виде единственного путеводителя. В этих стихах эмоциональные воспоминания становятся живыми и таким способом личное переживание становится картиной изображающей настоящее. „Военные стихотворения“ превосходно внедряются в его поэтическое творчество определением собственных ценностных итогов, эстетически ценным социально-критическим положением, а к тому же и чувствительностью к положению современного человека в условиях урбанизованного общества, рисуя его в лице постороннего от жизни мощных и насильников. В стихотворении Новаковича, которое откровенно толкует социальные вопросы и в своей сущности учреждено на основные ценности рухнувшей совместной жизни – его современникам нетрудно узнать друг друга, ибо стихотворение на самом деле говорит от их (нашего) имени. Будучи достаточно темными и наполненными горечью и отчаянием, стихотворения доказывают поэтическое положение о том что наша действительность сама по себе безнадежна.

Saša Radojčić

THE MUSES ARE NOT SILENT: DUŠKO NOVAKOVIĆ' S WAR POEMS

Summary

Mythical patterns seem to be transformed in Novaković's war poems; However, every attempt, (mostly ideologized), to impose untransformed past as an exclusive signpost of the present time, has to be rejected. "Emotional memory" is activated in them, by which personal experience of reality becomes dominant. "War poems" are well – integrated part of his poetry, by their explicit value commitment, ability to capture aesthetically relevant socio-critical attitude, sensitivity for modern urban subjectivity viewpoint and standpoint of an outsider in the world

of powerful persons and tyrants. Novaković's contemporaries can easily recognize themselves in his socially responsible poetry which highlights the basic values of endangered life shared by all of them. Such poetry seems to speak by their own voice – or ours. The fact Novaković's poem is more and more darker, increasingly filled with bitterness and despair, signifies that reality depicted by the poem is more and more hopeless.

Војислав Карановић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.

Уредник на РТС

vkaran@eunet.rs

ТРУНКА И НИКО

Запис на маргини, при самом дну песме
„Цедиљка“ Душка Новаковића

Апстракт: Песма „Цедиљка“ Душка Новаковића јесте мала лирска расправа која за тему има пролазност и човекову смртност. Говорећи о тегобама старења и пропадању физичког тела, ова песма на крају покреће дијалог између човекове душе, симболизоване сликом трунке заостале на цедилу, и вечности. Прва верзија ове песме, песма „Шездесетогодишњак“, знатно је слабија од песме „Цедиљка“. Поређење ове две верзије омогућава поглед у уметничку радионицу самог песника, и пружа још једну прилику да се уверимо да поезија, схваћена као креативни напор који се опире ништавилу и као дух који ствари оживљује, представља наше највредније космичко завештање.

Кључне речи: пролазност, тело, душа, цедиљка, трунка, вечност, завештање.

Дешава се да вам једна песма заокупи пажњу. Читате је са пажњом и више пута, често јој се враћате, нисте сигурни шта вас у тој песми узбуђује; а опет, нема дилеме да вас та песма дира, и да покреће нешто у вама. Починете о њој да мислите и кад сте далеко од текста саме песме: док шетате градом, возите се аутобусом, купујете хлеб, лежете у постељу или из ње устајете. Наједном схватите: та песма вама говори нешто важно о животу. Тада она за вас престаје да буде само песма, односно скуп речи, а постаје необична и ретка драгоценост.

Песма „Цедиљка“, објављена у књизи *Каг ћемо свейла йоґасиши* 2010. године, за мене је једна од таквих песама. Уметник речи, Душко Новаковић, који се пре те књиге одлучивао за „повремено уплитање у послове стварности“ овде се одважио и на темељно уплитање у питања сопствене смртности и пролазнос-

ти. Многе песме из ове збирке представљају оштар и продоран лирски поглед на човекову трошност и пролазност. Ова песма, уз још неколико песама ове књиге, јесте и мала лирска расправа. У њој песник размишља о односу тела и душе, и о томе како се такав однос реализује у контексту једне не претерано веселе стварности.

Песма „Цедиљка“ реализована је у форми дијалога. Лирски јунак – а у њега је у приличној мери уграђено лично животно искуство и осећање света самог песника – разговара са познаником или пријатељем из младости. То да је реч о познанику или пријатељу схватамо посредно, јер говорници нису јасно и недвосмислено одређени. Кроз наизменична питања и одговоре долази се до невеселе констатације о променама и стању које доноси неумитни биолошки процес старења. Натуралистички прецизно, посежући за медицинском терминологијом, песма набраја многе тегобе које старост собом доноси. Али се у песми призивају и стање моћи и животне снаге, какво је постојало у младости, и потом се оно контрастира са стањем које се уочава сада. Том променом затечен је и сам јунак ове песме.

*Оно руно од коврца
Што се слајовишо
Сиушишало низ илећа
Где ши је*

*Не знам, одакле да знам
Ошишало, време њокосило*

Саговорник јунака подсећа на некадашње стање и снагу младости, покушавајући да актуелно лоше стање ублажи позивом на пиће. Јунак све то одбија, за шта наводи и конкретне разлоге – све је то сада штетно за њега. Некадашња узбуђења и заноси сада су само суморна сенка и опасност за ослабело тело. Лирски јунак самоиронично каже да сада једино може да сања, али су чак и снови, они ласцивни, одавно штетни за њега. Песма се завршава наоко суморним закључком:

*Видим: у мени види што ја одавно видим
Човека остављеног на цедилу
Душу непросејану на дну цедиљке
Трунку завештану никома.*

И управо овде, на самом крају песме „Цедиљка“, на дело ступа магија какву само поезија познаје. До тада мање-више уобичајена линија развијања једног говорног низа поетски се онеобичава, што целу причу о немоћи и тегобама старости вишеструко усложњава. Већ стих: „Видим: у мени види што ја одавно видим“ целу причу помера у једну помало хуморну димензију. Суптилно се поигравајући преливима значења глагола видети (у којем се одблескују нијансе смисла глагола: опазити, уочити, осетити, схватити, доживети, јасно сагледати, помирити се са нечим...) и дискретно бојећи аутоиронијским преливом закључак ове приче-јадиковке, Новаковић као да ток песме зауставља, покушавајући да песму разлије у неколико различитих рукаваца. Наредна два стиха, о томе да саговорник у њему види „Човека остављеног на цедилу / Душу непросејану на дну цедиљке“ ствар додатно усложњавају. У целој песми говори се о слабљењу и пропадању тела, душа се нигде изричито не спомиње. Мада је, истини за вољу, у целој песми присутна зебња, незадовољство, страх, туга због таквог стања ствари. Сав тај сложени преплет осећања имплицитно говори о постојању душе. Јер где би се све то одиграло него у души човековој?

Сводећи мисли и осећања, усковитлана у овој песми, речима да је човек остављен на цедилу заправо душа непросејана на дну цедиљке, песник постиже две ствари. Прво, причу о реакцијама тела на сопствено пропадање песник недвосмислено повезује са душом. И друго, укида традицијом освештани дуализам између душе и тела. Овај дуализам се у самој песми осећа у форми тихе побуне, у ставу имплицитног опирања таквом поретку ствари. Тело и душа у самој песми нигде нису отворено супротстављени, али се супротност између те две сфере интензивно осећа. Спајајући на крају песме душу са телом, изједначавајући их, и на неки начин враћајући телу душу,

песник не укида супротност између њих. Тело и душа јесу доведени у најближу могућу везу, спојени су, али они не потиру једно друго. Све нестаје и губи се, тело одлази и истиче кроз окца цедиљке, и ништа не остаје осим душе која се као трунка задржала на рещеци ове цедиљке.

Постоји темељна двосмисленост у овом поетском закључку, и она необично јаким светлом обасјава читаву песму. Све нестаје, пропада и одлази, остаје, као случајно, тек једна трунка. А та трунка је, ни више ни мање, него – душа. Оно што све грли, што све у себе прима, што у све улази и све чини живим, што јесте – целина, сада се идентификује са делићем, са трунком. Водећи песму до климакса (прича о замирању и пропасти) песник паралелно води причу у правцу једног антиклимакса (заостала трунка, душа, заправо је оно што чини свеобухватност нашег битисања).

Ту, међутим, није крај овом усложњавању. Завршни стих, о томе да је *душа нейросејана на дну цедиљке* заправо *шрунка завештана никоме* отвара потпуно нове димензије ове песме. Трунка је оно што је мало, небитно, што се лако уклања и зачас елиминише. Изједначавајући је са душом, песник трунку обавија симболичком ауром. При чему се у сржи осећа антитеза: између онога што, како год ствари поставимо, означава целовитост и свеобухватност, са једне и трунке, односно онога што је тек делић целине, са друге стране. Али, не само то. Ова је трунка, каже песник, завештана никоме. Употребљавајући конструкцију, какву омогућава српски језик, у којој се негативни пол (ништавило, непостојање) чини позитивним (нико постаје – неко, јер поприма лик и учествује у збивању), песник отвара поље још једне двосмислености. Тело-душа-трунка, заостала на окцу цедиљке, није никоме потребна. Али се то не каже тако: не каже се да она није завештана ником, него да она јесте завештана некоем, али да је тај неко – нико). Овде је реч о логичком парадоксу, али је овај парадокс од пресудне поетске важности, јер се у њему укрштају за ову песму битни смислови. Нешто што је трошно, пролазно и небитно, а једним својим слојем песма говори баш то, бива ипак завештано, представља нешто суетински важно. Једним својем слојем песма „Цедиљка“ сугерише и то.

Ово техничко решење, при којем нико постаје неко, Новаковић је употребио и у једној раније написаној песми под називом „Поступак“. У овој песми говори се о томе да су „Људи страшно притиснути самоћом, / Скоро космичком, но кога је брига за то“. Они су предати бесмисленим и узалудним активностима, при чему неки од њих „зуре кроз прозор / У локве седмодневне кише / И кад иду на спавање кажу лаку ноћ никоме“. Осећање резигнације и сумора и овде је поетски обогаћено отварањем двоструке перспективе у којој ништавило задобија статус бића, постаје неко коме се обраћамо, са ким можемо да разговарамо, коме можемо и да се осмехнемо (па и подсмехнемо) и да му пожелимо лаку ноћ.

Када је реч о завештању, вреди поменути још нешто. Чувена су завештања француског песника Франсоа Вијона, у којима песник знаним и незнатим особама, пријатељима, познаницима па и онима који то нису, оставља, завештава много тога. Нешто од тога јесте његова имовина, али много више од онога што је завештано песнику не припада, нити му може припадати. Само завештање је, дакле, нешто што је синоним за вредност, за истинско трајање – кроз ту форму нешто продужава своје постојање, задобија трајност.

Пре песме објављене у књизи, Новаковић је објавио верзију ове песме у часопису *Сени* (број 22, јануар 2010). Интересантно је поређење ове две верзије. Прва верзија песме знатно је слабија од потоње верзије. Сам наслов те прве верзије, а он гласи „Шездесетогодишњак“, врло је једнозначан и ограничавајући, али недвосмислено говори о разлогу настанка песме. Свест о томе да носи „облик што се мирно мења“ – како је то назвао један песнички претходник Душка Новаковића – и осећање да те промене нису ни лепе ни веселе, овде су готово до краја смештене у један биолошки контекст. Дијалогска структура видно је истакнута, што сужава ритмички и смисаони потенцијал песме. Тачно се зна и види ко и шта пита, а ко и шта одговара. Тегобе старења овде су овлашно, и помало апстрактно именоване. Најучљивија и најкрупнија разлика јесте, пак, у самом завршетку песме. Причу о пропадању тела и губитку животне снаге песник у овој, првој верзији песме завршава овако:

*Видим да у мени види
Оно што ја одавно видим
Човека остављеног на цедилу.
Душу завешћану никоме.*

Уместо приче о цедиљки и просејавању тела и душе кроз њу, овде је завршетак дат једном конвенционалном и очекиваном сликом, душе која се по пропасти тела враћа небу. Колико је само песма „Цедиљка“ сложенија, богатија и дубља! Она уводи једну нову симболичку перспективу, преко слике цедиљке и просејавања тела и душе, што песму обједињује и отвара је ка новим хоризонтима. Нема никакве сумње, песма „Цедиљка“ је цела суптилнија и сугестивнија. Паралелно читање ове две верзије омогућава не само леп увид у песничку радионицу песника Душка Новаковића, него јасно и недвосмислено, на конкретном примеру, доказује песничко мајсторство једног ствараоца. Јер све измене начињене су у правцу стварања боље и убедљивије песме. Од једне прилично једнозначне песме, од готово фељтонистичког записа о тегоби старења и муци живљења, дошло се до песме која представља истинску уметничку вредност.

Франсоа Вијон у својој чувеној „Балади обешених“ има стих: „Ми смо мртви, мртви најстварније“. Управо ово понављање, и оваква констатација, неочекивана за причу о вешању, Вијоновој песми даје необичан тон. Нешто налик на овај смех испод вешала можемо срести и у поезији Душка Новаковића. Говорећи озбиљно и бескомпромисно о себи и свету око себе, а суочен са ружним и злим лицем живота, песник уточниште налази у иронији и у певању прожетим хумором. Тако се отварају поља многих нових антитеза: између живота и смрти, здравља и болести, бића и ништавила, душе и тела, човека и Бога... Трунка остављена на цедилу, самим тим што може да осећа и уобличи реч, престаје да буде само то, безначајни делић; а ништавило, примајући лик коме трунка може да се обрати, и да му пожели лаку ноћ, престаје да буде само ништавило. Трунка и нико улазе у један сложен дијалектички однос, који их мења, и који сенку сумње баца час на једну час на другу страну. У целој причи постоји ипак нешто што се ни једног ча-

са не доводи у питање. То је само – завештање. Оно није ставка унутар *џриручника мизерије* – да се послужио овом синтагмом из поезије Душка Новаковића. Завештање је енергија која у трунку удахњује живот, и претвара је коначно у Земаљску куглу. И ту већ улазимо о орбиту поезије. Поезија, схваћена као креативни напор који се опире ништавилу и као дух који ствари оживљује, представља наше највредније космичко завештање.

Војислав Карановић

КРОШКА И НИКТО

Резюме

Исходя из одного весьма однозначного стихотворения „Шестидесятилетний“, напоминающего фельетоновую записку, толкующую жизненное бремя и тягость старения – мы дошли до стихотворения „Цедилка“, отличающегося ценными качествами подлинного художества. В нем поэт о себе и окружающем его мире пишет серьезно и непреклонно; как раз, в сопоставлении самого себя и нелепого, злого образа жизни – поэтическое убежище возникает на уровне иронии и юмора. Крошка оставшаяся в цедилке, благодаря тому что может ощутить значение слова и даже создать его – теряет свойства пустой мелочи; поэтому ничтожество, в образе к которому крошечка только что и может обратиться и пожелать ему спокойной ночи, получает какие-то новые особенности. В тот момент крошечка и ничтожество в своем диалектическом соотношении и беспрестанном сомнении на самом деле изменяют друг друга.

Vojislav Karanović

SPECK AND NOBODY

Summary

From fairly unambiguous poem, from almost feuilletonistic record of aging hardship and toil of life described in the poem “60 – year old man“, he came to the poem with real artistic value, to the poem known as “Strainer“. In this poem, the poet finds his refuge in irony and humour, speaking seariously and uncompromisingly about himself and the world around him, faced with the ugly and evil side of life. Speck, left in the lurch, by being able to feel and form a word, ceases to be just that, insignificant part of something; while void, getting a shape whom such a speck can address and say good night, ceases to be just a void. A complex dialectical relation is made between speck and nobody, and this relation changes both of them, casting doubt either on one or other side.

Томислав Маринковић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.

marinkovictomislav@yahoo.com

ТРИ КРАТКА ПОГЛЕДА НА ПОЕЗИЈУ ДУШКА НОВАКОВИЋА

Апстракт: У тематско-мотивској равни Новаковићевих стихова доминира стварност, сам живот који је негде између појма који обухвата све постојеће и појма који означава пролазни тренутак који се оглашава из најинтимније песникове близине. Са том стварношћу укршта се митска прошлост, културно наслеђе и књижевна традиција. Тражећи начин да се ослободи свеопштег људског стида, песник би најрадије да преокрене перспективу и физички свет замени духовним.

Кључне речи: мит, прошлост, Мајка света, љубав, стварност, идеали.

Лица осенчена брижом

Поглед на поезију Душка Новаковића, како је у више прилика истицано, могао би се означити као поетизовани поглед на социјалну, културну и историјску стварност, од седамдесетих година прошлог века све до данас. Но, тематско-мотивски оквир Новаковићевих стихова, будући да у његовом средишту претежно доминира стварност, живот сам, проширен је и треба га тражити између живота као стецишта свега што постоји, и живота који допире тек до обичног, пролазног тренутка који се драматично оглашава из најинтимније песникове близине.

И у тој стварности, којој се почесто придружују и са њом укрштају тренуци митске прошлости, наслеђа културе и књижевне традиције, у њеној основној тачки живи, или боље рећи животари, мала јединка, свеједно да ли прашњави катранисани жбун на улазу у шљункару, или радник који, „исцеђен“, пролази кроз фабричку капију.

„Лица осенчена бригом“, понајчешће срећемо у поезији Душка Новаковића. Природа је, пак, у његовим стиховима, стешњена депонијама и ускомешаним градским призорима, али се жилавије држи за живот од човека. У примерима какав је опис смокве, што се неописивим напором привија уз камену литицу, Новаковић се упушта и у расправу о жилавости поезије, *која даје кад се чини да мало штиа може дашти*, поверавајући јој улогу чуварке, како људске историје, тако и личних спознаја и животних искустава.

Живој и његова сенка

Песме Душка Новаковића, иако полазе од самог средишта сопствене егзистенције, никада не пропуштају прилику да се дотакну човекове судбине уопште. Неретко, лирско „ја“ исказ претвара у самоподсмех и самоироничну дистанцу. „Да, то сам ја / А ово је моја поезија / Да, проточни бојлер!“ – каже Новаковић у једној песми. Предочени из позиције крајње емотивне отворености, страсни и ласцивни описи љубавног живота на почетку песме, уступају место негативи праве и искрене љубави на њеном крају. Свет је у његовој поезији неусклађен, заснован на контрастима, супротно потребама и жудњама савременог човека; а тог човека Новаковић види као некакво погонско гориво које троше и сатиру и политика маса и крвава историја и свакодневни живот. Због тога, казивач његове песме понекад подиже поглед изнад „бедног крајолика“, који је више од означеног конкретног пејсажа, као код обраћања „Великој доносиатељици правде“, што нас наводи на помисао да је реч о осавремењеној и преименованој Костићевој светој Мајци, или Мајци Света, како то новија тумачења покушавају да објасне.

Песник би, због осећања свеопштег људског стида, и тражења начина да га се ослободи, најрадије прекренуо природну перспективу и физички свет заменио духовним, јер га стид притиска тако да „...Сабрати се не могу на послу / Међу оловкама, спалицама и таштином / Целог си ме испунила њиме“.

Овај пример показује и Новаковићеву оданост колоквијалном тону, којим постиже максималну спонтаност и уверљивост, а читаоцу пружа отворену могућност поређења сопственог живота са сенком живота лирског јунака у песми. Иначе, живот и његова сенка су подједнако важне тачке на песничком путу којим се Новаковић суверено креће, а пример као што су стихови: „Биће да се у мени стичу заједно / Светлост и мрак / А ја сам им ивица“ казују о човековој потреби, али и немоћи да следи свој божански модел, и да је то осећање дубоко уграђено у Новаковићев песнички исказ.

Немоћ шела и њолей душе

Рекли смо да је поезија Душка Новаковића натопљена свакодневним животним садржајима, али је тај живот видно подељен на две супротстављене стварности. Једна се налази унутар људског ума и прожета је душевним нагонима и плементим примислима, а друга је појавна, материјална, беспоговорна стварност; при чему и њу и сопствену анатомију песник доживљава као препреку да се досегну снови детињства и младалачки идеали. Јер тело се, у удвострученом односу са светом и временом, мења, пропада, стари „Без болова и стењања ни каиш не могу да закопчам“, а успомене у души не губе полет, желе да узлете у непознато и потрагу за смислом ипак наставе. Зато се може рећи да је поезија Душка Новаковића у сталној напрегнутости да се те две стварности ускладе, али место тог усклађивања – позорница узаврелог града – лишено било какве хуманистичке потпоре, није подесан простор за остваривање тог склада.

Тек у додиру са неким исечком постојане природе: планинским кршем, маслињацима, морском увалом, Новаковићеви стихови наједном просијају и засветле, као да је у питању неки нови живот.

И месец, чест симбол у песмама Душка Новаковића, може се узети као мистични преображај једног живота у други. Продирање месечеве светлости у таму, нешто што појачава драмску ситуацију и на-

петост у песмама Новаковића, обасјава велике тренутке живота, а заправо сваки тренутак, ма колико био испразан, у његовим песмама је, већ самим издвајањем, преобликован и обогаћен новом духовном димензијом и дубљим значењима.

Рецимо на крају: стихови овог песника нам сугеришу суштински однос човека са другим човеком, као и савременог човека и постојећег света, а најчешћи симболички изрази тог односа, пољупци и сузе, указују, између осталог, на путању којом се креће емотивно клатно у поезији Душка Новаковића.

Цвећање шљива
(Уз књигу *Ситуационије*)

Душку Новаковићу

*Као да су у овом часу
исцрпљујући из свеоштитег њламена историје,
стихови греју прсте, склизнуле између корица.*

*Чим их дошакнем,
листови испадају, беже из књиже,
као љушници у најушћању брода који сигурно шоне.*

*Све се већ преишворило у навику:
цвећање шљива, свом снагом, у пролеће;
бомбе у маршу и априлу.*

*Почеле су да падају исте вечери
кад у твојим стиховима сам преиознао
бомбардовање нашег шриљења
и свих дошадашњих очајања,
прег још једним, дубљим очајем.*

*Јесте, сјасавала ме шада ова књижа,
њених 98. страница још живих слова;
а година, означена бројевима 99, што је
шражила да буде схваћена на исти начин,*

*била је све сувља грана у њамћењу
коју је време срубило, њошом.*

Томислав Маринковић

ТРИ КОРОТКИХ ВЗГЛЯДА НА ПОЭЗИЮ ДУШКО
НОВАКОВИЧА

Резюме

Поэзия Душко Новаковича насыщена картинами повседневной жизни, той которая нескрыто разделяется на две противоположные стороны. Одна, пронизанная душевными и благородными мыслями и действующая внутри человеческого ума, в то время как другая всем окружающим кажется видной и материализованной, и во всяком смысле неоспоримой. Поэт ее саму и ее анатомию переживает вроде препятствия которое мешает ему осуществить свои детские мечты и юношеские идеалы. Поэтому, любой жизненный момент – сколько бы он ни был неважным, благодаря самому упоминанию его в стихах – изменяется и окрашивается новыми духовными красками, обогащается более глубокими значениями.

Tomislav Marinković

THREE SHORT LOOKS ON THE POETRY OF
DUŠKO NOVAKOVIĆ

Summary

Duško Novaković's poetry is soaked with daily purpose of life, but this life significantly represents two opposing realities. One reality is inside human mind, filled with mental impulses and noble thoughts, while the other is visible, material and unquestionable. At the same time, the poet sees this reality and his own anatomy as an obstacle to reach childhood dreams and youthful ideals. Therefore, each moment, no matter how empty is, in his poetry is transformed and enriched by new spiritual dimension and deeper meaning.

Александар Б. Лаковић
УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.
alakovic@eunet.rs

ИРОНИЈА И ПАРАДОКС КАО ПОКРЕТАЧИ У ПЕСНИШТВУ ДУШКА НОВАКОВИЋА

Услови (не)бивствовања као битан покретач личног
и колективног отпора преточени у особено песништво,
иронијом и гротеском обогаћени

Апстракт: Новаковићева поезија, поезија метафоре и контраста, поезија међузависности, нужно је доступна и отворена. Она се увек враћа пукотинама и веристичким детаљима хаоса и кошмара свакодневице кроз интелектуалност, лексичко усложњавање и преобликовање песме, као и кроз дестабилизацију стварности. И труди се да поново отвори песнички текст према могућностима из стварности – што је основна нит Новаковићевог стиха.

Кључне речи: иронија, пародија, парадоксална метафоричност.

У Речнику књижевних шермина београдског Института за књижевност и уметност (Нолит, 1986) одредница „иронија“, позната још античкој реторици, преводи се из грчког и латинског језичког корена, као „претварање“ или као „постављање питања претварајући се да се не зна одговор“, док је у ширем смислу раније представљала „углавном духовито и подсмешљиво држање које значи управо супротно од онога што се речима казује“, односно да се привидном покудом хвали или похвалом куди – мада је иронија већ од средњег века, нарочито од тумачења Нормана Кнокса, поимана потпуно супротно од поменутог става. Много је поузданих факата, по тврђењу теоретичара књижевности данас, да иронија одавно већ није само духовита и подругљива порука, већ, пре свега – латенција, могућност, предлог читаоцу. Иначе, при формулацији ироничног текста, поред уградње извесне интенције у њега, подразумева се ангажовање и смисаоног потенцијала контекста или је, пак, довољ-

на нека посебна интенционална активност, чак и она неочекивана и недоследна.

О значају који иронија поседује у књижевном тексту довољно је подсетити на прихваћени закључак да је управо иронија у стваралаштву Томаса Мана средство да духовно у човеку очува само себе у односу на живот и претећу околину, и прејудицира да је извориште ироније осећање сопствене немоћи, као и свесност своје и опште безначајности, које не пристаје на ћутање и помирљивост. За разлику од хумора, иронија тежи да потврди постојање реалности и да пренагласи значај тог постојања, док хумор оповргава постојање нечега или то постојање чини бесмисленим. Иронија, дакле, узима у обзир, а хумор опозива реалност. Затим, иронија уводи строгост односа и пропорција, сразмерних и прилагођених озбиљности онога што је подвргнуто иронији, док хумор уноси извесну шаљивост управо због тога што је неки садржај учињен нереалним.

Мада, зарад истине и историје, треба подсетити да је још Аристотел у *Никомаховој еџици* релативно прецизно одредио појам ироније. На примеру прекомерности и недомашености, недостатка или умањивања, као и на примеру других бројних етичких и вредносних категорија, иронија подразумева одступања од врлина, односно од средине или мере. Иронија је дуго била везана за Сократа, нарочито захваљујући Платоновим „дијалозима“ о Сократовој „привидној невештости“. У књизи *Иронија и значење* (Завод за уџбенике и наставна средства, 2003) књижевник и универзитетски професор Драган Стојановић цитира Ернста Белера поводом темељног јединства појма ироније: „То није јединство нечег стереотипног, оног што стагнира и само се традира, него је јединство прогресије, развојног кретања и умногостручавања у смислу бескрајне варијације једног основног мотива, пуно откривалачке снаге и духовних иновација“.

Распон видова појавности ироније као „књижевног стилског средства“ (Адорно) јесте завидан – од доброћудне шале до заједљивог сарказма. Дакле, можемо је препознати и као досетку, хумор, црни хумор, сатиру, алегорију, хиперболу, гротеску, пародију... У реторици, поезици и стилистици у вези са иро-

нијом су бројна, чак и античка песничка средства и стилске фигуре – литота, мејоза, тапеиноза, антифраза, астеизам, апосипеоза, емфаза, елипса, анаколут, анадиплоза, претериција и амфиболија – која су и данас необично активне и живахно учестале у савременом песништву. Чак је књижевност из античке правничке делатности преузела и парадокс – првобитно доживљаван само као неочекиваност и необичност; изворно, познатији као епидеиктика односно епидеиктички говор (који је, рецимо, био присутан у афоризмима из Кафкине заоставштине). Од оксиморона и ироније разликује се по томе што појмови у њему нису чисте опреке као у споменутиим фигурама, него само несклади, заговарао је професор и стилиста и реторичар Зденко Шкроб.

Дакле, иронију издвајају и датум јављања и њена свеобухватност, тако да можемо претпоставити да иронија односно неки од њених облика појављивања постоје откад постоје речи, језик, и уопште било какав вид комуникације. Зато је неопходно питање – зашто је такав статус ироније и откуд она у таквом замаху који не губи на снази и свежини?

У утврђивању разлога или узрока континуиране појаве ироније, нема неслагања између психологије, социологије, филозофије... Углавном се сви иницијатори ироније сврставају у две сличне групе; једна испољава незадовољство и неслагање са постојећим, наметнутим, неприродним, нелогичним, ничим оправданим стањем, а друга на све то реагује критиком, бунтом, пркосом, изругивањем... Када је реч о песнику Душку Новаковићу још у његовим првим песничким књигама транспарентан је став према његовом и нашем окружењу, које се у међувремену није побољшало. Не чуди песникову најаву апокалипса и расап свега постојећег заснованог на лажима, привилегијама и општој поткупљености („Ускоро прснуће чир / Овог излога што прежива у летњој измаглици“), као и именовање могућег узрока и изазивача понуђеног нам привида и лицемерја („Ајдемо, да гукнемо нешто о газди“). Општрица критике се, на нашу и песникову жалост, спонтано премештала и на друге друштвене токове који се нису битније разликовали од оног из друге половине двадесетог века, а против којих је Душко Новаковић био читавим својим бићем.

Обично када се трага за иронијом као стилском фигуром или тропом (тако иронију доживљавају реторичари, као и Квинтилијан), чак и у стваралаштву чија је препознатљивост иронија – сведоци смо фразе да је свођење ироније на књижевно средство (на тзв. дискурзивна и реторичка песничка средства) истовремено и октроисање значења ироније. Међутим, упркос временској дистанци која је утицала на неминовне измене читања и тумачења светске баштине, бројни су књижевници то својим делима демантовали: Томас Ман, Шекспир, Сервантес, Гете, Шилер, Гогољ, Пушкин, Џојс, Новалис, Хајне, Јејтс, Блок, Елиот, Одн. Штавише, иронија није остала основна особина књижевности, пресудан елемент литерарног стила и конструкције књижевног дела (Бодлер), него су и сама песничка средства допунила значење и смисао ироније. На пример, гротеска код Блока, Кавафија, Пирандела и Кафке; затим, одмерена али и оштра сатира Гогоља и Хајнеа; фантастика мрака Поа и Кафке; наивни утопизам Чапека; загорчен црнохуморни апсурд и парадокс Бекета, Јонеска. Посебно треба подсетити на комику као облик ироније, и то на само једном примеру. Наиме, питање је колико је такорећи планетарни књижевни јунак, Краљ Иби, учинио на бољој и већој спознаји апсурда, сатире и ироније, и колики је траг оставио не само у књижевности, већ се прелио у тренутни колоквијални говор, обогатио и досмислио га, за чим су имале потребу последње 2-3 деценије. И у српској књижевности постоји традиција ироничног дискурса. Нужно је подсетити да у XIX и XX веку српску књижевност одређују великани писане речи: Јован Поповић Стерија, Стеван Сремац, Радоје Домановић, Петар Кочић, Бранислав Нушић, Станислав Винавер, данас и Душан Ковачевић – доступни и припадајући европској књижевности.

Очито да овакав увод и претпоставља однос ироније и песништва Душка Новаковића, као и да наслућује одговор на могуће питање ко је више добио – Новаковићев стих, или иронија, или сви заједно?

Али, пре него се усмеримо на ироничан дискурс у Новаковићевом песништву, да допунимо доживљај и његовог песничког поступка и песништва са битним оценама и проценама. Наиме, бројни књижевни

критичари су сагласни у томе да Новаковић заснива песму на емпиријским темељима – од врло конкретних позиција, до материјалне опипљивости, до баналности, парадокса, насиља, ерозије, привида и лажи (М. Пантић) – одговарајући на изазове времена у којем живи(мо) и које све присиљава на послушност, ћутање и саучесништво и осећајући се дужним да сведочи и пише о ономе о чему мисли и болује, да уочи и оно што се види, али и оно што се не да тако лако видети.

Први предуслов да би се егзистенцијална тескоба и бруталне гротеске преточиле у рафиниране слике и прошириле кругове песме у више димензија, више значења и више различитих читања и тумачења – јесте отвореност песничког текста као естетске вредности, која је једно од основних обележја модерне поезије и уопште уметности, али истовремено и средиште Новаковићевог ауторског пројекта (Ј. Лукић). Његова поезија евоцира свима доступну, препознатљиву, па и баналну животну ситуацију, прелама је кроз визуру битних егзистенцијалних стања, да би у њима назрела оно смисаоно, трајно и непроменљиво, што се као бразготина, као нешто сасвим нехотично и случајно, урезује на лицу човека и света (И. Негришорац).

Дакле, Новаковићева поезија, поезија метафоре и контраста, поезија међузависности, нужно је доступна и отворена. И увек се враћа пукотинама и веристичким детаљима хаоса и кошмара свакодневице кроз интелектуалност, лексичко усложњавање и преобликовање песме, као и кроз дестабилизацију стварности. И труди се да поново отвори песнички текст према могућностима из стварности, што је основна нит Новаковићевог стиха.

Парадоксална метафоричност

Како је песников поступак нарочита метафоричка прерада стварности – и хаоса свакодневице, и историје које оптерећује, и прастарих митова, и кошмарне снахватаице чија је нарочитост и у контрасту и контрапункту – то опрека и бива особеност архитектуре Новаковићевог песништва. Зато, песник посе-

же за оштрим семантичким заокретима од строфе до строфе, па и од стиха до стиха, чиме омогућава (по правилу, неидентификованом) јунаку песме и самој песми да изађу из себе, односно из једног тематског и темпоралног координатног система значења у други, на први поглед, неочекиван, необјашњив и зачудан вредносни оквир поређења. Као што је то у песми „Награда“: „Обазрив на ниске, фарове псеће... / Као кад у октобру паљба ремаца одјекује“ или у песми „Да није кока-коле“: „Кока-кола је ступила на тло поносне Југославије / Као Колумбо на тло дивље Америке“.

Евидентна је Новаковићева тежња да се акумулирано искуство веристички преради и пропусти кроз филтер аналогije и контрапункта, да би добило необичне и неочекиване, зашто не рећи – парадоксалне метафоричке конкретности. Већина Новаковићевих критичара као сведока за ову тврдњу позивају песму „Купус“, мада је круг песама много дужи (нпр. „Последња тачка“, „Завршница“, „Утисци оног тамо у огледалу“, „Кошуља“, „Дијалог о немару“, „Схватљиво“, „Улица“, „Трошење носорога“). Међутим, приоритет припада антологијској и зачудној песми толико обичног имена „Купус“, у којој је прастари српски домаћински егзистенцијални посао, одолео и урбаним условима живота, попут обреда и генске шифре, преносећи се генерацијама. У првој строфи: „Опасан кованим обручима, очерупан и сложен, / У спремишту где је очев купус сазревао / И мој купус сазрева“ лодциран је очекивани статус беспомоћности купуса, али и дискретна најавна иницијације, уз напомену да је језик заиста транспарентан, али да одјекује другим смислима и асоцијацијама које достижу било аналогijом било контрастом семантичких равни које су и у песми и изнад и иза ње.

Почетни стих друге строфе: „Со му се под нокте забада, жеђа га и мучи“, као и завршни стих исте строфе:

„И мој се трза зверски. Камен га, одозго, сабија“ – већ нуде аналогију са тамницама и утамниченима, којима наша историја обилује. А актер најсликовитије епске песме је чувени српски хајдук, познат као Мали Радојица, иначе сужањ у истоименој песми.

Иако је терминологија сасвим прилагођена пра-старом кисељењу купуса, ипак су њихови одједи дво-смислени или вишесмислени, тако да су отргнути стихови из треће строфе ближи другом полу, односно другој емисионој тачки песме:

*Дроњци му, у марш,у, кроз гашчане шпангле избијају
Од шойлине коју злогар преноси из раскрваљене њиве*

Завршни стих четврте строфе („главица лишена меморије“) и најскептичније читаоце ће убедити у Новаковићеву потенцију да језиком тривијалне и ба-налне свакодневице, речима које одражавају предмет писања, пробуди и распламса дубоке и у том тренут-ку неочекиване асоцијације.

И пета строфа, такође сатирична (наводим је целу):

*А код сазрелоџ, без меморије, код куџуса,
Труј би се млишаво оџружио, руке замлашарале
У џразно, а бела, џребела мождина,
Ако је каца није џросејала,
Зашкрџушала би у сшарим обредима
Наследсшва које се бдијући над колевком
Оџире свакој залудности.
Док се размена не обави*

пример је упечатљиве и чудесне метаморфозе и даље дисперзије баналности у смислене сфере стиха. При-том се, овом приликом, отварају филозофска и егзи-стенцијална питања живота (колевка) и смрти у виду „размене“ и иницијације, још једном (али на врху спирале, а не на крају круга), као и дилеме вечности и залудности, традиције (стари обреди и наследства) и модернизма (без меморије).

Бројни су покушаји да се објасни наведено је-зичко умеће песника Новаковића. Којом формулом и помоћу којих састојака то достиже? Свакако, мета-фором и њеним варијететима – јер, метафора је за Но-ваковића начин поимања и размишљања.

Пре свега, епифором (у преради мита и истори-је), која упућује на шире семантичке контексте и им-плицира нова значења. Ретко дијафором која, пола-

зећи од конкретног, тежи да концентрише значење метафоре на један унутрашњи фокус, те тако песма добива предметну реалност.

Ипак, комуникациони знакови, мостови и валенце које аутор ненаметљиво ставља пред читаоце, кључне су и за тумачење, али и за правилно и од стране песника антиципирано тумачење стихова, преобликованих у раније поменути резонанцију метафоричности. Новаковић се труди да избегне наметљивост и присилу својих стихова. Не користи саставне елементе и функције из области активне односно вољне пажње као што су селективност, мотивисаност, усмереност и усредсређеност. Песник рачуна на пасивну тзв. емоционалну пажњу својих читалаца у току одгонетања његових замисли. Ова врста пажње зависи, пре свега, од квалитета или карактера дражи из спољњег света (пренето на однос песник-читалац, значи да је битан избор тема и дилема које ће реципијенти преузимати са страница књига). Затим, условљава је још један суптилан и индивидуалан процес – слагање дражи из спољњег света са унутрашњим стањем конзумента (другим речима, песников језик и идеје у односу са искуством и емоционалним потенцијалом читаоца). Емоционална пажња особито доминира код сниженог прага спознаје, због спојивости и компатибилности спољњег и унутрашњег света али и због трајности тог јединства.

Међутим, Новаковић би корак даље: да речима и сликама, као специфичним знаковима и симболима препознавања, пробуди у читаоцу сво његово искуство и машту – чак и оно што је, на први поглед, неповратно изгубљено и заборављено, али што је спојиво са светом који писац нуди активним реципијентима; и да тако сами читаоци окончавају Новаковићеву песму. За такав подухват песник се ослонио на емоционалне реакције читалаца, односно на емоционално памћење као вечан и реверзибилан процес. Наиме, он је свестан да су емоционалне реакције изазване код читаоца силовите, поједностављене и брзе перцепције и промисли о ономе што се чита. Могу бити тако експлозивне – да прођу мимо читаоца пре него их је уопште и спознао, искључујући обазривост и аналитичку обраду поменутих дражи; јер, интервал

између стиха и изазване реакције је муњевит и захтева адекватан механизам за обавештавање до аутоматизма.

Да би избегао замку неконтролисаног, евентуално и хаотичног тумачења (што је први импулс), Новаковић се определио за другу врсту емоционалног реаговања – спорије и опрезније, код којег су читаоци обично свесни слика или мисли које их воде ка емоцијама. Код ове врсте емоционалне реакције обавештење је продужено; иницијатор дозвољава да читаочеви мисли и искуство одабирају компатибилне реакције из памћења и подвргава их промишљању. Зато је песник апсолвирао постулат да емоционалну реакцију, пре свих, условљава наречени предмет стиховања, који изазива комплексан репертоар емоција и сећања подударних или опречних са почетним. И то по важећем принципу да снажна осећања изазивају хитру, нехатну, очигледну, али и непромишљену реакцију, док неодређени и суптилни „окидачи“ остају накратко недокучени, а одговор није увек адекватан и захтева одложено реаговање (нпр. у поменутој песми „Купус“ синтагме „подрумска тмуша“, „топлину глодар преноси из раскрвављене њиве“, „со му се под нокте забада“ и „камен га, одозго, сабија“ тек умрежене и уланчане и са извесном временском дистанцом, недре и утичу на избор асоцијација, док синтагма „главица лишена меморије“ постиже и вертикалне корелације и компарације). Затим, врло је битан механизам селекције који одабира и прихвата асоцијације, подражавајући и објашњавајући жељено, а потискујући и занемарујући супротно или недетерминисано. У тим примерима, рационални ум може да обузда емоционални: рационализујући асоцијације и у покушају да их објасни и оправда – неће уочити важност и утицај емоционалне меморије. Тада се фактички емоционални суд пресељава у рационални, користећи га у своје сврхе (Д. Големан).

Вођен доктрином да емоционалним одговором управља осећање које му је претходило, долазимо до закључка да ствари уопште не треба тумачити онаквим каквим јесу, већ каквим их опажамо или каквим смо их доживели. Оне су, заправо, онакве каквим их ми видимо, јер ако нас неки предмет на нешто подсећа, то је важније од онога шта он јесте (Д. Големан).

Симплифицирана конфигурација Новаковићеве песме априори је метафоричка прерада кроз чије се сегменте и сочива прелама (у више боја и значења) све оно упамћено и доживљено, проистекло из мита, традиције, предања, историје, цивилизације, литературе, културе. На тај начин, песник читаоцима ненаметљиво саображава своје стихове у доступним и препознатљивим референцама, што обезбеђује даљи, од стране читалаца, асоцијативан и компаративан преображај свакодневице, савремених збивања и времена који опстају једино као историзовани тренутак.

Иронија

Из књиге у књигу песник Душко Новаковић се опредељује за оправдан критички став према општеважећим конвенцијама које су читав свет поставиле наопако – наглавачке, а систем вредности тако измениле да је логично нелогично, да је нормално ненормално, да се као вредно доживљава оно испразно, и обратно. Чак је дошло до замене непознатим сурогатима. Данас се за непоштено каже способно. Привилегија и злоупотреба су изједначени са представом моћи и власти. Поткупљени су кооперативни. Осећај праве и правде мењају сувопарни параграфи без икаквих емоција. Сем тога, поменуте промене су насилно захватиле све друштвене слојеве. И ми се свакодневно мењамо, нагоре наравно, до своје потпуне немоћности, свесни ми тога или не, признали то ми или не. Узалуд игноришемо наметнуте нам измене. Њих је сваким даном све више. Потпуно нас заокупљају. Корак по корак. Зрно по „зрно моралности“ (Барт). На пример у иронично-остваривој песми „Хебрејска“ чији је мото „Искупити се не могу“:

*Ойљачкао сам сиротињеж од себе
Још сам га и ударио, али благо,
Тек колико да га збуним,
Била је што моја жрешка.*

*А што сам дозволио да ме ухватише
И да ми суде, да ме бајшињају, они
Који су га пре мене ойљачкали до голе коже,
Била је жрешка већа од ирејходне.*

Песникова опсесија критиком постојећег посебно је својом непосредношћу, бруталношћу, али искреношћу и немогућношћу одлагања и суздржавања од реакције на понуђено окружење, проговорила у његове три најновије песничке књиге: *Тујан и његов њедагољ* (2007), *Клује ненаграђених* (2008) и *Каг ћемо свећла њога сићи* (2010). У њима песник успева да, говорећи о крајње баналним и тривијалним стварима човекове свакодневице, активира врло озбиљне и дубоке семантичке процесе, што представља и кључну одредницу његове поетике (И. Негришорац).

Дакле, Душко Новаковић – песник језика – јесте и песник слободних асоцијација. И раније је књижевна критика уочила да он припада оним гласним, вишепотезним, разиграним и разбарушеним песницима чији се песнички говор и мишљење развијају, гранају и распрскавају по начелу асоцијативног брзог низања песничких слика, те поступком лирске нарације и умножавања рефлексивних рукаваца. У таквим условима, нарочито када су песме дуге (приметили су књижевни критичари), тај асоцијативни низ тешко и споро поприма обресе чврсте логичке структуре. Овом приликом, песник Новаковић није нам представио ниједну дугу песму са таквим проблемима, при том, не успоравајући ритам слика-асоцијација и не смањујући њихову згуснутост. Штавише, иако је континуиран процес трансфера смисла и значења, на први поглед по принципу спајања неспојивог и поређења непоредивог – ипак је преображај остварљив, првасходно, брижљивом селекцијом и антиципацијом могућих укрштања и умрежавања, те и њихових могућих резултата или последица. У песми „Завеса“ уочавамо и супституцију личности међусобно, као и преливања одређених стања (заборав, старост, болест) из једног у друго и треће, и обратно.

Обиље слика-асоцијација унутар само једне песме омогућио је песнику метафорику, нужну за коначно уобличавање и преливање понуђене нам семантичке микстуре. Ипак, њена необичност је у појави парадоксалности и зачудности, који нису очекивани у условима ангажованих, актуелних и веристичких слика. Али, мора се имати на уму да је Новаковићев веризам особеног склопа, у који улазе (из околних бројних асоцијативних низова) и елементи митског ми-

шљења, наглашени метапоетички и аутопоетички детаљи (С. Радојчић). Зато је географска разуђеност Новаковићево књиге *Туйан и његов његагољ* убрзала суживот и међутекстовност удаљених цивилизација и религија кроз пресек свакодневног и егзистенцијалног, иначе заједничког за све нас.

Прве значајније измене у Новаковићевом песништву ишле су у критичком сагледавању друштвене структурисаности и ка све већој осетљивости према стварности, која, упркос свему, никако није по мери аутора. Преображај баналне тривијалности у смислени поредак је задржан као легитиман песнички поступак. Веризам песника Новаковића, који је запахнуо још „Дијалог о немару“, има своје особености у томе што је задржао елементе митског мишљења, наглашене метапоетичке и аутопоетичке детаље (нарочито у *Стиационаријама*), помоћу којих се бруталност критичког погледа на свет око себе уклапа у рафиниране слике, ширећи тако кругове песме на симболизам, мит и лектуру (С. Радојчић).

Колико год стварност била песниково извориште, толико није потискивано ни искуство и памћење – мада, временом и то сачувано благо историје и мита, потпуно оправдано, бива предметом песникове критике. У избору између живота и историје песник даје предност животу, који се не мора и не сме лишити сопствености, што подразумева ни свог памћења. Иначе... Све, па и историја и мит, мора да има меру и контекст са актуелним тренутком, мора да буде усаглашено са садашњим егзистенцијалним условима, а не да буде непремостива препрека или оптерећење – упозорава нас песник Новаковић песмом ироничног наслова „Ветроказ у земљи мртваца“ у својој најновијој књизи:

*Нека ме шио ѓре оставе на миру
Нека оду одавде где хоће
Моји крезуби, здејастии ѓреци
Овчари, земљоделци, рабације
Превише су ме слуђивали ѓричама
О безданима сшарољ светиа
Превише дојили крвљу
Превише хранили кашом мишова
Издржаиши шакво храбрење не мођу*

И у књизи *Клује ненаџрађених*, песник Душко Новаковић испољава своју емотивност, искреност заправо. Другачије он и не може. Затим, проговара о догађајима, углавном из ближе прошлости и садашњости, не заборавивши ни оне из дужег памћења. И то без дистанце. Без временског простора између повода и последичних стихова. Штавише, проговара и из других лица. Али и у таквом исказу, све више и ближе наративном, песник успева да се поистовети са појавом или особом којој је на тренутак посудио свој глас. У свим овим односима, и кад је у питању дистанца и искреност и говор из другог лица, постоји њихово снажно преливање. Песников је глас искрен, непосредан, аутентичан, независно од тога у чије име проговара. Увек је песник тик уз повод и узрок песме чија емотивност увек има завидну вулканску енергију. Увек је бескомпромисан. Не пристаје на нагодбе (што је већ доказао и у ранијим књигама), тако да објекти његове критике нису условљени (или ослобођени) идеологијом, нивоом демократије, националном или социјалном одговорношћу. И чиме све не. Све што заслужује – може да дође под удар Новаковићеве ироније и сарказма; све што успева да сачува меру и границу етичности, достојности, постојаности, правде и слободе, независно од политичке или социјалне обојености – није предмет Новаковићевих песама. Данас смо сведоци поремећеног и наопако постављеног система вредности, у којем је истинито лажно, вредно лоше, праведно неправедно, логично глупо, стварно виртуелно, страначко је свето, партијско фетиш, себично толерантно, и обрнуто... Због тога нам је овакав песнички глас, у хаосу око нас, и потребан и неопходан. А анархија, апсурд, парадокс и трагичност нису само белег колективног карактера – они упорно опстају и у личном, породичном, као што је то у песми „Инсерт из заједничке паролe 'Хоћемо промене'“:

*Београд, године 2000-ше
Режим је озбиљно уздрман*

*Дрма га и једна бака
Тако што маше с њрозора
Хучној колони демонстраната*

Тамо је њен син

*А у сујројном љравцу
Маше и свом зейу
Који да би љримио љлају мора
Да чуци у борним колима и чека наређење за најад*

*А највише маше, ѓуши се
Док гледа љрема љарку код Скујшијине
Тамо су деца њене деце
Два срца заиљрана лойшом: дечак и девојчица*

*Тачно су на средини између
Својих очева и очева –
Машина за разбијање људи*

Нису ово једини примери немогућег и неприхватљивог, нелогичног и зачудног – али су уводни у Новаковићевој књизи непристајања на ситуације недостојне човека.

Но, иако су бројни песници гласно саопштавали да без искрености нема ни праве и велике уметности (и песништва свакако) – бројни теоретичари књижевности, међутим, управо у песничкој искрености и неудаљености од мотива виде могућу опасност. Песник Душко Новаковић полако разуђује парадоксалне асоцијативности и поређења којима је раније песму неочекивано и ефектно завршавао, на (и временски и просторно и значењски) удаљеном, али жељеном месту. Тренутно су симболи, митови, историја, литература све чешће у виду контролника и упоредника у његовом песништву, а ређе покретачи неочекиваних и онеобичених асоцијација. Зато песник потенцијалну опасност отклања својим (већ провереним) ироничним, црнохуморним, алузивним и алегоричним исказом, чиме надомешта зачудност и неочекиваност као резултате парадоксалне метафоричности на које нас је навикао. На тај начин, песник Новаковић – када изостану сликовита и семантичка премештања времена и простора стихова – своје песме углавном ослобађа „опасних места“ у оноликој мери, колико наративни ток постане иронично-игрив и горко-хуморан, са одликом хармсовског одјека, упечатљив и

аутентичан – а то је не само врло често, него је постало карактеристика *Клује ненаграђених*. Из таквог исказа следи и раније помињана ангажованост, правременост, доступност и, предвиђам, будућа слушаност и читљивост. Пример горко-ироничног избегавања опасности, али и занеобичавања, јесте и у краткој песми, крцатој сликама, „Шта сам хтео да кажем јапанској песникињи Казуко Шираиши о трешњама“:

*Госпођа Казуко, сигурно ово:
Срце ми залуја као прахер
Кад се сећим прешања
Које су хримице падале на мој град*

*Ослобађајући своје уранско месо од кошчица
А брда нашег меса од косчију*

Дакле, опсег песникових интересовања је заиста импозантан. Мотив његових стихова – наравно, иронично-саркастично песнички обрађен – јесте и „ново раздобље, закаснела транзиција“, и „садашња перспектива младих“, и „последњи унутрашњи непријатељ“, и „циганска фавела“, и прва песникова писаћа машина („верна сапутница“), али и новокомпоновани Христови следбеници и донатори који „држећи се њега, опростише себи кривицу / Толике оцеубице, толики изопаченици света“. Ту је и представник власти и администрације – „општински нижи чиновник, наљоскан пивом и срдит“ и његов лик у Његошевем искривљеном огледалу („Лав умишљени, из зекана, хоће / Риком да се огласи страшном“). Сумња, црни хумор и цинизам адекватни су облик и звук ангажованог Новаковићевог стиховања:

*О, не остављај нас драги Господе, немој сад
Кад смо пошљали славни у свећу, кад Пеншагон
брине о нама!*

О, нама, „могућим новим поданицима ЕУ-царства“.

И уметност, па и књижевност, оправдано су постале објекат Новаковићеве ироније (и наслов књиге је преузет из наслова песме која се руга наградама, награђенима, ненаграђенима, местима и институцијама у којима ишчекују славу, као и изнуђеним по-

ступцима да би се докопали награде, али и невероватним оправдањима зашто награду нису „заслужили“). На једној страни је сумња у значење поезије и побуна против таквог данашњег друштвеног третмана („Да, то сам ја / А ово је моја поезија / Да, проточни бојлер! // Да, да рупе / Запушене кучином и смолом“) – насупрот до јуче дичној традицији какву је имала песничка реч у нас, а на другој је страни сујета, уметнички комплекси, безразложна умишљеност („Замисли да у Шуми Уметности тако, из чиста мира / Одјекну сва постојећа људска ега / Космос би се успаничио“).

Ипак, заједничка црта Новаковићевих мотива је у представи апсурда, анархије, извитоперености. Пример хаотичности и „наopakости“ је у песми „Неокончавање“: „Око тебе све нека сама наopakост / Лева страна прелази на десну, а десна на леву“, а илустрација парадокса (истовремено црнохуморног и трагичног) су следећи стихови: „од процента одвојеног из игре на ЛОТО / Зависи ... брзина збрињавања бескућника / И сирочића и људи са телесним оштећењима“, док у песми „Бабино прасе“ учавамо аутоироничност и апсурд живота и његовог значаја. Све ово узрокује општу сумњу и незнање:

*Постѝиџао сам неку коначносѝ
Моџу да се изџубим из крда као лане
И никоме нишѝа*

*Моџу да исѝарим ѝоѝуѝ кѝи лешње кѝше
И никоме нишѝа*

*Моџу да ѝроминем као оѝѝала лаѝица
Коџа бриџа за ѝо!*

Песма „Додавач шампањца“ документује да, да нас, слава, моћ, богатство, нажалост, нису резултат труда и знања – већ злоупотреба дружења са представницима власти. Говори и о томе да ове карактеристике, нажалост, носе атрибут хроничног.

Осећам потребу да потенцирам песников став према свим узроцима његовог певања, иако је он препознатљив и уочљив и из његових до сада цитираних стихова и реченица. Наиме, песник Новаковић није

рад присуству таквих појава, навика и ликова. Њему то све тешко пада. Болује због њих. Пати због анархичног умножавања друштвених и појединачних девијација. Зато је његов коментар емотиван и непосредан (рецимо, у песми „Срећа њихова и наша – Из јужних енклава“).

И сам наслов најновије песничке књиге Душка Новаковића *Каг ћемо свећла погасити* недвосмислено потиче из скорашње познате и прихваћене црнохуморне источноевропске досетке, по којој ће последњи који напусти земљу или кућу морати и да угаси светло. Дакле, песник читаоцима насловом јасно сугерише очекивани садржај – који се, дакле, не разликује од његових претходних (мада нас могу поколебати и/или збунити његови стихови из песме „Не Србија“: „кад ћемо се поново срести и нежно додирнути / И светла погасити у соби“). Ипак, убеђен сам да је, за песника, светлост, пре свега, симбол идеала, веровања, чистоте, а мрак протагониста свега супротног – што и јесте разрешење потенцијалне недоумице око самог наслова најновије Новаковићеве књиге песама.

И прва песма у књизи (у првом од два циклуса, *Све се уклапа*) има сликовито име – „Капитулација“. Овом приликом, то је условљена предаја појединца кроз лезу његових драстичних и суморних измена – од „брзопотезног, лаког и префињеног“ до оног немоћног, који „једва подиже оклембешени подваљак“. Та промена (иако може да буде парадигматична) није само у домену људске фигуре и гојазности као последице старости и комфора – она је рефлексивна нових, до скоро непознатих осећања, као што је „потпуни губитак жеље за победом“. Пасиван и изнуђен статус појединца, као и бескруполозан и немилосрдан однос окружења према усамљенику, сведочи друга строфе из песме „Гласачка кутија“:

*Можда ћу због тога, суџра, њисџаџи да будем
Сиромашнији него данас, униженији него јуче –
Мрзнућу се њод сунцем, цвокоџаџи у њсеџој*

склуџчаносџи

*Сџидеџи својих очију, јер где џод да их усмерим
Њисџа није моје, ни од сџеченоџ ни од сачуваноџ
Шџо ми је њриџало у наслеђе као њоклон од мџивих*

Дакле, речи као што су „сиромашан, унижен, мрзнути се, цвокотати, псећа склупчаност, стидети се“, довољно су илустративне и убедљиве за наш и песников статус, овде и данас, а и шире и убудуће, уз значајну тенденцију погоршавања ионако обесмишљеног и очајног положаја губитника, као белеге и доминантне карактеристике нашег простора и времена.

На који начин је песник Новаковић не само представио своју „свест о мраку историје, о савременом канибалском походу економије, о блутовости и костоломачким страстима политике, о самоубилачким и иноубилачким поривима нација, о узалудности неприлагодљивих јединки и горчини или беди сваког прилагођавања“ (Љ. Шоп), већ и иронично-пародијски продубио, али и трансвременски и транспросторно га вешто обескрајио? Наиме, ово питање-одговор нужно је и аргументовано допунити, јер је очита и видљива представа песниковог и нашег окружења кроз синтагме и реченице на примеру само једне Новаковићеве песме, „Џез – кроки за Лукаша Мањчика“: „грађански ратови“, „навала поремећених“, „птице престале да лете“, „несташица ишла од куће до куће“, „партијске убице“, „налогодавци убијања ослобођени налогодавања“, „понављачи матерњег језика“, „девојчице ... с првом мрљом месечнице ... продаване газдама сеоских биртија“, „цветање педерастичке“, „препродаја гробних места“. Исти је и пример са песмом „Тога дана мајмун“, у којој се и налази раније поменуто допуна. Наиме, песник то чини полазећи од усамљене јединке, ценећи и искрено болујући њене присилне измене односно сопствене психопатолошке деформације које принуђена јединка и не може тако лако да разлучи, чиме се постиже упечатљивија данашња и овдашња слика. Свака потенцијална сумња („Да одложим или не одложим / Тај скок у еволуцију“) и сваки оправдани отпор надирућим конвенцијама – безуспешан је и унапред осуђен на залуд на самом његовом зачетку („усадиће ми, ако затреба / И чип покорности у мозгу“), уочава песник Новаковић у нетом поменутој песми, у којој врви од следећих речи и слика: „паљење“, „набијање грлића сломљене боце случајном пролазнику у уста“, „силовање“,

„гурање контејнера на аутомобиле у покрету“, „свлачење и на лицу места мрдање гузицом пред камерама“, „сломљени и опљачкани излози“, „фрустрација незапослених“, „бацање са мостова, облакодера“, „измишљање непријатеља“, „збуњени и плашљиви“, „шах-мат дипломатија“, „управљачи мојим потребама“.

Кулминација непрестаних и неприродних преображаја – у циљу прилагођавања и навикавања која то уопште нису, већ су синоним прихватања коначног пораза и губитка који се још увек не види у правом светлу – настаје кроз доживљај претеће и увелико присутне дезинтеграције, као битне одреднице нашег тренутка (препознаје се и у песми „Осврт на статистику“):

Иако су му уста одвојена од грла

Руке ошпаране са рамена

Ноге леже у пошоку и не знају како да изађу на суво

Јер не знају чему служе а лице на нагорелу цeyаницу.

Аналогију са принудним променама песник Новаковић нам нуди и у песми „Цедилка“– и то увођењем старења као теме његових песама, које не само да потенцира очекиване и схватљиве различитости, него и означава манихејску диспропорцију између жеља и могућности, између наивно-идиличног и горко-стварносног, између добра и зла, између очекиваног и понуђеног, између надања и изневеравања, између сањаног и губитка личног достојанства, условљеног и годинама, али и тренутно прихваћеним етичким кодексом, који је очито ненормалан, наопако постављен, нереалан у времену, кратковид и удворички.

У сличном контексту су и очај, безнађе појединца и колектива (песма „Пијачна расправа“ и неколико других). О томе сведоче и песникове и наша промишљена питања, као што су то у песми „Семениште Исусове дружбе“, Дорги Ј:

Ужаснућ док пишем о злу, шта онда осећам док

написано живим.

Можда стјално несћајем.

Мотиви љубави и еротичности, као и сећања и успомене на њих (у песмама „Одувек као тркачки

болид, стално као јеретик“, „Стисак цигала“, „Изјава о љубави“), нису само илустрација да готово ништа није остало ван песниковог видокруга и критичког пера-скалпела (Љ. Шоп) – већ и утеха, али и симбол преосталих могућности да се јединка одупре нежељеним налетима хаоса и мрака у несређеним друштвима као што је наше већ дуже време, нарочито дуго за један људски век.

Песник поседује још једно уточиште, што је нарочито препознатљиво у другом циклусу *Дужничко џролеће* (иначе, циклус је добио име по великој дужничкој кризи која је захватила Грчку). То уточиште је, како би рекао сам песник, „у вези“ и са грчком антиком. Наиме, реч је о статусу поезије, поетског чина, уметности уопште, значаја који данас поседује за разлику од ранијих времена, и њиховог залуда и апсурдног положаја у данашњем тренутку, као што то аргументује песма „Позив на крофне“:

*Шта ти може да се учини. Показало се ништа
Сем да се песник изрази песмом
Композицијом, сликар енформелом
Филозоф тезом или антитезом која не успева
Да смањи количине бојевих глава
Расцупти војарне и укине одликовања.*

Али, иако је песник свестан тренутне (читај – давнашње) (не)моћи поетске речи, то није разлог да се устукне. Штавише, све је више инспирација у додељеној нам виртуелности. На сваком су кораку око нас, али, све више и у нама. У супротном, песник сликовито и горко опомиње: „Мој живот – покуњени врабац“ у песми симболичног и компромисног наслова „Пола-пола“. Дакле, пошто је читав тренутни антисистем нашег неуређеног и несређеног друштва истовремено неразумљив и неуништив, једноставан и недокучив – песнику и нама, ништа друго не преостаје, него да пише овако заједљиве и ироничне стихове, оправдане стихове који указују на неуралгичне тачке савремених друштвених болести, којих је све више. Песник то чини у нади да ће их прочитати и они који могу да утичу и производе промене у друштву, нарочито оне који могу да отклоне наталожене девија-

ције. Зато су се у Новаковићеве стихове настанили бројни светски и српски писци – Вистан Хју Одн, Јејтс, Целан, Енценсбергер, Волт Витман, Загајевски, Тадеуш Ружевиц, Буњин, Златко Красни, Владимир Копицл, Даница Вукићевић.

Али, треба поновити колика је завидна пријемна моћ песника Новаковића и у име чега и о чему он пева. Лепеза зачетака Новаковићевих песама је заиста непредвидива, екскурзивна, вртоглаво хитра. Реч је, на пример, о избеглицама, о демократији уопште, о графиту на београдским зидовима – „Тони Блер – серодер“ којим се песник противи и гнуша над бомбардовањем из 1999, затим, о „творцима холокауста, логорогије, чистки“, али и о клупи у парку у завичају, о потрошачкој корпи, о климактеријуму, о шалтеру, о напуштеном болесном псићу или соколићу. И у свима њима се муњевито ређају слике, настављају и умрежавају неочекиване асоцијације, дајући песнику могућности да искаже своје противљење и непомирљивост са постојећим, често на (ауто)ироничан и саркастичан начин.

И у овој књизи песник уноси своје ружне и болне успомене из детињства, везане за осећај и припадност расколу, расапу и трагици породице (песме „Турска куга“, „Мртво соколарење у зору“, „Оцена из шалљивости“). Али, у оваквој ситуираности и дезинтеграцији и јединке и мање-уже и/или веће-шире заједнице, овај податак илуструје песникову отвореност и снижен праг надражаја за детекцију узрочно-последичних цикличних низова свих врста диверзија живота, у којима се постављају питања могућности и остваривости идентитета и појединца и колектива, као и њихових блискости или неприликама условљеним удаљеностима од оне предвиђене и очекиване прволикости.

На крају, треба рећи да песник Новаковић у својим књигама-дневницима-хроникама наших дана, иако је приоритет дао ближем и ширем окружењу, његовој нелогичности и неприродности, промашености и залуталости – није изневерио песнички језик, принуђен да га ствара и од непоетског материјала.

Пародија

Новаковићеви стихови нам јасно очитују још једну одлику његовог песничког говора – пародичну интонацију, која је посебно наглашена и горка у песми „Амбасадор и ташта“. Међутим, у Новаковићевом песништву, у којем је заживела бруталност гротеске као доминантног вида присуствовања стварности – успела је да се издигне до аутентичног уклапања у рафиниране слике и да не ремети архитектуру песама.

У стиховима Душка Новаковића присутна је и пародија схваћена као нова смисаона конфигурација која изневерава миметику и веродостојност пародираних; ипак, она не уништава и његову значењски засновану егзистенцију. Напротив, у њој се та егзистенција изнова заснива аналогним, али у односу на првобитно коришћени семантички материјал, децентрираним и луксираним стилским и значењским средствима.

Ради поређења, треба рећи: да би се ироничан смисао разумео као ироничан, битно је само то да значењски садржаји буду приступачни ономе ко разумева. Са пародијом је другачије. Пародијски смисао је могуће схватити захваљујући деловању осамостаљеног семантичког фактора неусаглашености текста, с тим што улогу контекста код пародије игра неко већ постојеће дело. Таква пародија није усмерена на подривање егзистенције пародираних садржаја, већ на његову вредност и аутентичност.

Очигледно је да се пародијски смисао отвара тек када препознавање онога што је пародирано садржи поред његовог семантичког визира и првобитни дискурс. Тада се уочава расцеп између пародије и објекта пародије, и сва њихова неподударност и неусаглашеност који се осамостаљују као засебан семантички фактор контекстуалног притиска и да, као даљи исход тога, вредности оригинала у пародијској имитацији не морају више да важе или не важе, нарочито када су у питању стихови или текст непознати читаоцу. Уколико је, пак, текст препознатљив и као подлога, онда он преживљава и пародију. Нарочито ће трајати управо оне песме богате духовном релаксираношћу, која стих чини пуним и сугестивним (М. Пантић), а што песници најалост, често превиђају.

Александар Б. Лаковић

ИРОНИЯ И ПАРАДОКС В РОЛИ ИМПУЛСА В
СТИХОТВОРЕНИЯХ ДУШКО НОВАКОВИЧА

Резюме

Стихотворное творчество Новаковича – проявляющее метафорические, противопоставляющие друг другу и зависимые друг от друга оттенки – на самом деле широко открыто ко всему вокруг. Оно всегда – через интеллектуальность, лексические затруднения и изменение стихотворений – возвращается к напраслинам и истинным подробностям хаоса и кошмара повседневной жизни. Его стихотворное творчество пытается снова открыть поэтический текст в отношении к новым видам реальности – это и есть суть его поэзии. Он желает чтобы зрелищами и словами разбудить в уме читателя весь его опыт и мечту, даже и то, что на первый взгляд кажется навсегда забытым но все-таки связано с миром который он изображает; как раз таким способом читатели сами заканчивают его стихотворение.

Aleksandar Laković

IRONY AND PARADOX AS MOVERS IN DUŠKO
NOVAKOVIĆ' S POETRY

Summary

Novakovic's poetry, the poetry filled with metaphors and contrasts, the poetry of interdependence, is necessarily accessible and open. It always depicts crevice and religious details of chaos and nightmares of everyday life by intellectuality, lexical complexity, and by transforming the poem, as well as by the stabilisation of reality. It is also trying to open poetic text again in compliance with the possibilities of reality – which is a basic sense of Novaković's verse. Novaković wants, by his words and images, to wake in a reader all of his experience and imagination, as specific signs and symbols of recognition – especially those which are irretrievably lost and forgotten at first glance, but which are consistent with the word that he offer his active recipients; In this way, the readers end his poem by themselves.

Боџдан А. Појовић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.

ПЕСНИКОВА СЕЋАЊА НА ПРВЕ ЉУДЕ

Апстракт: На зачељу библиографије песничких књига Душка Новаковића су два недавно објављена издања изабраних песама која је сам песник приредио: *Забава за ушучене*, избор из ауторових збирки објављених 2002–2010. и *Сећање на прве људе*, са песама пробраним из збирки објављених 1976–2000. Мада су, како се да приметити, у *Забаву за ушучене* ушле касније настале песме – ова селекција претходи *Сећању на прве људе* зато што је реализована уз награду „Десанка Максимовић“ (додељену песнику 2010). Поред разлика које се с обзиром на њихов садржај подразумевају, ова два избора деле и наглашене концепцијске разлике. *Забава за ушучене* је мање-више стандардно замишљен избор у коме су песме груписане у циклусе насловљене по збиркама – од *Смејшењаковог цршежа* (2002) до *Кад ћемо свећла погасити* (2010) – у које су својевремено биле уврштене. Припремане за овај избор претрпеле су, како аутор у Напомени обавештава, „знатне измене, од интерпункцијских до семантичких“. Нас се, међутим, измене не доимају тако да би могле да утичу на наша сазнања о збиркама из којих су преузете. Са избором *Сећање на прве људе*, на који ћемо овде концентрисати пажњу, ствари не стоје тако.

Кључне речи: веризам, социјални ангажман, етички ангажман.

Избор из осам песничких књига – а од *Зналца огледала* (1976) до *Стационарија – ђесама раша и месечарења* (1998) – Новаковић је уобличио трима циклусима насловљеним по песама („Музика петлова“, „Заустављени“ и „За исту алку“). Нема сумње да је тако ране етапе свог певања представио на нов начин. Ова споља видљива промена је, по свој прилици, произашла из замашних промена извршених у појединачним изабраним песама. Своје накнадне интервенције у „поетичким акцијама од пре неколи-

ко деценија“ Новаковић доста исцрпно објашњава (и помало правда) у предговору овом издању. Његово уверење да коначне верзије ових песама „не ремете суштину њиховог првобитног значења“, па ни интензитет обелодањених емоција које су биле и остале њихов „кохезиони елеменат“ – немамо разлога да доводимо у питање. При свему, тешко да множина и разноврсност промена – извршених у насловима и редоследу, у изразу и исказу, у форми и облику, мењањем, дописивањем или редукцијом текста – може бити сабијена у формулацију којом се каже да су песме „преуређене“ ...Како год било, промене су такве и толике да би поређење песама сврстаних у *Сећање на прве људе* са њиховим претходним верзијама у овој прилици било залудан посао.

* * *

О Новаковићевој поезији је писано и много и добро. Занимљиво је, при том, да се, упркос њеној екстремној мотивско-тематској разуђености и методолошкој сложености, темељни, мање или више развијени ставови у раним критичким текстовима готово подударају. Мисли се, дабоме, на оне ставове који се односе на типолошко позиционирање Новаковићеве поезије и на основна обележја његовог стваралачког поступка. Користимо се њима као јединственом, малтене неупитном оценом српске критике о певању једног увелико етаблираног савременог песника.

О веристичкој поезији је реч – око тога је постигнута сагласност готово без остатка. Новаковић је песник коме српска поезија последње четвртине XX столећа дугује обнову веризма што би, између осталог, требало да подразумева да његови стихови посредују истину о стварности (савремености) ма како (не)прихватљива она била. Околност да је веризам понегде замењен „неоверизмом“, или „постверизмом“ мање је важна од чињенице да, током развијања основног становишта, већина критичара констатује како је у питању веризам особеног склопа.

Гојко Божовић, рецимо, мисли да Новаковић „дестабилизује веризам“ у том смислу што његов „поетички простор“ није миметички – већ се у њему пре-

ламају искуства литературе, мита, културе, као и искуства савремености, „времена које постоји само као историзовани тренутак¹“... Новаковићеву варијанту веризма Михајло Пантић нијансира као „веристичко-реторички модел певања“. Вели у том контексту да Новаковић у песми полази од нечега каткад до баналности конкретног, да би одмах, „у паралели или у дуплој експозицији“ дао одређени „метафорички кључ“, што значи да у песми „дејствује и други план који нам помаже да кроз нешто конкретно назремо и нешто универзално²“... Истрајавајући на сложеном односу према стварности, Саша Радојчић у склопу Новаковићевог веризма сагледава елементе митског мишљења, наглашене метапоетичке и аутопоетичке детаље, „бруталност гротеске као доминантног вида присуствовања ’стварности‘“, као и проширења „референцијалних кругова песме“ посредством „рафинираних слика³“... И да, што се Новаковићевог веризма тиче, да наводе приведемо крају – Љиљана Шоп издваја свој став из круга блиских или сличних, тако што приоритетним сматра песников социјални и етички ангажман. Новаковић, по њеном мишљењу, не преза „управо од оних тема којих се добри песници плаше или клоне избегавајући прокажени ангажман у поезији, подразумевање недвосмисленог става и опредељења у најболнијим питањима и дилемама непосредне стварности⁴“.

Кад већ говоримо о критички ангажованом песниковом дијалогу са стварношћу, треба имати у виду да су захтеви аутентичности песничког доживљаја у нешто буквалнијем смислу речи (ма како особен био, ипак је веризам посреди!) налагали колико-толико верну слику доба. Новаковићеве песме одиста посредују општу моралну, социјалну и духовну климу, баве

¹ Гојко Божовић, *Поезија у времену : о српској поезији групе ђоловине XX века*, Подгорица, Октоих, 2000, стр. 85–94

² Михајло Пантић, *Свећ иза свећа : огледи и кришике о српској поезији XX века*, Краљево, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2002.

³ Saša Radović, „Zajedničke stvari“, у: *Providni anđeli*, Beograd, Rad, 2003.

⁴ Ljiljana Šop, „Poezija koja nije kompas u svom vremenu ne može biti ni svetionik u budućnosti“, pogovor у: Duško Novaković, *Klupe nenagrađenih*, Beograd, Treći trg, 2008.

се менталним склопом маркантних актера епохе, говоре о типовима који је репрезентују, или су њене жртве. Али, колико год сложен и обухватан био његов говор о актуелном времену, овај песник је „корисник“ једног у трајању учвршћеног искуства историје и културе. Он га у тексту непрестано косултује, или преиспитује. То ће рећи да су појаве о којима говори егземпларно ововремене, али прикључене појавама већ потврђеног трајања. Песник их активирањем асоцијативног механизма рашчлањава или умножава, препушта се дигресијама, истовремено води и уплиће неколико мисаоних токова. Његови су стихови највећма разуђени и слојевити, уграђују се у мозаичке слике неубичајене обухватности.

Иако је, у контексту ових навода и с њима у вези, било спомена о Новаковићевом стваралачком поступку, неопходно је позвати још једно важно запажање које им претходи. Јасмина Лукић је, наиме, пре безмало три деценије поводом Новаковићевих збирки изнела и анализом примера из његових песама аргументовала тезу о „отвореном значењу“ модерног поетског текста. Указала је на то да се у овој поезији варира уверење о „свеопштој синестетичности, кореспондентности међу свим стварима и појавама⁵“. И, што није мање важно, да Новаковић о „изразито песничким темама“ говори, каткад их привидно банализујући, на крајње неочекиван начин, а да традиционално „непоетским“ темама обезбеђује књижевни дигнитет.

Прилика је, дакле, да овде покушамо да конкретизујемо градивне елементе Новаковићевих песама, њихове слојеве, ако хоћемо и фрагменте, који међусобно кореспондирају како би се интегрисали у целину. У грађењу и обликовању поетског текста Новаковић се користи успоменама на детињство и младост, исечцима савремености, историјским реминисценцијама, митским сликама и садржајима, књижевним и темама из културе, поетичким изјашњењима, фантастичким узлетима. Подразумева се, али није згорег подсетити: ма какво и колико да им је аутономно дејство, саставни делови песама су превасходно у односу

⁵ Jasmina Lukić, „Otvoreni tekst“, у: *Drugo lice : prilozi čitanju novijeg srpskog pesništva*, Beograd, Kultura, 1985, str. 175–186.

међусобне функционалности. Новаковићево мајсторство се, уосталом, добрим делом огледа у начинима и ефектима њиховог симултаног развијања, преклапања или укрштања, у коришћењу њиховог иронијског дејства, њиховог капацитета да ефемеријама обезбеде квалитет трајности, или својство бајковитости.

* * *

Душко Новаковић је међу песницима који су на нашој књижевној сцени активни од половине седамдесетих прошлог века, несумњиво, појава изузетног значаја. Данас у пуној стваралачкој снази, он је аутор песничког опуса изразите особености, провераваних и потврђених поетичких начела, током времена стабилизованих естетских вредности. Подсетили смо на њих фрагментима ставова неколико искусних критичара, комбинујући их са сопственим увидима. Колико недавно, особите и особене вредности његовог певања посведочиле су песме које је аутор изабрао из седам својих збирки објављених последњих десетак година и сложио их у *Забаву за ушучене*. Мада, непосредно, овај избор није предмет нашег разматрања, неопходно је да нагласимо: сврху коју је *Забави за ушучене* песник наменио и као жанровској књижи, као својеврсној антологији која поред аутономне има и вредност синтезе, ова је селекција у целости испунила – аутентично репрезентује зрело доба песничког стварања.

Како се, онда, спрам назначених вредносних и наговештених жанровских мерила, доима *Сећање на прве људе*, селекција песама из осам Новаковићевих збирки објављених до краја прошлог века? Изгледа нам неспорно да је опсежним прерађивањем прве половине свог досадашњег певања (наша подела не мора бити апсолутно прецизна) Новаковић био намеран да нагласи поетичке интенције које ће пуном мером бити остварене у другој. Да двема књигама изабраних песама постојеће представе о свом певању интегрише. Полазну основу за такав подухват видимо у једном објашњењу саопштеном у предговору овом издању. Песник, наиме, у низу других објашњења вели да га је на замашне интервенције у претходно објављеним верзијама песама подстакло и питање „шта је

апсолутна, тотална песма?“ Како је употребљеним терминима наговештена највиша естетска мера, оправдано би било очекивање да ће у поетским текстовима *Сећања на прве људе* бити видљиви одговори на постављено питање. Већ и зато што би интегративна функција овог избора требало да зависи од бројности овако дефинисаних песама.

Прва асоцијација нас од „апсолутне, тоталне песме“ води ка „тоталној слици“, а од ње ка „тоталној форми“ о којима је, тумачећи песничку визију као „себеобухватни универзум“, својевремено писао Нортроп Фрај. Очигледно, у овом је контексту прво потребно подсетити на значење појма „поетска визија“ који, бесумње, подразумева највиши степен песничке креације. Унеколико традиционална, али непромењено прихватљива књижевна теорија овај појам промишља у равни разликовања имагинативне од поезије визије. Прва је у могућности да јединствен модел тродимензионалног живота креира посредством посматрача из четврте димензије. А друга из позиције четврте димензије моделује живот који је у основи човекове персоналности и који се непрестано открива у миту и ритуалу. На примерима остварене песничке визије критика је у прилици да суди терминима какви су, поред „имагинативног“ које се подразумева, „синтетизовано“, „универзално“, „трансцендентално“, „метафизичко“ и сл.

Да ли је Новаковићево виђење „апсолутне, тоталне песме“ на смеру оваквих теоријских дефиниција и, још више, да ли су овакве дефиниције примењиве на његово певање? Оно што сагледавамо као особене квалитете његове поезије, као његове поетичке интенције и резултате специфичног стваралачког поступка – тешко да нас на њих упућује. Фрајове и дефиниције у вези са његовим могу у овом случају да послуже изопштравању различитости Новаковићеве поезије. А ова нас различитост враћа утиску да он своје разумевање „апсолутне, тоталне песме“ види у сагласности са овде наведеним становиштима критике. Са високим вредновањем мотивско-тематске разуђености и методолошке сложености његових песама, међусобне функционалности њихових слојева и токова и беспримерног мајсторства у овладавању и, штавише, плодотворном коришћењу расутости песме.

То су, уосталом, неке од кључних вредности Новаковићевог поезије адекватно представљене изабраним песмама *Забаве за ушучене* и пре истицања идеала „апсолутне, тоталне песме“. У песмама расположивим за избор *Сећање на прве људе* ове се вредности песнику нису учиниле довољно артикулисане.

Критичари су о Новаковићевој поезији највећма писали врло афирмативно. Чувајући одступницу истицањем ауторове способности да целини приведе гранање ризично аутономних токова песме, кадгод су саопштили и понеко мање повољно запажање. Примећено је да у слабијим остварењима песник некритички користи властити манир, да пише у оквирима исте форме, препушта се истим тематским опсесијама, практикује истоврсну језичку стратегију. Па и то да су његови дијалози са светом понекад претрпани и преопширни до нечитљивости... Лако је могућно да је, приликом припремања песама за *Сећање на прве људе*, Новаковић имао у виду ова и њима слична запажања. Извесно је, међутим, да је ионако компликован подухват „преуређења“ и прекомпоновања целе половине свог опуса предузео са поетички и естетски недефинисаним идеалом „апсолутне, тоталне песме“ на уму, са тешко решивим концепцијским задатком пред собом. Желео је, како рекосмо, да песме изабране за *Сећање на прве људе* уприсподоби мерилима каква су налагале изванредне песме укључене у *Забаву за ушучене*.

Новаковићу је својствено, он тако поступа и са својих концепцијских разлога, да једну до друге слаже мотивско-тематски и начином извођења различите песме. Ако већ у *Сећању на прве људе* није на делу груписање песама по каквој-таквој сродности, требало би да су циклуси резултат својеврсне „драматургије“. Да песме у њима дочаравају развој, па и етапе извесног поетског „догађања“. Судимо ли по насловима циклуса *Музика њејшлова*, *Заустављени*, *Заисту алку*, управо је о таквом науму реч. Чак се и хронолошки редослед и исход реченог догађања дају наслутити. Кад већ ствари тако стоје, с разлогом се може помислити да број песама сврстаних у први (87), други (40) и трећи циклус (20) говори нешто одређено о задатку који је овом избору песник наменио. Могли бисмо, дакле, да закључимо да је прву

етапу догађања о коме иде говор желео да представи као двоструко важнију од друге, а другу као двоструко важнију од треће. Или, пак, да је за прву етапу с успехом преуредио дупло већи број песама него за другу... итд. И кад не би било тако, неизбежна би констатација била да учинци оваквог сажимања и прекомпоновања осам збирки песама до нас нису допрли. Утолико пре што у *Сећању на прве људе* има песама које не видимо у функцији реализовања замисли избора како смо је ми разумели.

Прва у том низу је „Напомена – у виду пролегомене“, челна песма у избору која, слутимо, треба да буде први, свеобухватни и усмеравајући, пример „апсолутне, тоталне песме“. Песник је, наиме, у четрнаест строфа састављених од седам, осам, девет па и десет стихова, безмало у епској форми желео да „исприповеда причу“ нашег времена. Епски јунак је, при том, језик који дели судбину речи обесмишљеног хуманог значења чија се судбина, опет, пројектује на судбину народа, друштвене заједнице, света, духа и морала нашег времена поремећених стандарда и урушених идеала. Времена у коме су само поезија и песници на трагу светлости... По нашем суду, „Напомена“ је исувише амбициозно замишљен и исувише екстензивно изведен поетски текст у коме се предности песниковог стваралачког поступка показују као контрапродуктивне... У ред песама на које су, по нашем мишљењу, такође примењива критичка запажања која смо назначили – иду мотивско-тематски различите: „Долазак саветника“, „Љубимци“, „Језик“ и др.

* * *

На различите начине транспонована, поетичка Новаковићева изјашњења су несумњиво међу битним одредбама његове поезије. У селекцији *Сећање на прве људе* то се вишеструко потврђује: концентрацију имплицитно и експлицитно поетичких, па и песама са поетички изразитим фрагментима, једва да је могућно превидети. Утолико пре што су то махом песме високог, или највишег реда.

Унеколико, по начину извођења различитих поетичких песама Новаковић евоцира доба детињства и ране младости. Ако већ мноштво аутобиографских

детаља не оставља места сумњи ко је њихов лирски јунак, сложеност и пуноћа њихове грађе најчешће преваладавају ограничења приватности. Деловање сложености и пуноће посредованог предмета песме се, дакако, преноси на читаоца, али му се у свести ипак најдуже задржава оно што га се доима као разлог њеног настанка: готово недвосмислено песниково саопштење о томе да су га душевне трауме из детињства и младости трајно оштетиле, узроковале његов трагички доживљај бивствовања и, што је подједнако важно, од њега недељиве стваралачке подстицаје.

Поетска хроника спољашњих и унутрашњих промена у некад добро познатом граду сублимише се у песми „Без куцања“ у болно трагање за мајком и прохујалим временом. Финализовано је констатацијом „И ево како ме треба разумети: жртва до које бог још не допире“. Тај је положај говорном субјекту заувек предодређен... На његово осећање ускраћености утичу – види се то по песми „Сећање на прве људе“ – и породичне (не)прилике, одвојеност од мајке поготову, које формирају „изгубљеног дечака са неистопаљеном грудвом снега у души“. И, то не треба губити из вида, песника чија „девиза према свету гласи: пиши и уступај место / Снажнијим елегијама од своје // Мада, све су оне добро знам / Настале и од мог очаја сиротана / Иако је вољење свих сва моја прошлост“... О једном од животодавних врела свог надахнућа, о томе шта неизбежно улази у његово видно поље, Новаковић говори у песми „Македонски окрајак“. С обзиром на македонску грану свог породичног стабла, он непосредно баштини једно особено историјско, културно, уметничко, духовно искуство. У његовом окриљу открива да ће у предстојећем животу „обделавати стихове“. Да ће певати о „златним уделима једне земље“ не би ли тако постао „макар мрвица у погачи људских врлина“.

Поред песама које откривају приватну димензију песиковог стваралачког послања, *Сећање на прве људе* садржи толико у Новаковићевом кључу испеваних малих поетичких расправа – да би већ и сам њихов број налагао посебан рад. У могућности смо да се задржимо само на најрепрезентативнијима.

Динамички карактер песме, мењање оптике, ставова, а и израза – све док промене не доведу у питање вечни судбински поредак ствари – аутор сматра условом успешно реализованог стваралачког наума. У песми „Другачије“ стоји да је заправо реч о поезији својственој предности: оно што „преиначењем“ бива привидно скрајнуто и неухватљиво, остаје у ствари присутно „даљих милион година“... Песма по идеји блиска претходној је „Многе песме о месецу“. Она развија начелан поетички став о различитим могућностима песничког транспоновања једне одређене, па и потрошене теме... Музе, којих се говорни субјект у песми „Музе и музе“ сећа, или му се у снатрењу привиђају – заправо су отелотворења различитих поетичких начела, различитих приступа стварности, укључујући и онај удворички. Песник, дабоме, рачуна са деловањем оних, у „Музеј уметности“ привремено склоњених муза које изабранима упућују „сваку поуку непролазне дражи“.

Међу дугим поетичким песмама издвајају се неколике карактеристичне по драмским валерима, сучељавању ставова и изоштравању проблема. Песма „Сваком прекобројном орфејству“ је, тако је добрим њеним делом читамо, стиховима обновљено обраћање песничком сабрату поводом његове нове књиге. Поетичка расправа се разраста из питања „О чему ова песничка уметност мисли (...) и у име кога то ради и зашто?“ У једном живом ритму, сликовито али довољно изричито дотиче се готово дисциплинарних питања попут оних о функцији описа природе, о вредности митолошких и мистичких екскурзија, о улози фигуративног и непосредног израза, о (не)моћи песме да мења устројство света и живота итд. И, како се песма примиче крају, све нам се више чини да то песник са својим алтер егом дебатује о сврси и могућностима свог послања... Алудирајући насловом на данашњи положај наше земље, аутор се у песми „Због мркве“ монолошким исказом суочава са деликатним поетичким колико и моралним проблемом који се тиче „уплитања у послове стварности и кад она / Незадрживо прља и прља и обилно уне-рађује душу“. Има ли, рачунајући са таквим последицама, смисла бити бранитељ „оних неколико школ-

ских илузија о идеалима”? Да ли је морално испуљујуће савремени проблем решавати средствима посредног израза, у митском или историјском миљеу? Драма стваралачког чина је изванредно дочарана, али задовољавајућег поетичког решења нема... Или га, ипак, има?! Песничком позиву иманентно је залагање за истину и правду. Кад су опстанак земље и народа угрожени поготову. Смисаоно, то је у песми „Устао сам, што ме учинило одлучним и рекао повишеним гласом” сажетак ауторовог одговора на питање из аудиторијума: зашто не негује љубавне песме? Поједностављивање његовог одговора може у овом контексту да буде оправдано, али би на вредност песме требало да укаже анализа начина на који песник, смењујући патетичан ироничним тоном, а овај драматично озбиљним, грана и уплиће своја осећања, мисли и знања са овом поетичком темом у вези.

Неколико песама одабраних за крај саопштења о Новаковићевим поетичким изјашњењима садржаним у селекцији *Сећање на прве људе* потписник ових редова сматра врхунским у низу већ споменутих жанровских остварења. Таквим их, свако на свој начин, чине снага имагинације активирана у замисли и реализацији, форма у функцији значења и њему примерена, реторички напони сагласни облицима песме, идеје стваралачки оживотворене тако да потврђују релевантност онога о чему се говори.

„Ветар“ је, рецимо, песма изванредног замаха и ритма, непредвидљивог ширења значења и са готово неосетно изведеним аутопоетичким преокретом. Песник призива моћни ветар, узноси његово дејство у природи и у урбаном амбијенту, али „стално чезне“ за ветром који „лупа у врата затворене пекаре, узнемирен народном глађу“. А кадар је и да „рашчишћава испред себе, као да је реч о трулежи, / нечију запуштену мисленост“. Мада снага ветра све више смера шире историјске и друштвене околности, аутор у петој од осам октава изводи пируету и вели да би ветру признао „право на саучесништво у писању“ само кад би располагао адекватном „силином распуханих плућа“. А резултат саучесништва би требало да буде на нов начин испричана прича о песнику, времену, простору и људима његове младости. То, наравно, не

бива – ни ветар а ни песма немају такву моћ, а и ветар је у међувремену стао, па све што се у тексту одиграло резултат је залудног фантазирања.

Песниково је позвање – песма „Столари“; то саопштава маестрално преплетеним токовима исказа, одозго задано и судбински одређено. И кад технолошки напредак деградира невоље, очај, кошмар, традиционалне услове „да би никла песма“, и кад „следи преквалификација“ рецимо у столара – песник ће поступати као кад је с муком рађао стихове: „Језиком размазујемо лепак, челом закивамо ексеру / Лактове потурамо тамо где недостаје стега“. Ако и успева да посеје „некакву радост“, извесно је да је исход његовог самомучења само још један „патрљак“...

И, напослетку, „Схватљиво“ – једна сасвим особена, готово исповедна Новаковићева поетичка песма. Сведено обновљена, поетичка питања којима се оптерећивао указују му се као замајавање. Нису добила тражене одговоре, а у стваралачком погледу су била контрапродуктивна. Памћење му, као надокнаду за потрошену енергију и изгубљено време, нуди слику једне у которску литицу урасле смокве подједнако отпорне и на сунчеву јару и на оркране. И, онда, следи десетак стихова који су сама сума поетичких тема и идеја што су их ове песме посредовале. Поезија је, као и смоква, равноправан део универзалног и свеобухватног живота, што ће рећи да треба да следи разлоге сопственог постојања. Баш као и смоква која „опстаје тамо где живи / и даје плодове, како одувек налаже њен корен“. Ма колико то, краткорочно сагледано, изгледало мало, оно што даје слаже се у „трајно боравиште смисла“. То је смисао – два завршна пренапрегнута стиха носе његову значењску сложеност: „Без кога ни вода не би знала шта је жеђ / А усне које је пију да је, у том часу, љубе“. Очигледно, ова два стиха би могла, а и требало би, да покрену вишесмерну анализу. Ограничења овог рада налажу да је заменимо слутњом: врло је вероватно да песник на уму има идеју љубављу храњеног перманентног обнављања живота.

* * *

Преуређењем понекад „отежалe“, и у новој организацији поетског текста теже видљиве, песме због

којих смо волели ране Новаковићеве збирке укључене су у *Сећање на прве људе*. Разуме се, естетско покриће овог избора на њима се и држи. Мада, првенствено, на множини поетичких песама. О већини је било говора, држимо да је већину неопходно допунити. Ако већ не на бољи начин, онда бар насловима песама којима је на естетској лествици место уз оне коментарисане. Прворазредних песама, на нивоу Новаковићевих најбољих је још: „Савези“, „Carta bianca“, „Можеш ли замислити Гетеа“, „Кукурек“, „У спомен Дису“, „Идеологија“ и др. и антологијских: „Трошење носорога“, „Од многих призора“, „Корпа“, „Још си моја оловка“. На броју и разноврсности ових песама инсистирамо и зато да бисмо, на крају, оснажили једно своје уверење: првих осам збирки свог опуса Душко Новаковић би на одговарајући начин могао да представи још једном селекцијом – избором (ауто)поетичких песама. Био би то, у овдашњој пракси приређивања сопствених изабраних песама, јединствен подухват. И, сасвим сигурно, пролегомена примерена песамама у *Забави за ушћучене*.

Бољдан А. Појовић

ВОСПОМИНАНИЯ ПОЭТА О ПЕРВЫХ ЛЮДЯХ

Резюме

Выбирая стихотворения из своих последних 8 сборников, Душко Новакович сам сделал два новых: *Развлеченные для подавленных* (в нем он собрал стихотворения из сборников опубликованных с 2002 по 2010 год) и *Воспоминание о первых людях* (стихотворения в сборниках опубликованных с 1976 по 2000 год). Согласно утверждению самого автора, при переработке для новых сборников эти стихотворения пережили „значительные изменения, начиная с пунктуацией вплоть до семантики“. Почти в половине своего творчества эти изменения поэт сделал с эстетическим мотивом об „абсолютном, всеобъемлющем стихотворении“. Автор уверен, что от динамизма стихотворения, изменения его оптики, от собственных художественных положений но и способа их выражения – вплоть до того момента когда изменения приведут в сомнение вопрос о вечном порядке вещей – на самом деле зависят условия в которых творческий ум удачно выразится.

Bogdan A. Popović

POETIC MEMORIES OF FIRST HUMANS

Summary

By his personal selection of poems made from 8 collections of them, the poet Duško Novaković made two new ones: *Fun for the dejected*, including poems from the author's collections published between 2002 and 2010 and *The memory of the First humans*, published between 1976 and 2000. As the author says, the poems, prepared for this selection, underwent „significant modifications, from those connected with punctuation to those referred to semantics. The poet made this act of „rearranging“ the entire half of his work with the aesthetic ideal of „absolute, complete poem“. The dynamic character of the poem, the change of vantage point, attitudes and expressions seemed to be the condition of successfully completed creative plan, as long as these changes do not compromise the eternal fated order of things.

Ненад Милошевић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.

Научна редакција Телевизије Београд

nenad.rm@gmail.com

О ДВЕ ПЕСНИЧКЕ КЊИГЕ ДУШКА НОВАКОВИЋА¹

Апстракт: Надирућој стварности Балкана деведесетих песник супротставља универзалне митове медитеранских цивилизација, настале из суровости и трагизма, а помоћу којих данас једино и можемо да препознамо величину нашег цивилизацијског удеса. Он је више песник чињеница него лепих стихова, више песник противречности него склада. Митолошке матрице, слике савременог социјалног живота и ликова на прелазу од посткомунизма до транзиције, аргументација права на побуну, приватне митологије, зумирање атласа Балкана и Медитерана, љубавни дискурс, искушења песника у непесничким временима – делови су и овог Новаковићевог песничког каталога стварности.

Кључне речи: критички говор, ангажованост, трагизам, аутентичност, антиратна поезија, хиперреалност, митолошка матрица.

Библиошка стварности

Српска савремена поезија – иако хваљена од критике последњих десетак година као бољи део српске књижевности – чини се да није успела да достигне онај ниво критичког говора који је од ње изискивала бурна друштвена стварност и њен (наводни) статус песништва које се налази одмах до поезије великих европских књижевности. Мораћемо, изгледа, да сачекамо да прође време, да бисмо (можда) пронашли разлоге њеног подбачаја у последњој деценији двадесетог века.

Изостајање правог песничког ангажмана у деведесетим као да оспорава и песништво „новог анга-

¹ *Ситуационије*, Београд, Народна књига – Алфа, 1998. и *Сметенјак* *crtež*, Београд, Otkrovenje, 2002.

жмана“ седамдесетих и осамдесетих који се јавио у књижевности насталој на каквој-таквој друштвеној легитимности и критици стварности, али је у суштини прихватила као непроменљиву и трајну. Та песничка и интелектуална свест желела је да верује да после лошег може једино доћи боље, да је историја непрекинути ланац напретка и еманципације.

Душко Новаковић се са књигом *Стиационарије* појављује као усамљена фигура српске поезије на крају века, која сав свој таленат и сензибилитет отвара изазовима савремености и времену у којем живимо. Ипак, читајући раније песничке књиге Душка Новаковића знамо да песников циљ није био и не може бити сам ангажман – већ сама поезија са сопственим тајним законима који су увек били изнад доба и култура, од Хомера до Одна.

Песничко искуство Душка Новаковића и пре ове књиге било је једно од најзначајнијих у савременој српској поезији. У *Стиационаријама* су присутне све раније достигнуте песничке вредности: изграђена је песничка наративност, асоцијативност, изразита реторичност, природна економичност стиха, мисаона динамичност – с тим што су у овој књизи неки регистри певања, у односу на претходне, знатно проширени.

Песник *Стиационарија* надирућој стварности Балкана деведесетих супротставља универзалне митове медитеранских цивилизација, настале из суровости и трагизма, а помоћу којих данас једино и можемо да препознамо величину нашег цивилизацијског удеса. Ширећи временски и просторни хоризонт певања Новаковић успева да актуелну, митолошко-медијску стварност сведе на меру пролазне мини епохе, и да у њој отвори простор за говор поједница – непроменљивог, не историјског индивидуалисту.

У уводној песми књиге *Тинша*, Новаковић назначује свој циљ: поезијом сачувати аутентично осећање живота и сензације света у непесничким за песничка времена.

*Кад год се то збива помислим
Оно дрво на брежуљку
Онај већтар безлични
И оне мале скујине звезда*

Чије шрејерење по локвама постојаје
 Снежурани отисак незнања
 Можда су само семе
 У срцу расеваној бескућника.
 А он сам жудња да их све сачува
 За боље дане када неће нимало личићи
 На гладну и прејлашену зрлицу
 Која и прилази и не прилази...

Седамдесет три песме *Ситационарија* (поднаслов *Песме раића и месечарења*) распоређене су у четири циклуса: *Моја нафора*, *Сведочења*, *Наранца и груђе посвете* и *Весићи*. Први циклус представља личне, лирске митологије које понегде уводе религиозне, социјалне и политичке мотиве. Песник у њима чува елементарне позиције песника у свету, постављајући демаркациону линију између лирског субјекта и стварности испражњене од сваке идеологије, што је и раније била једна од одлика Новаковићеве поезије.

Срећа је овде да се буде
 Дрхтиураво ситадо у забрану
 Тужна очараности расирскавањем
 Букеића ваширомеића на небу
 А онда и френетиично, у шаласима, кличе
 У правцу ложе где седе
 Њен обудавели профил и преде мермер.
 („Празник заморчади“)

Песник је свестан свог заточеништва у конкретну временску егистенцију која мора да усваја језик и мисао других, макар и не хтела. Трагајући за истином, човек се највише непотребно троши у језику који му намеће свакодневица. Избећи привид таквог постојања могуће је у песми, успостављањем релација са стварима у свету природе и људи у њиховим историјским или неисторијским (митолошким) ситуацијама датим у књигама других песника – дакле уз помоћ Мнемозине, ширењем света и живота, избећи трагични хаос једновременске егистенције:

И што год јеро смутљивца
 Одломи или прескочи од повести
 Знаижеља за њом не јењава...

*Рана се обнавља... Бол зри...
 Време наше шече како је и
 Текло, поштиђено... И вољени смо
 Заувек од оног који не попија
 Овом свету... Носимо његово лице
 Као балзам, али га не осећамо
 Разумевањем. Крсти његов нам се нуди
 Да сучелимо велику доброћу
 И мир половидбе давнашње.
 Но, ко ће се први испеши?*

Песме Душка Новаковића не завршавају се неким великим разјашњењима живота – попут оних на којима су засноване секте и култови, како би рекао Фрост – али оне у призорима свакодневног живота реално заснивају сложеност човековог постојања и нуде могућност трансценденције као нечега изворно људског.

Одустајући од било каквог идео или социоекта, Новаковић поставља лирског субјекта у елементарне, реалне ситуације времена (деведесете године на Балкану) којима претпостављају духовну баштину (песничку, филозофску) претходних цивилизација и њихових митова.

Други циклус, *Сведочења*, садржи десет претежно антиратних песама сабраних у поему „Позна искушења за оголело корење“. Душко Новаковић је један од ретких српских песника који је успео да се уздигне изнад метафизике рата и да његовом бесмислу отворено приђе, смењујући наративне сегменте ратних призора са размишљањима о његовим последицама и смислу.

Митологизација ратова који су се водили последњих година постали су ограничење и у уметничком и песничком стваралаштву. Јер, како каже Чарлс Симић: „Кад хвале племенске богове и јунаке и величају њихову мудрост у рату, песници су толерисани, али све се мења појавом лирске поезије и песникове опседнутости собом“.

Новаковић не кривотвори митове, митови су за све исти, зато што су испражњени од историјских правди и неправди:

*Неко, ко сад има обзира, али се подразумева
Да их није имао, кад се спискови среде
Увек ће моћи да каже: мржња је одлучила
Да ти буде повучена граница, и штачка.*

*Све се дели на два: реке, њанине, њиве
Дворишта и над њима небо, свакако и небо...*

(„Кад се спискови среде“).

Лектира односно библиотека је, поред искуства, други пол Новаковићеве основне песничке релације. За њега су песничка уз религиозна искуства једино аутентична; то су искуства која могу да одоле свакој историјској промени, па и миту о *једнакости у роду*, који се кроз историју више пута у различитим облицима јавља у народима и културама и који се тек после трагедије поново претвара у бајку.

У *Стиационаријама* је поетизација самог смисла певања најизразитија у досадашњем песниковом опусу. Новаковић је песник освојене традиције. То су хришћански и антички митови и античка поезија, Кавафи, италијанска и уопште медитеранска поезија, Одн, Елиот, Паунд, поезија високог модернизма, ренесансна поезија итд. Само вишеструким ишчитавањем читалац може да открије широку а скривену референцијалност ове поезије. Иза те референцијалности осећа се задовољство пуноће и слобода, кретање у авантуру песме без плана, што понекад од читаоца захтева не малу концентрацију и стрпљење.

Душко Новаковић је више песник чињеница него лепих стихова (иако је његово песничко умеће несумњиво и очигледно), више песник противречности него склада, дрскости, без које би поезија, како би Симић рекао, била блага као проповед или председников говор.

Стиационарије су писане стрпљиво и дуго. Оне би се могле читати и као изабране песме које су настајале последњих неколико година (песник је последњу књигу, не рачунајући *Зналца огледала и људружене џесме*, објавио далеке 1991).

У седамдесет три песме ове књиге Новаковић је успео да песничким језиком премрежи готово сва тамна места, рубове наших (читаочевих) егзистенција у

деведесетим на Балкану и да испева своје до сада најбоље стихове.

У *Песмама раџа и месечарења* (поднаслов), као у свакој доброј поезији, песник нестаје – да би читалац оживео. Поезија, како би Слотердајк рекао, и јесте самоекспонирање – жудња и за индивидуалношћу и за друштвеношћу, братством међу индивидуалцима.

*Беше њешко мноћима, њростџо немоћуће
Удаљџиџи џорчину, смеџиње оне свакидашње
(Ту је сџадала и џрабеж)
Шџо се ни мени није гало
Да џеби која си џлемениџа
Покажем неко мало, милозвучно својсџиво –
Еџо, чешљућару оном да је налик
Који зна да је меџа али остџаје да џева
У вољџи која се не може одрицаџи
А џоезија, између остџалоџ, насџиоји да уџамџи
И шџа чине слабији од нас. И следи их.
(„Нови трактат о храбрости“).*

Када џомислим на џо, чему сам одан био

*Када у џоезији нађемо нешџо шџо нам џружа
џренуџино џостџојање на изузеџиној равни, да ли је
неоџходно да џражџмо значење џесме.*

Волас Стивенс

Доживео сам то и раније. Почео сам већ помало да заборављам на поезију, и у сећању су почели да бледе тренуци узвишености читања поезије – када ми је једног дана, мислим да је то било у пивници, у Коларчевој, Душко Новаковић поклатио своју књигу *Смеџењаков црџеж*. Књижевност, па и поезија, пошто се тако много ствари збило у последње две године, по мом мишљењу, није могла да одговори времену, сем оне изузетно ретке која времену увек апсолутно одговара јер је пронашла нешто (ми не знамо шта), што важи за сва времена. Додајмо томе да неретко, после неког темпа читања различитих лектира, долази до замора, или засићености, а и разочарања у веру да књижевност јача веру у живот.

Новаковић је своју претходну књигу *Стационарије*, велику по обиму – чији сам рукопис читао са одушевљењем једног поподнева у башти Француске 7, тик пред штампање – објавио релативно скоро, 1998. То је књига која је темом сагласна са догађајима и животом у деведесетим, заправо је изразила несаслађаност са временом у којем је настајала. Био сам читалац његових књига из љубави, дакле пред спавање, или можда на некој сунчаној савској или дунавској тераси уз кафу или пелинковац, где понекад читам поезију, али и из обавезе да о њима пишем или са песником разговарам. Сада ми то изгледа далеко и невино; у времену свеопште огорчености у коме смо живели и разговарали о поезији – дошло је бомбардовање, Пети октобар, сукоб са УКС-ом и дезинтеграција старог поретка књижевности, што је створило празнину у којој данас писци и песници делују. Мислио сам: шта ту после свега поезија може да дода или исправи – заборављајући да је читање добре поезије увек буђење из неког сна, боље речено дремежа у који западамо, нарочито ако живимо у земљи у којој је вишедеценијска утопија нагло уступила место ограниченом незнању са којим смо суочени.

„Поезија оживљава мртво“, то сам већ био написао и схватио, али сам заборавио на пуно значење те тврдње. То мртво није само историја и след историјских догађаја који је одредио и наше судбине као појединаца и као народа – већ и митови чији се смисао потврђује и одгонета у егзистенцијалним ситуацијама, али и свет комплексне приватности, са својим истим и различитим ситуацијама који се, док читам поезију, наједном прошири и прелије и у наш сопствени живот, наше „микрохаосе“.

Песме из *Смешењаковог цршежа* зграбиле су ме изненађујуће снажно, изазвавши то заборављено осећање, мешавину озарености и беспомоћне препуштености визијама стварности датим у песмама. Питао сам се да ли и други овако читају, да ли уживају као ја? Нисам ли и ја „...онај ревносни скот што се смеје ни због чега“?

Неколико пута током читања у себи сам поновио „зрелост, зрелост“. Зрелост у поезији могла би да буде растојање од света до којег песник стиже да би

могао да сагледа тоталитет живота, постојања, и да га наметне читаоцу у форми која донекле мења тај сазнати тоталитет – одузимајући му нешто, најчешће неко фино осећање, али и додајући му нешто ново у самом садржају. Да ли су за зрелост потребне године? Нису – што нам говори случај Рембоа. Код неког су интеракције између искуства и знања брже, његово искуство расте брже него код неког другог, итд. Жеља за брзим стицањем искуства може угрозити сам живот. Али – песник мора да ризикује, да прориче, да ризикује да га екстатично знање изречено у поезији изда у стварном животу; он нема право на слатко незнање, на спасоносно „нисмо знали, живели смо у таквом и таквом времену“.

Новаковић се и у својим ранијим књигама задржавао на социјално-егзистенцијалним сликама и ситуацијама, од којих су други бежали или у прошлост и игнорисање савремености (користећи варљиво право да се директно надовежу на заустављену традицију) или да културни ситем у којем стварају виде и прихвате као свој прави, иако несавршени амбијент (као, на пример, песник М. Максимовић). Сви су желели те године – реформе у осамдесетим и посткомунизам у деведесетим – да забораве, као нешто што ће време сигурно избелети. Али сада, када се осврнемо, можемо да кажемо: догађаји у времену у коме смо живели битно одређују наше животе, нашу будућност. Он је био песнички чврсто припијен уз те године, отворен за рубове постојања у том времену, за процесе дезинтеграције човека–грађанина, за симболе те дезинтеграције: распадање људских ствари, њихово труљење, кидање, телесно озлеђивање и деградацију, оно што сваки систем скрива, не афирмише, прећуткује. Зашто се то у нашој књижевности назива „ангажман“? То је само поезија, или сама поезија. Због тога су његове песме тако уверљиве. Јер, поред те, у тој дезинтеграцији појављује се, мењајући се – сама људскост којој песник самом чињеницом певања подарује наду. Митолошке матрице присутне у песмама, дате напоредо са хиперреалним сликама социјалног живота, доказ су понављања прошлости, али и могућности надилажења судбине у песничкој емоционалности која је увек нова, која је тајни код

времена, и која се ослобађа самог текста који ју је изразио.

Митолошке матрице, слике савременог социјалног живота и ликова на прелазу од посткомунизма до транзиције, аргументација права на побуну, приватне митологије, зумирање атласа Балкана и Медитерана, љубавни дискурс, искушења песника у непесничким временима – делови су и овог Новаковићевог каталога стварности под називом *Смешењаков цршеж*.

Али у овој књизи ларкиновски је појачана резигнација и скепса наратора, што ове песме чини још сугестивнијим него песме у књизи *Сћационарије*. Можда због тога што се у њој говори и о „страшном миру“, који нема никакве везе са духом утопије који се обликује у рату и тиранској владавини. Са овом књигом помаља се једна нова фигура песника у српској поезији, песника који, био или не био у стању, мора да се суочи са правим моћима поезије која може да уништи илузије о поезији које често гаје млади песници (читаоци), у страшној жељи да трансцендирају неподношљиву стварност.

Прочитавши *Смешењака*, осетио сам олакшање што сам и ја кроз ове песме искупљен, што је и у мени пробуђена скоро заборављена вештина „мнемоникоса“. Јер, готово да нисам знао где су и како прошле протекле две-три године. У некој јурњави за избављењем, за више новца, више шанси. Заправо, у оном што се овде назива „блејање“, без обзира како другима то изгледало. Новаковић разара, али и ствара, враћа ствари на своја места, или их поставља на нова, где у новој констелацији сила и треба да стоје.

Сва та времена, мини епохе, у мини срединама које се отварају у поезији Душка Новаковића – педесете у Подгорици, шездесете у Струмици (где се брао дуван и потајно узгајао опијум), седамдесете у Београду (где се на некој удаљености од скупштине и симбола власти крчмио социјализам и припремало оно што је после дошло) – све се то сада, без стида и у коначној слободи, у лепоти беде (јер у свакој беди и лепоте има) показује и мири, али ожиљке на песниковом телу оставља; оставља тетоваже које су пред нама, јер их добар песник показује ономе ко пожели да их види: „Тако је то било, па ти сад види читаоче поезије, преваранту и анђеле“.

Ненад Милошевић

О ДВУХ СБОРНИКАХ СТИХОТВОРЕНИЙ ДУШКО
НОВАКОВИЧА

Резюме

Пылающей реальности в девяностые года на Балканах поэт противопоставляет универсальные мифы медитеранской цивилизации, происходившие из суровых и трагических обстоятельств, благодаря которым только и можем осознать роковую трагику нашей цивилизации. Он сам – в большей мере посвящен фактам чем созданию хороших стихов – поэтому именно о противоречии говорит больше чем о гармонии. Мифологические образцы, картины современной социальной жизни и образов времени переходящего из посткоммунизма в транзицию, оправдание права на протест, частные мифологии, усиленное внимание на атлас Балкан и Средиземноморья, любовные раздумки, испытание поэта во временах неприемлемых к нему – все это составные поэтического каталога реальности.

Nenad Milošević

ABOUT NOVAKOVIĆ'S TWO POETIC COLLECTIONS

Summary

The Balkan's reality in the nineties is opposed to universal myths of Mediterranean civilization, arising from cruelty and tragic elements, by which it is possible to recognize the dimension of our civilization destiny. He is more a poet of facts, than a poet of nice verses, more a poet of contradiction, than a poet of harmony. Mythological matrix, the images of contemporary social life and characters between post-communism and transition, argumentation of right to rebellion, private mythologies, zooming the atlas of Balkan and Mediterranean, romantic discourse, the temptations of poet in non – poetical times – all of them are also the parts of Novaković's poetic catalog of reality.

Бранислав Живановић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.

zivanovic.branislav@gmail.com

ТРАГОВИ БИТ ПОЕТИКЕ И МОДЕРНОГ ЕПА У ПОЕЗИЈИ ДУШКА НОВАКОВИЋА

Апстракт: У раду се поклања пажња доминантним аспектима поетике Душка Новаковића, доводећи их у везу са поетичким начелима бит генерације у САД половином XX века, кроз примере из његове поезије, али не у смеру непосредне аналогije, већ као препознавање поетичког наслеђа. Затим, трагом Новаковићевог дугог стиха са наративном компонентом, истичемо карактеристике модерног епа у његовом песништву – уз примере из историје књижевности и модерне поезије – који се наслућују у дужим песмама. То одговара савременом осећању света са напуштеном идејом континуитета, симетрије, хармоније и јединства.

Кључне речи: ангажована поезија, иронијска дистанца, хумор, критички однос, друштвено-политички, поема, модерни еп, наратив, фрагментарност, слобода, битници, чулност, стварност, отпор, моћ, дуг стих.

*А само је харџија право место где можеш, у поверењу
Да учиниш нешто пријатно за себе
А да што нико не зна*

Д. Новаковић
(„Дурбин“)

У савременом српском песништву заиста је права реткост наићи на песничку збирку са или више од шездесет песама. Песничке збирке се углавном објављују, по наизглед класичном, стандардном обиму од тридесет, четрдесет, некад чак и педесет песама. Међутим, Новаковићева последња објављена самостална збирка *Каг ћемо светила погасити* (2010) на том пољу остаје далеко усамљена и то са својих чак сто пет песама, док овогодишњи избор из његове поезије – на основу којег је, такође, заснована предстојећа студија – *Сећање на прве људе : изабране песме 1976–2000* (2012) има свега педесетак песама више,

чиме се здружује са избором песама из књига објављених након 2000. године *Забава за ушучене* (2012). Свакако, овим поступком Новаковић је извршио бескомпромисну секуларизацију, и оставио посла како читаоцима тако и критичарима, уздајући се и рачунајући, вероватно, само у оне најупорније и најистрајније, који ће се носити са његовом овековном вртоглавом расписаношћу након дугогодишњег ћутања током драматичних деведесетих.

Душко Новаковић, као и песници његовог сензибилитета, граде слику света која није ни неутрална ни објективна, а најмање је афирмативна. Напротив. Она је негативна, критичка, провокативна, лишена сваке патетике и сентименталности. Понекад је та слика дата из хуморног ракурса. Да се хумор, који је некада био повлашћено подручје прозе, преселио и у поезију, показује све више савремених песника. Без благодати и ведрине, тај хумор је црно обојен, разоран, сав у знаку разобличавања и демаскирања.

*Чишам у новинама: заглавио се лифт у солићеру
Човек је покушао да изађе – лифт је кренуо
Труј сишао доле у њриземље, биста остала горе
Мислим да ће биста морати да сиђе доле по тпруј –
она је лакша.*
(„Лифт“)

Па ипак, он не иде никада до краја у негацији, а у извесним случајевима постаје афирмативан и ослобађајући. Новаковић у песме уноси културно-историјске асоцијације и детаље, а песме одликују изразито реторички стихови, реторички израз певања и полемички однос према драматичној стварности. Доминантна линија његовог певања је социјално ангажована, где приказује живот у својој трагикомичној и црнохуморној датости. Најчешће теме његовог певања су ратови, колективне несреће, призори стварности иронијско преосмишљени. Но, упркос томе што је Новаковићева поезија већма реакција и критика савремених догађаја и дневно-друштвено-политичких превирања у земљи и свету, она није лишена личности и емоција.

Упитаност о гашењу светла из наслова поменуते збирке песама *Каг ћемо свешла погасити* (2010) има

символичко значење ноћи, односно најављивање апокалиптичне помрчине свеколиког човечанства и крај Утопије. Међутим, Новаковић певањем као да покушава да победи и надвиси људску беду, патњу и покртање. За његову поезију карактеристично је низање слика и лирских описа, те тако нису ретке ни лирске наративне песме. Па, ипак, не можемо пренебрећи Новаковићев модеран приступ поезији, иако без експеримената на плану форме, али са неспорном вербалном артикулацијом. Није искључено, дакле, ако би требало ситуирати Новаковићеву поезију, да би то највише поговодало дневнику лирског субјекта, ако ни због чега другог, онда управо због поменутог: савремености тренутка, актуелности, распричаности и потребом да се све евидентира, нотира и рапортира. Новаковићева поезија је поезија која напросто врца да буде казивана или декламована. Све наведено може да се схвати као Новаковићев отпор и страх од највеће људске коби – заорава, бласфемичне тековине модерне цивилизације и убрзаног, велоциферског хајтека, дигиталног друштва против кога се (овај) песник брани управо писањем, дневничко-исповедном поезијом. Притом, он преузима улогу хроничара данашњице, са упитаношћу инвертираног наслова збирке (Кад ће да нам сване?), преиспитујући, превасходно, сопствену позицију у свету.

Рафинираност и виталност стиха, језика и израза поезије Душка Новаковића, због наглашене огорчености и ироније доба, са сврабом у прстима као тежњом да све прокоментарише песмом, има предиспозиције епске свеобухватности, док имажистичка тенденција појединих песама почива на обраћању објективној стварности и чулним утисцима као јединим поузданим вредностима, са истовремено прецизном и конкретном визуелном сликом и осетљивошћу за детаљ.

Када је реч о егзистенцијалном искуству унесеном у Новаковићево певање, оно је представљено кроз иронијску оптику која их релативизује. Опис актуелног друштвено-политичког и културноисторијског тренутка иде у смеру супротстављања политички коректном моменту, односно, политички подобном говору и конформизму.

Такође је приметна и Новаковићева тежња да упесмљене догађаје подигне на раван симбола:

*Ни после грубог, шрећег чишања не могу да ушврдим
Шша се шу бомбардује
Лондон 41. или Београд 99.*

*Какав русвај од градова
Какав омлећ од грађана
Тек шшо су кренули на йосао, йочели да ћаскају
О заради, женској моди, новим
Трендовима у аушо-индустрији*

*Наравно и фудбалу
Шша ће Арсенал, бивши Вулвич
Урадиши йрошив Челсија, а у нашем дербију
Партизан
Хоће ли разбиши фаворизовану Црвену звезду
(„Тих неколико Харолд-Пинтерових...“)*

Оваквим ангажманом и одговором на друштвене и дневнополитичке догађаје, код Новаковића препознајемо ехо поетике бит генерације. Ако је за бит генерацију важно одређење „послератна генерација“, што они уистину и јесу били, са пресудним догађајем Другог светског рата који је одредио њихово литерарно стваралаштво и развој контракултуре током шездесетих година прошлог века – у новијој српској књижевности, поглавито у српском песништву деведесетих година, то је послератно осећање и поглед на свет, препознато као „наслеђе суматраизма“ са примесама лиризма Милоша Црњанског и „велике обнове романтичарских универзалија и сензибилитета“, када „песник поново постаје пророк, бунтовник, гласник апокалипсе“.¹ У питању је, дакле, потенцијал једног поетичког наслеђа које код Новаковића испољава знатно активнију и непосреднију реакцију на минуле и текуће догађаје.

Мада ћемо код њега уочити песме-посланице, епистоле упућене пријатељима, колегама песницима, Душко Новаковић показује динамичнији однос

¹ Бојана Стојановић Пантовић, *Наслеђе суматраизма*, Београд, Рад, 1998, стр. 12–13.

према традицији од преузимања стихова, цитирања, парафраза – што је својствено постмодернистичкој поезици и постмодерном осећању света. У његовој поезији је то решено широм употребом освојеног знања, дневне информисаности, критике сцијентизма, друштвеног и моралног колапса, те биографским појединостима и захватањем ширег друштвеноисторијског контекста у сврху преобликовања и подређивања властитом песничком искуству и изразу.

Новаковић пише резигнирано и сетно, отпорно и рефлексивно, *ad hoc*, „на путу“, брзо, револтирано, са варљивом лакоћом писања, отворену критику свог времена, режима, идеологија и осталих друштвених неправди и девијација – на чему је своју поезику изградила управо и бит генерација у Сан Франциску у Америци педесетих година XX века, након планетарног конфликта званог Други светски рат.² На фону Витмановог становишта да је приватна свест јавна свест, те да држава не постоји као неки независни ентитет или живо биће, већ да постоје само људи кроз своју приватну свест – тако су и битници „схватили да се ту једноставно ради о одвајању њихове мисли од мишљења јавности, раздвајању приватне свести од официјелне, јавне свести.“³ То је оно што Бодријар назива „имплозија смисла у медијима“ и „имплозија друштвеног у маси“, односно, „бесконечно увећавање масе у функцији убрзавања система“.⁴ И премда вишак људи (друштвено тело) значи вишак ствари, како то тумачи Жак Рансијер⁵, вишак/изобиље ствари ће неминовно довести до новог вишка смисла, чиме се игра непрестано умножава.

И сад кад с̄иојим изнад ње и кад ѓримичем

руку ошвору

Чиним ш̄о зајмурено али ш̄ако да сви око мене виде –

Мање сам обмануш̄и него ѓрошли ѓуш̄, ш̄ешко ћу

ѓрихваиш̄иш̄и

² Види: *Градина : часопис за књижевност, уметност и културу*, Ниш, год. XXI, децембар 1986, бр. 12.

³ Види поговор у: *Биш̄ анђели : анш̄ологија биш̄ поезије*, Нови Сад, Светови, 1995, стр. 168.

⁴ Жан Бодријар, *Симулакруми и симулација*, Нови Сад, Светови, 1991, стр. 157, 83–90.

⁵ Види: *Žak Ransijer, Politika knjiŹevnosti*, Novi Sad, Adresa, 2008.

Да ће пројаси, следећа која дође, још бруталнија
 од ирејхогне
 Биши наређена од других, од наших закљетих
 нејријашеља
 Како се говорило по надлежишћима и пројазирало
 Писало по новинама и са екрана одашљало,
 свакоминућно, у етар
 А не наређена од нас самих, како се о томе ћушало
 И бројали мршви и несшали, без објашњења за
 шакву рачуницу
 Само да ме ово име, заокружено на гласачком
 листићу
 И ова кушија у коју га одлажем као последњу наду
 Ојеш не одвоје од околног свећа и ирејворе у
 безимено сироче
 И поново будем доказ ума који живи од шталне
 поремећености
 Неспособан да од сензурисања самог себе најравим
 врлину.
 („Гласачка кутија“)

У вези са тим, средо бит генерације је следећи:
 „Једини начин да се живи у слози са животом на овој
 планети која срља у пропаст јесте суочити се са ствар-
 ношћу онаквом каква је, са својим тренуцима аго-
 није и радости. Све остало је превара и заблуда.“⁶ Ис-
 каз је доследан Новаковићевој песничкој продукци-
 ји и ангажману.

Када критикује, Новаковић то чини у име дру-
 штвене критике и идеје прогреса. Критика у њего-
 вом делу никада није била сведена на памфлет или
 политичку пропаганду. Трагом бит генерације, али и
 Бертолда Брехта и Ханса Магнуса Енценсбергера
 као поетичке сабраће, и Новаковић заговара једну
 идеју о поезији као средству за „производњу ствар-
 ности“, будности и опрезности пред идеологијама,
 догмама, предрасудама, материјализмом, техносфе-
 ром и масмедијама као „машини за стварање желе“⁷

⁶ Види поговор у: *Биш анђели : анџологија биш поезије*, Нови Сад, Светови, 1995, стр. 170.

⁷ Види: Žil Delez i Feliks Gatari, *Anti-Edip : kapitalizam i shizofrenija*, Sremski Karlovci, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1990.

које од нас праве оперативне меланхоличаре управљане гигантским „симулакрумима вредности“ (Бодријар). Као што то чини Вилијам Бароуз у својим делима, и он „инсистира на потреби модификације људске свести да би избегла уништење под утицајем масмедијске комуникације“.⁸

*Наша су деца ђо иџраоницама
Наша су деца за айарашима
Айарашима са ласерским зрацима*

(...)

*Не може их нишџа задржаџи
Ни фудбалска лойџа, ни кликери
Ни флийери, ни леџо коцкице
Наша деца су џлува за обећања*

*Не дају ни џеџи џара
За џрешње џо суседним дворишџима*

(...)

*Њихове очи ужарено џламињају
Срца куцају у џрескоцима
Кака им је џонекад жиџка
Од џрекомерне уџоџребе кечаџа
Али наша су деца, доказано је, ме-ди-цин-ски*

исџравна

(„Зечја срца“)

Ако је отпор конкретизација слободе који говори да је други свет могућ⁹, Новаковић (као и битници) у поезији налази облик отпора спрам свакодневне демонстрације силе и моћи, против којег, „жестином“ Грегорија Корса или „успаљеношћу“ Џека Керуака реагује на учествовање у насилничким аспектима естаблишмента и грађанских вредности. Према речима Јурија Михајловича Лотмана, „у односу

⁸ Градина : часопис за књижевност, уметност и културу, Ниш, год. XXI, децембар 1986, бр. 12 стр. 57.

⁹ Упореди: Alpar Lošonc, *Моћ као друштвени догађај*, Novi Sad, Adresa, 2009; и: Alpar Lošonc, *Отпор и моћ*, Novi Sad, Adresa, 2012.

према стварности уметност се јавља као простор слободe“, али то осећање слободe „подразумева посматрача који на уметност гледа *из стварности*.“¹⁰ Такоређи, песник нуди алтернативу, регрутује читаоце за употребу критичке свести, (само)рефлексију и отрежњење од спектакла и материјализма. Употребом ироније, Новаковић ствара дистанцу са које наизглед објективно, хладно и документовано нотира чињенице и бави се преиспитивањем парадокса прогреса који, према Клеровом навођењу Бодлерових речи из *Сликара модерног живописа*, није ништа друго до „религија имбецила и лењиваца“¹¹. Заузврат, указујући на противречности и мањкавости одређених идеја, ненаметљиво и без нуђења одговора и готових решења, Новаковић оптимистично заговара могућност култа поезије, односно уметности као „религије човека данашњице“.¹² Јер, литература осим што је уметност, истовремено је и појединачна животна вештина која поред интелектуалног поседује и терапеутски значај:

*Моје мишљење о шоме, у реду је и ја смајрам
Поштоване колеге и колегинице
Поезија мора да смирује, можда чак и лечи,
интервенише
Свеј је као што се зна поштоа планетарна забава
раздражених
(„Пола–пола“)*

*Немогуће јесте, али стоји да то поезија може
Домунђа се око шога с неким и, одједном
Шшима, некако шшима, а није шрик за лаковерне.
(„Трошење носорога“)*

Овакво размишљање о „ресоцијализацији поезије“¹³ заговарају и битници, рецимо један од „бит анђела“, Лоренс Ферлингети. Реч је, заправо, о изопштравању својих чула колико год је потребно – ради

¹⁰ Jurij Mihajlović Lotman, *Kultura i eksplozija*, Beograd, Narodna knjiga – Alfa, 2004, str. 208.

¹¹ Žan Kler, *Odgovornost umetnika*, Čačak, Gradac, 2006, str. 16.

¹² Ibidem, str. 8.

¹³ *Градина : часопис за књижевност, уметност и културу*, Ниш, год. XXI, децембар 1986, бр. 12, стр. 64.

побољшања дијалога, пре свега, са властитим постојањем и лоцирања своје позиције у свету који га окружује.

Да би то постигла, поезија, па и уметност уопште, треба да се обраћа чулима, а не да их напада, како то перфидно чине масмедији.¹⁴ Песничка слика и режими чулног у поезији, што уосталом заговарају и битници, је одговор на „ресоцијализацију поезије“, и „естетски одгој човека“ у шилеровском смислу. Она, „као симбличка представа може бити средство помоћу кога би језичка структура могла да постане осетном“.¹⁵ Наравно, она није једино средство, нити је увек у стању да игра такву улогу, него само када је истргнута из системске језичке равнотеже и почиње да се „проживљава.“¹⁶ Таквим чулним песничким сликама, видели смо, обилује и поезија Душка Новаковића:

*Ма где сће, бре, дани кад сам све
Радио брзоиљешо, лако и ѓрефињено
Одупирући се о зидове, ѓречађе и ракле
Тарући се гологуз о шраву и лише
Држећи се уздасима за ваздух
Био онај који ѓогађа из ѓрве
Агамовом оловком у ценшар
Камуфлираних међица ушеруса*

(„Капитулација“)

¹⁴ Под „деобом чулног“, један од најзначајнијих живих филозофа, француз, Жак Рансијер (1940), наводи „расподелу и прерасподелу простора и времена, места и идентитета, говора и буке, видљивог и невидљивог“. Међутим, „[п]олитичка активност прекраја деобу чулног. Она на сцену заједничког уводи нове објекте и субјекте. Она чини видљивим оно што је било невидљиво, омогућава онима који су били сматрани за бучне животиње да се чују као бића која говоре.“ (Žak Ransijer, *Politika književnosti*, Novi Sad, Adresa, 2008, str. 8). Премда је политичко ствар дистрибуције чулног и видљивог у једном друштву, наш задатак је да откријемо – шта се види у тој дистрибуцији слика. Реч је о политичкој одговорности, а политика уметности је одговорност субјекта (уметника) да заузме место, да освоји одређени симболички поредак и да га ствара унутар поља, чега је Душко Новаковић као уметник и песник–стваралац свестан, и што има у виду када критикује масмедије, штампу, техноферу, контроверзну стварност и поље моћи.

¹⁵ Новица Петковић, *Језик у књижевном делу*, Београд, Нолит, 1975, стр. 109.

¹⁶ Исто.

поезију. То је имало пресудан утицај на борбу против свирепости америчког материјализма оличеног у Гинзберговом *Молоху* и његовом величању свих најслабијих друштвених сегмената Америке. Међутим, неизоставно је да је Витманов стил резултат нове перцепције коју су за своју прозу преузели и којој су тежили Керуак и Бароуз.¹⁹

Али питање о стиху, слободном стиху, овде се не исцрпљује. Према тврдњама Новице Петковића, „[з]а доследног фонетичара *vers libre* који није обележен неком посебном организацијом фонетског материјала – исто је што и проза“²⁰. Другим речима, аутор имплицира да уколико бисмо укинули графички моменат и стихове исписали у континуитету, поштујући маргину, не бисмо их више доживљавати као стихове, а ни текст као песму. Иако ову опаску не треба генерализовати, премда се не тиче свих песника који пишу слободним стихом, она се ипак тиче поезије Душка Новаковића и начина на који он третира свој стих. Настављајући своје разматрање у погледу стиха и реченице, нешто касније Петковић ће истаћи да није толико важан графички знак колико „ритмички еквивалент дат у том знаку: сачувана је оријентација на ритмички низ стиха“, јер су поезија и проза заправо „два система организације говорног низа“²¹. Дакле, основна разлика између поетског и прозног говора је у ритмичкој организацији и мери коју најпре садржи поезија. У слободном стиху, наиме, који је карактеристика и Новаковићеве поезије, „говорно-синтаксички низ бива расцепљен између своје и мере стиховног низа“,²² али његова естетска анатомија је свакако поетска.

Па ипак, оно што одликује поезију Душка Новаковића, од његових најранијих песама наовамо, јесте спрезање два говорно-синтаксичка низа, другим речима, стихована нарација или нарација у стиху²³, као и отвореност за митско и архетипско – док

¹⁹ Градина : часопис за књижевност, уметност и културу, Ниш, год. XXI, децембар 1986, бр. 12, стр. 98.

²⁰ Новица Петковић, *Језик у књижевном делу*, Београд, Нолит, 1975, стр. 343.

²¹ Исто, стр. 344.

²² Види: исто.

²³ Види: Тања Поповић, *Поема или модерни еп*, Београд, Службени гласник, 2010.

изједначавање или приближавање лирског *ја* биографском *ја*, Новаковићеву поезију приближава модерном епу.

Својим претежно дугим стихом, такорећи, између Паундовога псеудохексаметра или Гинзберговог стиха као једне дисајне јединице, и дужином песама које превазилазе неколико страница²⁴ – Новаковићева песма има претензије на звање *йоемом* у модерном смислу, а његов опус да поприми облике модерног епа у наставцима, што из књиге у књигу образује изгубљену целину и носталгични зов јединства једног изгубљеног и заборављеног времена. Карактеристична за многа књижевна остварења са наративним потенцијалом која се именују поемом („Cantos“ Езре Паунда, „Пуста земља“ Т. С. Елиота, „Византија“ В. Б. Јејтса, „Туга и опомена“ Бранка Радичевића, „Србија“, „Стражилово“, „Ламент над Београдом“ Милоша Црњанског итд.), Новаковићев опус, односно корпус песама са оваквим карактеристикама, приближава се малобројној скупини аутора који су у историји књижевности неговали овакво осећање света, живота и стварности.

С обзиром да се епска књижевност јавила као уџбеник о свету и животу, а ту пре свега мислимо на Хомерове епове *Илијаду* и *Одисеју*, она изражава тоталитет стварности, веровања, обичаја и мишљења једног доба и нације. На овај начин увиђамо „узајамност и условљеност литературе и стварности“²⁵. Нажалост, савремени човек живи у времену када су идеје континуитета, симетрије, хармоније и јединства свести замењене идејама дисконтинуитета, аси-

²⁴ Упућујем на следеће песме: „Напомена“, „Ветар“, „Сваком прекобројном орфејству“, „Дурбин“, „Долазак саветника“, „Поступак приповедања“, „Можеш ли да замислиш Гетеа“, „Сећање на прве људе“, „Ледине крај пута“, „Македонски окрајак“, „Језик“, „Лампа“, „Сладолед“, „Разговор с раном“, „Повест о стицању презира“ (*Сећање на прве људе : изабране њесме 1976–2000*, Центар за културу „Градац“, Рашка, 2012); „Тога дана мајмун“, „Casting“, „Посетитељка“, „Прилажење вили породице Цоловић у Сутомору“, „Дужничко пролеће“, „Ретуширање трајне и најтрајније, фотографска столица 2“, „Захвалност псцима гована“, „Забележено *Из музеја шума*“, „Вечја срца“ (*Каг ћемо свейла йогасиши*, Београд, Српски ПЕН центар, 2010).

²⁵ Тања Поповић, *Поема или модерни еп*, Београд, Службени гласник, 2010, стр. 12.

метрије, дисхармоније и фрагментарности. Пратећи динамику стварности и развој друштва, ова наративна структура се развија и представља одраз стварности, једног истргнутог света коме данас одговара тек колажна тј. фрагментарна структура приповедања, али у којој се, парадоксално, контроверзна стварност да сагледати у својој накарадности и вулгарности, како се то да уочити у песништву Душка Новаковића. Укратко, у питању је флексибилан појам којим се означавају било које дуге песме нејасно одређене композиције. У првобитном значењу, еп и епопеја су биле резултат усменог, колективног стваралаштва када није постојала писменост, док је поема књижевни жанр. Поему, тако, сматрамо само једним од облика епске поезије, заправо, „једном његовом подврстом“²⁶.

Позивајући се на Хегелову *Естетику* где је Хегел пропитивао и тумачио епску поезију, Тања Поповић наглашава да је услед опирања савременог света пред уобличењима којима одговара еп у античком поимању времена и света, епска поезија напустила народне догађаје и колективну свест и ограничила се на приватне, личне догађаје не би ли у њима нашла грађу коју би довела у склад са епским излагањем. Такорећи, поема и еп онакви какве их познајемо у њиховом изворном облику, истовремено садрже компоненте епа и изражавају отпор према датом жанру, са романтичарским отклоном и порицањем жанровских граница, очекивањима и законитостима (на пример, јединство фабуле и гласа, кохерентност сижеа, објективни дискурс).

Што се тиче колективне свести као градитеља епа, она је у новије доба само преломљена кроз оптику и осетљивост појединца. Реч је о наслеђу романтичарског субјективизма код ствараоца који бележе хронику стварности свог простора и времена, како смо већ напред истакли поводом Новаковићевог песничког поступка. Кратко речено, „[п]оема двадесетог века испојила је, епски облик лиризма“²⁷. Ствараоци сензибилитета као што је Душко Новаковић, по-

²⁶ Тања Поповић, *Поема или модерни еп*, Београд, Службени гласник, 2010, стр. 19.

²⁷ Исто, стр. 55.

седују истанчану опажајну моћ за предметни и органски свет и за њих све бива подједнако важно, и у овом, имажистичком третману, открива се епско осећање света – осећање античког човека: да се читав свет обухвати што је могуће истинитије. Ово се показало као могуће, али због духа времена, битно редуковано или сегментирано.²⁸ Међутим, и поред редукованијег приступа поеми, опуси ових аутора, готово по правилу увек захтевају велике читалачке замахе, стрпљење и, најзад, време које се битно разликује од античког поимања времена. Будући да се Новаковић бави темама од националног значаја (егзистенцијалним и друштвено-политичким питањима – што је одувек предмет епа/поеме), онда је и дужина текстова пропорционална значају опеваног садржаја који захтева исцрпност и велики вербални распон.

Није неизвесно да ћемо наићи на песничке збирке и песме које нису у строгом смислу речи поеме, и где ћемо уочити разбијеност на формалном плану али не и на тематско-мотивском – што не значи да не постоји нит која их повезује и спаја у целину. Тада истовремено можемо да сведочимо о заокружености појединих епизода епског излагања, као и (не)могућности епа да се данас одржи. Поступак оваквог излагања је својствен, најпре, Новаковићевој збирци *Кад ћемо свейла ѿгасиѿи* (чему у прилог иде и бројност песама – 105). Ово нипошто не значи лабавост композиције и спољашњих каузалних веза. Напротив. Сви ти наративи кореспондирају, међусобно градећи ново осећање живота и света које је стицајем друштвено-историјских и политичких превирања разбијено (што сугерише илузију тоталитета). Тако добијамо заокружену слику о одређеним аспектима стварности коју песник сасвим произвољно може да разврстава по циклусима или својим другим песничким рукописима. Није ретко да ово буде и критеријум при сачињавању избора из поезије неког песника. Дакако, многи би рекли да имамо посла са дужим и краћим наративним песмама, што је манир

²⁸ У XX веку сведочили смо Паундовом настојању да својим *Cantos*–има обухвати и спрегне различита знања, различите дискурсе, поступке и писма и постави их на једно место, што се показало као симпатичан покушај, али неуспешан и недорешен.

осталих европских традиција које не познају појам *Иоема*, притом пренебрегавајући упесмљени садржај који је поред друштвено-ангажованог и критичког приступа неретко и митска интерпретација или инвокација мита, а можда као најбољи показатељ управо литеарарни опус и теме које доминирају. Такође, друга спољашња одлика модерног епа на који упућује Тања Поповић је и „уобичајена подела на мање целине“²⁹, услов који такође испуњава Новаковићева поезија. Но, данас, „уопште није важна спољашња форма епа, већ његов унутрашњи склоп“³⁰. Копча која спаја и/или раздваја песничке текстове унутар песничке збирке постаје наслов, који може да се посматра као део/сегмент истог тематско-мотивског оквира. Уплив елемената из свакодневнице у поему приближава је прозном жанру, иако је сиже поеме сведенији и ретко реализован до краја. Зато се еп/поема, од колективног, племенског стваралаштва померила на маргину, отворена за потиснути критички глас са израженим идеолошким ставом, и ретко ће се, макар и у траговима, наћи у савременој продукцији песничких званичника, као што је у српској књижевности то случај код Душка Новаковића.

Новаковићева граматика се распиње између *ја* и *ми*: у њима се изражава емпиријско реферирање света, једначећи песнички субјект са биографским *ја*, док у појединим песмама позицију говорног субјекта преузима друго лице једнине, чиме претендује ка објективизацији. *Ја* представља оно суштинско станиште егзистенцијалног и историјског бића, оно је нападнуто и расцепљено болним ударима доба света; *ја* које посустаје капитулира пред животом и недаћама његове антрополошке и онтолошке катастрофе и *ми* као позив, као крик нараштаја, времена, као трагични дрхтај, опомена у хаосу и безизлазу светског удеса.

Поезија Душка Новаковића нуди непосредан, дискурзиван и комуникативан песнички израз лишен запретаних значења. Његова песничка реченица која се да лако дешифровати, усмерена је да у читаоцу

²⁹ Тања Поповић, *Поема или модерни еп*, Београд, Службени гласник, 2010. стр. 102.

³⁰ Исто, стр. 65.

призове спонтан, непосредан пријем поруке. С друге стране, његова поезија се заснива на сазнању о човековој трагикомичној судбини. И када кроз гротеску демистификује стварност и цивилизацијске тековине, Новаковић то чини у име слободе. Хумор, његови различити видови, за песника су показатељи те слободе – могућност критике, али можда и истицања сопствене надмоћи. Демистификујући човека, његове духовне творевине, његову историју, свдећи га на његову биолошку суштину, кроз иронију и гротеску, кроз црни хумор који каткад завршава и у апсурду, Новаковић је остварио своју песничку слободу. Именујући зло, Новаковић говори у име добра; говорећи о човековим зверским нагонима, чини то у име очовечења; смеје се да би одагнао меланхолију; игра се да би избегао сву трагичност човековог постојања – и извојевао какво-такво ослобођење.

Бранислав Живановић

СЛЕДЫ *БИТ-ПОЭЗИИ* И СОВРЕМЕННЫХ ЭПИЧЕСКИХ
СТИХОТВОРЕНИЙ В ТВОРЧЕСТВЕ ДУШКО
НОВАКОВИЧА

Резюме

Новакович свои стихотворения создает опираясь на культурно-исторические намеки и подробности, в то время как сами стихи риторически и полемически относятся к драматичной реальности. Их главная нить плотно опирается на социальные темы, при чем жизнь изображается в рамках черного юмора и трагикомики. Главные пункты его стихов – это войны, общественная беда, зрелища настоящего времени – но обязательно иронически обсуждаемые. Но несмотря на то, что стихи Новаковича представляют собой прежде всего вид протеста и критики актуальных событий, в том числе и повседневных общественно-политических поворотов в стране и за рубежом – им все-таки присущи крепкие лирические чувства.

Branislav Živanović

TRACES OF A *BEAT* POETICS AND A MODERN EPIC
POETRY IN THE POEMS OF DUŠKO NOVAKOVIĆ

Summary

The paper discusses the dominant aspects of Duško Novaković's poetics, linking them to the poetic principles of the Beat Generation in the USA in the mid-20th century through examples of his poetry, not to make an immediate analogy, but more to detect their poetic heritage. In addition to that, following Novaković's long verse with a narrative component, the author of this paper deals with the characteristics of a modern epics – with the examples from history of the literature and modern poetry. It was anticipated in poets' longer poems, which respond to a contemporary sense of the world with an abandoned idea of continuity, symmetry, harmony and unity.

Василије Радикић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.

Факултет за културу и медије у Београду

radikicbg@yahoo.com

СИГНУМ СТВАРАЛАЧКЕ АУТЕНТИЧНОСТИ

Душко Новаковић, *Забава за ушучене: изабране
јесме 2002 –2010*, Београд, 2012.

Апстракт: Рад представља сажет осврт на поетику једног од најзначајнијих стваралаца савременог српског песништва. Аутор се посебно фокусирао на Новаковићев стваралачки поступак који доприноси осећању стваралачке аутентичности као једне од доминантних одлика његовог поетског писма.

Кључне речи: ангажованост, моралност, иновативност, критичност, иронија, еротика.

Поетско дело Душка Новаковића – песника, како би се то у свакидашњем жаргону рекло „средње генерације“ – представља један од најзначајнијих корпуса савременог српског песништва. Новаковић је у нашу модерну поезију унео сасвим особен језик и стил и битно „размрдао“ традиционалну поетску матрицу чврсто ослоњену на поетске каноне претходне епохе. Иновацијско значење Новаковаћевог песничког опуса огледа се, како на мотивском и стилско-језичком плану, тако и на плану стваралачког поступка.

Реч је о песнику који је у извесном смислу релаксирао стандардну песничку форму, отворивши је ка новим креативним просторима – утолико што је извршио својеврсну контаминацију поетског и наративног израза. С друге стране, оно што у значењској равни посебно обележава Новаковићев поетски рукопис јесте, свакако, његово изразито инсистирање на начелу „моралности“ и „критичности“, односно стваралачке ангажованости, иза које, по правилу, стоји снажна вера у моћ речи. Новаковићев изражени критички ангажман у поетском стварању, свакако се не би могао свести на уобичајене форме критичности – оне која се из медија и дискурса свакодневице, сасвим

„непреврела“, прелива у литературу. Новаковићево изразито инсистирање на *грушйivenessи* или *ангажованосћи* у књижевном стварању високо надилази уобичајене форме критичког говора о стварности и у суштини га иронише и деструира. Његов сасвим искошени угао посматрања света усмерен је доминантно на саму животну маргину, одакле у особеним, згуснутим поетским фрагментима „еманира“ изузетно знаковиту слику актуелног времена и простора.

Улазећи у саму срж живе стварности, песник самосвојним средствима језика и стила, изграђује особено метафоричко ткање – прожето снажним алузивним набојем и иронијским и црнохуморним назнакама. Његов поетски израз заснован је на беспопштеном немирењу са свеопштом тривијализацијом говора, а тиме и целокупне стварности. Заиста, ретко је ко у нашој савременој поезији тако суптилно „скинуо“ оно што се може дефинисати као *есенцијална исцразносћ*, а која доминантно обележава савремени стандардни комуникацијски идиом, чија отуђеност еманира општу празнину као основну духовну одредницу савременог доба. Новаковић посебним, ироничним језичким „шифрарником“ детектује незауостављиво удаљавање говора од свог животворног врела – све даље од живодарне, продуктивне комуникације, чији је циљ и основна накана не само да *казује*, него и *указује*, да напада, руши и гради с ону страну испразног фразирања и неподношљиве лакоће „блебетања“.

Новаковићев песнички исказ је суптилна, поетски цизелирана пародија општег, свакодневног, банализованог језичког идиома, отуђеног од саме суштине природне језичке комуникације. Његово песничко послање се, истовремено, може прихватити као један од сасвим ретких аутентичних покушаја у нашој књижевности да се у живом, текућем времену и аутентичном поетичком контексту – у подножју ироније и персифлаже – покрене свест ка враћању истинском, живом и животворном говору. А то јест повратак унутрашњем смислу реченог, дословно – самој истини и људској аутентичности. Тај напор у оквиру Новаковићевог стваралачког писма може се препознати, пре свега, у његовом особеном односу према језику као амалгамској, стваралачкој и творачкој структури у којој се алхемичарски „миксују“ сасвим раз-

личити и диспаратни стилско-језички комплекси – најчешће међусобно изразито удаљени и некомпатибилни и, уз то и по правилу – у неслагасју са униформним књижевно-језичким стандардом.

Лингвистички гледано, језик који у свом поетском универзуму Новаковић користи, претежно је „скинут“ са саме социјалне маргине, услед чега су веома присутне разне форме „новоговора“, сленга и аргоа, а затим и наноси језичких супстрата и говорних варијабли, насталих на некадашњем југословенском говорном простору у социопсихолошком миљеу завршних деценија XX века. Отуда би се на вокабулару и стилу Новаковићевог поетског опуса, као на особеном, веома помно припремљеном репрезентативном „узорку“ могло засновати савим валидно лингвистичко проучавање савременог српског „новоговора“ и других језичких тенденција које облежавају наш савремени усмени и писани језички израз. Новаковићево поетско ткање у том поетичком знаку трансформише се понекад у посуновраћену, костићевску *илеџисанку* „међу јавом и мед сном“, која се може доживети и као иронични симулакрум актуелног времена.

А, ипак, насупрот начелу деструкције, расапа и деградације, које битно обележава језичку матрицу његове књиге *Забава за ушучене* – на другој страни, као нека врста светлог контрапункта, стоји начело Новаковићевог поетског морализма. Наиме, Новаковић је „скидању“ и суптилној трансформацији новоговора деведесетих приступио колико са видном ауторском одговорношћу, толико и са непорецивом стваралачком компетенцијом. Притом је, ма колико то парадоксално изгледало, сав свој стваралачки улог „ставио“ на језички дигнитет једног посуновраћеног времена – не поводећи се ни једног тренутка за тим да идиом „новоговора“ претвори у језичку лакрдију „веселе вечери“ и јефтину „забаву за утучене“. Напротив, иако у исказ уноси елементе ироније, сарказма и персифлаже, Новаковић је од почетка до краја на страни „утучених“, улажући изузетан стваралачки труд и поетску имагинацију да аутентични идиом (пре свега, младалачких група и социјалне маргине) трансформише у богату, стилски уникатну уметничку по-

руку, која у свом особеном контексту и значењу постаје колико иронична, снажна и знаковита, толико и метафора једног времена које је увелико „изашло из зглоба“ и изгубило везу са суштином и космичким компасом. Све то чини да начело моралности постаје основна структурна одредница Новаковићевог поетског писма – уграђена у саму основу његовог поетског израза – чак би се могло рећи и у особену форматизацију језичких и стилских структура из којих је компонован овај рукопис.

Истовремено, Новаковићев стваралачки поступак обележава снажна тежња ка иновативности на свим нивоима поетског израза – стваралачки напор да неочекиван, новим, самосвојним, кадшто и замршеним путевима своју стваралачку мисао усмери ка разумевању и сапатњи, ако не и поистовећењу са утученима. Сам тај „динични“ оксиморон у наслову песничке збирке као да даје посебну, сасвим особену боју његовом поетском исказу: јер, заиста – шта је то што може забавити утучене, оне којима су, у временима катаклизма и свеопштег расапа срећа, радост или нада окренуле леђа. Отуда, овај оксиморон из наслова може имати и друго, убојитије и беспоговорније значење – постаје знак општег усуда савременог доба у коме сви, од појединаца до читавих друштвених група и слојева, постају припадници касте „утучених“.

Уношење непосредног „ангажмана“ у песнички говор представља веома битну одредницу Новаковићевог поступка: наиме, ангажована, критичка књижевност – што због идеолошких „репова“ који је прате, а још више због зазора од тривијализације „моралисања“ и снажног уплива овештале свести – суочава се са „праксом“ да се сваки вид „продуктивног мешања“ књижевности у домене „стварности“ сматра проблематичним. Новаковићеве књиге у том смислу васпостављају делатни смисао поетског ангажмана и враћају књижевном стварању поред естетске и аутентичну етичку димензију.

У Новаковићевој поетској трансформацији стварности, присутношћу и метафоричко-симболичком продуктивношћу нарочито се издваја слој еротских значења. Као и у његовом целокупном опусу, изузетно

присуство еротских конотација видљиво је већ на први поглед у књизи *Забава за ушучене*. Еротско се у Новаковићевом стваралачком поступку перципира најпре у симболичком значењу – на фону фројдовског поимања еротике и сексуалности – чиме се посебно подвлачи присуство енергије либида у пројектовању песникових поетских творевина. Будући да су многе еротске манифестације праћене одређеним, строго санкционисаним табуима, Новаковић сексуалну симболику у свом песничком писму уклапа у један шири поетички комплекс, појачавајући на тај начин своју основну стваралачку линију, изразито обележену залагањем за „филозофију“ неспутаности и слободе као основне антрополошке одреднице његовог поетског морализма.

Отуда, у контексту Новаковићеве песничке књиге *Забава за ушучене* – морализаторски дискурс би се могао, најпре, свести под појам „унутрашње аутентичности.“ Неоспорно је, наиме, да би се Новаковићев целокупни опус могао најдоследније појмити као стваралачки пројект чија је основна интенција – различавање сваког вида извитоперења или тривијализације живота, насупрот људске усмерености ка битности или аутентичности. Свакако, та врста унутрашњег, моралног „трансфера“ еротског у подручје културе уграђена је у само поимање „антрополошког“ – слободе, културе и очовечености. То је за овог песника исто што и освешћеност или, чак, освештаност – уколико бисмо у интерпретативни вокабулар унели једну такву одредницу која би, свакако, представљала раритет у песниковом стваралачком лексикону. Новаковић не бежи од моралистичког и моралистања, па чак ни од снажног, прегнантног етичког диспута – што ће рећи од продуктивног, делатног говора и директног поетског ангажмана. Схватањем поетског говора као критичког промишљања живота и света – у данашњем времену и у новом контексту (и свакако новим уметничким средствима) Новаковић васпоставља својерсну форму модерног поетског морализма – насупрот све присутнијем поетском вокабулару обележеним неверицом, равнодушношћу и цинизмом.

У славу и сврху аутентичности говора као суштинског обележја људске врсте, Новаковић у песнички

вокабулар уноси „сочне“ изразе, метафоре и симболе ослобађајуће енергије – какви су се некоћ могли препознати у традиционалном усменом еротикону, Вуковим збиркама усмене поезије, а данас у младалачком сленгу – сведочећи тако о аутентичности и трајности ове врсте поетског наслеђа. Тај слој, толико присутан и жив у фрази српског језика, ретко ко је у нашој савременој поезији тако верно „скинуо“ као овај песник – истовремено му дајући снажно поетско, метафоричко, стилско и културолошко значење.

Материјал за своје поетске творевине Новаковић узима из живог, пресног живота, па би се отуда са пуно разлога могло тврдити да је мало ко у савременој српској поезији тако успешно трансформисао и модернизовао тон и значење савременог поетског идиома – управо посредством самосвојне уметничке актуализације и трансформације еротске семантике. На тај начин песник високо надилази оно приземљено, функционализовано значење које се у нашој савременој поезији испољавало у разним видовима уметнички прилично приземљене функционализације еротских мотива, како из стваралачке заоставштине Вука Караџића и „усменог еротикона“, тако и из разних других стваралачких корпуса.

Када је реч о уметничким средствима које је овај песник унео у српско поетско стварање, неопходно је подвући да је данас, у нашем савременом песништву тешко наћи тако комплексан, слојевит и искричав израз – у коме се мотиви сензуалног и еротског не само не профанишу, нити унижавају, већ се, како би се критичарским жаргоном рекло, уздижу до естетске чињенице. Реч „капитулација“ (што је и наслов уводне песме у збирци) у нашем колективном бићу одјекује као разорна детонација (или, можда, денотација!); баш на миленијумском пресеку постала је део нашег трагичног историјског усуда и сигнум трауматичног колективног хазарда, који се – на нивоу дискурса – никад до краја не да „релаксирати“. Можда би се могао припитомити само језиком „песме“ – дакле, у сфери вишесмисленог и тајанственог, подале од дискурса „аналитичара“, националних бардова, па и хашких делилаца правде. Реч „капитулација“ код нас има више значења, али је свакако

најтрауматичнија у политичком и историјском дискурсу када означава предају – губитак суверенитета у било ком виду. Но њено се значење, донекле модификовано, може односити и на друге видове предаје – рецимо у спортским надметањима, у вербалним надмудривањима, али и у свакодневним животним ситуацијама, све до саме смрти, напуштања живота. Она се може читати као онај последњи, коначни капитулантски чин, за који нема опроста или помиловања и који се не може обеснажити никаквим средством доступним човеку – варком, променом уверења, игнорисањем, помиловањем...

Табуираност сексуалног у нашој култури, па и у књижевности, могли су да деконструишу само аутентични и изворни духови и бескомпромисни „превратници“ са изоштреним слухом за тамну, скривену, „сеновиту“ страну националне културе – какви су били Вук Караџић или, пак, један Растко Петровић. У том колу је и песник Новаковић са својом песничком књигом *Забава за ушучене*. Наравно, у Новаковићевом рукопису еротско је транспоновано језиком модерне поезије, где се доминантно јавља у иронијском значењу о човеку који је у савременом свету изгубио аутентичност.

Новаковићев рукопис у збирци *Забава за ушучене* одликује сасвим несвакидашња и необична контакминација еротских, етичких и моралистичких значења. Песник као да показује како се из истог изворишта – рекло би се, истог антрополошког врела – напајају и еротско и етичко. Аутор у свом поетском исказу показује колико је рукопис еротског снажан и упечатљив, да се у њему, хтели то или не, препознајемо дословније и аутентичније него у било којој другој врсти огледала. Ваља рећи да је Новаковић у овој књизи (а посебно у поеми „Капитулација“) начињено чудесан спој моралистичког и еротског и тако две равни које се у обичној комуникацији глатко мимоилазе – довео у директан контакт, што је резултирало снажним емоционалним искричењем. Песма почиње евокативним тоном – једним изразито дугим стихом у форми евокације, са снажним примесима еротског, које у Новаковићевим поезији има изузетно разуђену конотацију. Баш та раскошна врста поет-

ске интеракције чини његово стварање тако особеним у савременој српској књижевности:

*Ма где сће, бре, дани кад сам све радио
Брзоишезно, лако и префињено
Подујирући се камењем, пречагама, ракљама
Тарући се разгаћен о шраву и лишће
Држећи се уздахом за ваздух
Био онај који соколовим оком, из прве
Погађа Адамавом оловком сами ценшар
Камуфлираних међица, кликшао(...)
О, дани полейног најшицања
Поушили сће ме брже од цигареће!(...)*

Василије Радикић

ЗНАКИ ТВОРЧЕСКОЙ АУТЕНТИЧНОСТИ

Резюме

Литературные новизны которые предоставляют нам стихи Новаковича – многочислены: они воплощаются в сфере мотивов, стилей и языка, также и творческого процесса. Речь идет о поэте который принятую форму поэзии открыл для новых творческих стилей, сделав своеобразное соединение поэзии и прозы. Если смотрим глазами лингвиста, можно сказать что используемый Новаковичем язык в стихотворениях берет свое начало в социальном маргинале. Аналитическая позиция поэта из которой он наблюдает проявления жизненного маргинала предоставляет ему богатый источник разнообразных зрелищ – благодаря ей поэт эманерирует живописную картину времени и окружающей среды, этим и укрепляется его вера в мощь слов.

Vasilije Radikić

SIGNUM OF CREATIVE AUTHENTICITY

Summary

There are many innovations brought by Novaković's creative phenomenon. They exist on motives' and stylistic – lin-

guistic level, as well as on the level of creative process. This is a poet who opens a standard poetic form to new, creative spaces—so much as he performs a unique contamination of narrative expression. Linguistically speaking, the language which Novaković uses in his poetic universe mostly represents the language of social margin. His quietly slanted vantage point of the world is focused on the margin of life, from which he, by concentrated poetic fragments, „emanates“ extremely wordy image of the present time and space, strongly believing in the power of words.

Санда Рисџић Сџојановић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.

Прва београдска гимназија

arus@rcub.bg.ac.rs

СЕЋАЊЕ НА ПРВЕ ЉУДЕ – ИЗАБРАНЕ ПЕСМЕ (1976-2000)

Апстракт: У тематско-мотивској равни Новаковићевих стихова доминира стварност, сам живот који је негде између појма који обухвата све постојеће и појма који означава пролазни тренутак који се оглашава из најинтимније песникове близине. Са том стварношћу укршта се митска прошлост, културно наслеђе и књижевна традиција. Тражећи начин да се ослободи свеопштег људског стида, песник би најрадије да преокрене перспективу и физички свет замени духовним.

Кључне речи: естетика ружног, измена постојећег, егзистенција, реметилачки фактор, имагинација.

Поезија Душка Новаковића носи и разноси дух немира, препуна је храбрости, има продорност и ризик разбије сву логику и нелогичност класичног песничког изражавања и слободе, онда је песник Душко Новаковић прошпартао свим екстремним путањама и путевима најдаљим до којих је слобода песничког изражавања ишла и дошла.

Његова поезија има и одлике експресионизма, често се њени врхунци налазе на оној страни естетике ружног, уз мајсторске слике пуне набоја, тензије и емоција, системски изведене у једну целину која нам говори о песниковом поимању нашег доба, његовог и наших живота.

Богатство речи, израза, суровост слика и суровост песникове експресионистичке имагинације слажу песникове речи у камионе набоја и тензије, који возе по путевима на којима је могућ судар и са животом и са смрћу и са љубављу. Једна од основних особина поезије Душка Новаковића је ослобађање саме пое-

зије од лепог привида. Тиме речи песника постају снага која витла живот као ветар и оркан из себе, али и која је свесна свих промена и преокрета и обрта које поезија и живот носе.

У темељу сваког авангардног песништва, па и песништва Душка Новаковића је активан став према животу. Његове речи не сликају мирне слике, идеале лепоте, не снаже фикцију и идилу обамрлог и учмалог, већ теже да опишу ту сталну и преко потребну везу и тензију између уметности и живота. Све то иде у корист песниковог понирања у дубину и суштину Уметности, Смисла и Бића. Тај набој који песникове речи имају измиче потпуној јасности која је идеал за лењог читаоца данашњег времена. Насупрот задовољству и уживању у празнини света, песникове речи бујају и снаже се муком, горчином, мучнином и незадовољством. Јер аутентична уметност извире из личности аутора који снагом своје личности записује речи које нису само пуке идеје и предмети који би били континитет са површним схватањем света и живота.

Његов песнички доживљај одјекује громогласно и бучно, његова поезија није неприкладна у односу на живот и историјско време у коме је настала. Напротив. Има и нит беспопштедне критике конзервативизма и људске беде коју наше време ваља и носити. Његове песничке речи нам казују да живот није савршен и да у њему није све хармонично, идеално.

Ова велика авантура речи и живота, велики набој речи и борба за живот и речи доводи, пре свега живот (песника) у саму жижу. Али доводи и смрт у саму жижу.

Песник Душко Новаковић је један од оних песника који су свесни да се драма света мора и може увести у поезију. Само тако се може пратити живот и писати о животу, свестан сталних промена и ломова, у свету у коме се поставља питање шта је то вечно и трајно.

Поезија зато, оваква нарочито, мора да оголи живот, готово да свуче са њега све велове или сву одећу и тескобом поетске имагинације да сецира живот и животну реалност. Ова поезија поседује и револуционарну црту, захтев и тежњу за изменом постојећег стања.

* * *

Некада су стихови Душка Новаковића завитлани горчином, непријатни. Али све је то тако да би структура слика које ствара песник била једнака истинском интензитету речи које је исписао. Као да у његовим стиховима чучи згрчен лик данашњице, али и његова лична равнотежа живота и песме. Стварност песник сече својим речима као маказама, правећи од тако исечених слика стварности контуре своје егзистенцијалне муке.

Сви стихови и речи су најживљи и најјачи део песникове егзистенције. Ова поезија поседује и димензију дијалектичности и бројне дијалектичке парове. Присутна је и филозофска и теолошка димензија. За аутора је и писање и читање поезије – авантура. Авантура која се урезује у живо ткиво поезије и живота. Ако постоји оскудица света – насупротив тога је богатство песме и поезије. Јер у поезији су могуће невероватне ствари, које се у потрази за страшћу изнова конституишу као лик песникове тензије.

* * *

Филозофски гледано, постоји још један слој имажинације у овој поезији – то је митски слој. Кроз историју цивилизације се изнова стално потврђивало да уметност и мит иду заједно. И митске елементе у својој поезији песник Душко Новаковић развија свестан онога на шта је већ Хегел указивао – растуће моћи разума. Неки филозофи су склони да објасне митску компоненту у делима савремених уметника и песника, због ојачане моћи религије и моћних политичких идеологија. А наше време је донело и ситуацију да је политичка моћ подјармила и саму моћ разума. Ипак песник Душко Новаковић са митолошким слојем у својој поезији нас подсећа да је сваки мит увек заснован на поетској имажинацији.

А има у овој поезији и онога чега је већина филозофа свесна још од Хегелове идеје о крају уметности – у смислу да је уметност постала неактуелна форма и да данас владају Наука, Техника и Политика. А докидање егзистенције уметности се догађа у једном од њених најбитнијих домена – рецепцији.

Стихови Душка Новаковића су у сагласју са Марксовим мишљењем да је уметност „реметилачки фактор“ на путу развоја „логики капитала“.

Санда Ристић Стојановић

ВОСПОМИНАНИЯ О ПЕРВЫХ ЛЮДЯХ –
ВЫБРАННЫЕ СТИХОТВОРЕНИЯ (1976-2000)

Резюме

Обилие слов и выражений, жестокие зрелища и безжалостность выразительных переживаний поэта помещают его слова в грузовики нагруженные азартом и вспыльчивостью; эти грузовики ходят по дорогам на которых случаются аварии с жизнью, со смертью, с любовью. Одна из самых главных характеристик стихотворчества Душко Новаковича – это освобождение самой поэзии от сказочных иллюзий. Таким способом слова усиливаются до предела на котором распыляются жизненные вихри и ураганы в человеке, но сила его слов вполне сознает все изменения и обороты присущие поэзии и жизни самой. Эта поэзия обладает свойствами диалектики, но ей не чужды и философический и теологический приемы. Автор считает что писать и читать поэзию – это приключенческое дело, запечатлевающееся в живую ткань поэзии и жизни. Если на свете есть нищета – ей напротив стоит богатство стихов, ибо в поэзии и невозможное возможно.

Sanda Ristić Stojanović

THE MEMORY OF FIRST HUMANS – SELECTED
POEMS (1976-2000)

Summary

The wealth of words, expressions, the cruelty of images and poet's expressionistic imagination arrange poet's words in trucks of tensions, the trucks which drive on the roads where collision with the life, death and love is possible. One of the basic qualities of Duško Novaković's poetry is releasing the poetry from beautiful illusion. By doing this, the poet's words become

not only the force that swirls life as wind or hurricane from itself, but also the force that is aware of all the changes, turnabouts and reversals which poetry and life bring with themselves.

This poetry has the dimension of dialectics, but there are also a philosophical and theological dimensions. Writing and reading poetry are an adventure for the author, the adventure engraved in a living tissue of poetry and life. If there is a shortage of world, there is also a wealth of poem and poetry, because incredible things are possible in poetry.

Рагомир Мићуновић
УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.
rimodar70@gmail.com

НАД ПЕСМАМА ДУШКА НОВАКОВИЋА „ГРАФИТ И СЕДЕФ“ И „РЕТКА ЗРНЦА НЕЖНОСТИ“

Апстракт: Изабране песме представљају зрнца нежности у грубим кошуљицама стварности. Осећање условљености и понетости између радника и оруђа за рад је оно што ствара разумевање и међусобну зависност. Када земаљски свет запрети, спас је у машти. Зато се песник залаже за хуманизацију сензибилитета управо пред отвореним питањима опстанка.

Кључне речи: биће књижевника, радник и оруђе за рад, интеракција, синергија, уметност и стварност.

Из две збирке изабраних стихова Душка Новаковића, објављене у релативно кратком, временском размаку, изабрах две песме, о којима бих прословио неколико реченица. За њих сам се определио стога што ми личе на зрнца нежности у грубим кошуљицама стварности, па сходно томе, и опором, неромантичном певању.

Сећање на њрве људе, односно биће књижевника, изнедрило је нумеру „Још си моја оловка...“. Намерно рекох „нумеру“, јер ме подсетила на мелодијску ф(р)азу. Ето примера – заправо, случаја – како „ствар“ постаје „твар“. Стило је, у ствари, продужена рука стилисте. Потврђује да оловка пише срцем, и то срцем ... аутора. Узајамност је постала нераскидива. Исте су им патња и драгост.

Уметник би хтео да та симбиоза потраје, али се плаши да ће свему вредном једном, можда и колико сутра, доћи крај. Жарко би желео да та припадност не пропадне тако брзо, па текст отвара насловним версом „Још си моја оловка“.

Блиско је њему осећање условљености и понетости између работника и оруђа за рад. То показује и његова „Ода верној сапутници“ која није (а јесте!)

љубавна песма у класичном смислу, већ похвала писаћој машини. Тиме се афирмише зависност и бескрајно разумевање између алатке и полетног/оданог корисника, да не кажемо зависника.

С обзиром на то да – и она и он – служе поезији, судбинска и судбоносна сродност је неминовна. Додуше, појавише се, у међувремену, компјутери са јачим перформансама, али... прва љубав заборавља нема. Писаљка и писац, односно тастатура и литература, не мисле се растављати, без големе невоље и судњег часа.

У обе песме – сроднице, малтене близнакиње – почетак изазива недоумицу, што је, вероватно, песникова намера била и остала: „Још си моја ... али једном ћеш отићи из мог живота“. Стављам тротачку да бих указао како се оловка може сматрати девојком, односно девојка се може заменити оловком, утолико пре што се одмах затим спомињу презасићени љубавници. Уосталом, ево те невелике, али веома драгоцене Новаковићеве песме, ради потпунијег увида о спајању личне енергије песника и његове, ако не баш љубавнице, оно бар љубимице – у сваком погледу драге.

Још си моја оловка...

*Још си моја оловка али једном ћеш отићи из мог
живота
Без осврћања и речи захвалности, као што се
често раздвајају*

*Презасићени љубавници. Осташћеш сама и
немаштовита
Биће хладно и изневерено све док не нађеш да се
забодеш*

*У нешто вољеније од мене, од мене нејоузваној и
ломљивој
Од мене који нисам више твој графит с којим си
некад могла
Да надвисиш заједничку бол тако што би га нежно
сисушила на хартију.*

Удаљавањем обоје губе од значаја и ефекта. А стих: „Осташћеш сама и немаштовита. Биће хладно и

изневерено...“ сведочи о узалудности персонификације прибора, по раскиду са креатором. Што ће рећи, само дух оживљава предмете, док друга страна, опет, помаже духу да опредмети мисао и доживљај: „Све док не нађеш да се забодеш / У нешто вољеније од мене...“ промаћи ће површним читачима асоцијација на зашиљену оловку, бодежу налик. Оруђе се претвара очас у оружје „... у нешто ваљаније од мене непоузданог и ломљивог“. Та самокритика, готово хула, неочекавана је утолико више ако се зна да су многи списатељи нарцисоидни и хвалисави, ретки су који се баце на себе каменом и признају властите слабости и омашке. Међутим, одмах потом долази пресудна констатација „од мене који сам твој графит“.

Сарадња и саосећање исказују се надасве речју *заједничка*. Интеракција исинергија су очигледни, а терапијско деловање уметности несумњиво – многе сумње се њоме блаже и лече, па се од бола сачине и дела. Тако шкољка производи бисер. А седеф је трајна вредност повремених и привремених рана. Рекоше за бисер да је то заустављена пролазност. Зрнца нежности налазимо, у пуној и правој мери, дакле, у наведеној песми (па и графит је зрнаст, зар не?)

Никада се благодет не губи у Новаковићевом песништву. Било је тога и уранијим фазама, има га и сада, биће га и убудуће. Подсећања ради, његов „Сонет о стицању бисера“, објављен већ на старту бављења речима, у *Полиџици*, најавио је самосвојну личност. Од самог почетка, Новаковић спада међу песнике који упорно истражују алтернативну димензију песничких средстава. Отменост форме по сваку цену – никад му није била примарна. Не клони се сленга, што нас подсећа на речи Карла Сандберга: „Жаргон је језик који је засукао рукаве и прионуо на посао“. Утолико је вредније обнављање искуственог и емотивног потенцијала, на тај танани импулс који се одржава и подржава ређом употребом, у конкретизму, чиме добија на вредности. Не троши се, значи, без мере ни узалуд.

Седефом је обележена и песма, по којој је именована Новаковићева друга збирка збирки. *Забава за ушучене* посвећена је вољеној особи. Метафорички казано – Перли. Са све присвојном заменицом. Нема

дилеме, пронађен је, за ту прилику, прави термин. Посреди је – крупна ситница, односно сићушна крупница. Таман толико, да се искаже осећајност у најосетљивијим тренуцима. Љубав у транзицији, да ли је то могуће?!

По ко зна који пут, Душко Новаковић испољава потребу за контрастом и смисао за постизање парадокса. Непоткупљиви тумач свакодневице, бриљантном нарацијом, успоставља свој поредак, јер овај Систем (и други системи, једнако) поткрада врле житеље. Дословно читамо: „Дани ми те враћају са посла унижену и смалаксалу / И немоћну у свему, јер те Систем поткрада“. Уз небригу друштва, иде потрошачка корпа, да обездинари и обезнади грађанство: „Најзад, све што имаш у новчанику / А никада довољно, отима касирка у самоуслугу“.

Када земаљски свет запрети, спас је у машини. Треба хуманизовати сензибилитет пред отвореним питањима опстанка, девиза је Душкова (у недостатку других девиза). „Суштина поезије слична је суштини сна“, сматрао је Стефан Георг. На том трагу је верс: „Па хајде да се часком попнемо на један од облака / И прошетамо, док још овде није злочин служити се очима“. Употреба речце *још* симпатично је у обе пример(е)не песме. Објашњава стрепњу и наговештава чудо. Тако су, ваљда, настале бајке:

*И гледати нештремице у бескрај, одакле треба да
сћићне –
Обећано ти је – наша краљевска кочија, за никад
заказану свадбу!*

Овде се очекује најављена легендарна небеска кочија, која сиротицу на мах у принцезу може створити и ослободити је баналних проблема. Чаробни штапић је – оловка. Која пише и црта. Тако некако, језичка поезија бива поетичка слика. Нема везе што је Аутор дисконтинуиран од традиционалистичких метода, неке формуле су непресушне. Зато су митови и даље пожељни, у датим ситуацијама. Ревизијом веризма, ето, уводи се прича у песму. Као у древној скаски, из далека ће стићи младожења, спасаца. Срећан крај не би требало да изостане. Дочим... За овог стихотворца важи пропис/запис, да се у ходу ослоба-

ђа претеране интима, предрасуда и заблуда, те се обрачун са горчином често завршава нерешено, па утученима остаје да се помире са чињеницама, чекајући нову шансу. На тај начин крај се одлаже, до бескраја који није случајно споменут у претпоследњем реду. Биће да зато нема ниједне тачке у песми. Шест запета, две пртице и један ускличник. А тачкице су, евентуално, у очима којима се служе видећи и видовити. А служити се видом није забрањено ни кажњиво, без обзира на дигресију у средишту песме.

Извесна доза лиричности није увишна ни код стиховног приповедача и реторика, све је то поезија. Важно је не бити равнодушан ни одсутан. Учинило ми се да назначене две песме које заговарају блискост и брину због отуђености, а немају километражу осталих, заслужују посебну пажњу и тумачење, пошто их многи прескоче, због краткоће, не схватајући њихове особене чари.

Рагомир Мићуновић

СТИХОТВОРЕНИЯ ДУШКО НОВАКОВИЧА „ГРАФИТ И ПЕРЛАМУТР“ И „РЕДКИЕ КРОШКИ НЕЖНОСТИ“

Резюме

Душко Новакович принадежит к числу поэтов которые ни в коем смысле не отказываются от исследования альтернативных слоев поэтических средств, с помощью которых дух оживляет предметы, в то время как предметы способны духу объективизировать мысль и приключенные. Интеракция и энергия очевидны, а терапевтический эффект поэзии – несомнен, ибо всякие сомнения смягчают и лечат болью, именно той которая творит сочинение. Таким способом раковины порождают жемчужины. Перламутр – устойчивая ценность случайных и временных ран. В очередной раз Душко Новакович нуждается в контрасте, проявляя при этом умение добыться парадокса и непрерывной, всегда желательной лиричности. Самое главное – быть неравнодушным и заинтересованным. Мне казалось, что выбранные мною стихотворения выражают близость и заботу из-за отчуждения – напоминаю что они весьма короткие – поэтому на них надо обратить особое внимание и толковать их, поскольку многие читатели, увы!, их пренебрегут, не заметив их очаровательную прелесть.

Radomir Mićunović

ABOVE THE POEMS OF DUŠKO NOVAKOVIĆ
„GRAPHITE AND PEARL“ AND „RARE GRAINS OF
WISDOM“

Summary

Duško Novaković is one of the poets who constantly explore alternative means of poetic dimension in which only a spirit revives object, whereas the other side helps the spirit to make thought and experience visible. Interaction and energy are obvious while the therapeutic activity of art is undoubted; it can make doubts milder and healed whereas the deeds can be made by pain. That is the way that is produced by shell, and mother-of-pearl is a constant value of occasional and temporary sores. For the umpteenth time, Duško Novaković expresses his need for contrast and sense of paradox achievement, with the inevitable lyricism that never superfluous is. Not being indifferent or absent is very important. It seems to me that two indicated poems which promote closeness and worry about alienation, but do not have the mileage of others, deserve a special attention and interpretation, since many people skip them because of their shortness, not realizing their particular allure.

Штеван Тонџић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.
stontic@bih.net.ba

ПОЕЗИЈА ПАТОЛОШКЕ СТВАРНОСТИ

Апстракт: Новаковић је ангажовани политички песник; сликама из света којим владају новокомпоновани митови и редизајниране ретроградне идеологије он демаскира патологију стварности. Сваку изопаченост коју уочава – он гледа право у очи и назива је правим именом.

Кључне речи: веризам, ангажована поезија, баналитет, иронија, гротеска.

Душко Новаковић (1948) је већ од својих раних пјесничких збирки говорио гласом који је одударао од гласова претходника, али и гласова својих вршњака. За разлику од пјесника који су мање-више слиједили признате поетике и канонизоване облике стиха, рачунајући и на неку врсту повлашћеног третмана у књижевној критици, и од пјесника који су настојали да, рушећи све формално-језичке конвенције, радикално иновирају свој израз, Новаковић је – између тих сувише етаблираних и крајње „револуционарних“ струја у савременој поезији – пронашао сопствени пут на којем је израстао у једног од најмаркантнијих српских пјесника не само своје генерације. Његову поетику најчешће су означали као веристичку или неоверистичку (веризам је облик натурализма који је настао крајем XIX вијека), али та ознака – мада указује на стварну пјесникову тежњу за исказивањем посвједочених истина из своје доживљајне и духовне сфере – ипак не покрива сасвим карактер и смисао Новаковићевог пјевања, поготово не његове артистичке вриједности.

Што се тиче врсте осјећајности и слике свијета која у овој поезији има апсолутно доминантно мјесто, ту нам се намеће успоредба са пјесништвом Новице Тадића. Ако је код Тадића, који припада истој генерацији, свијет позорница тамних, грозоморних демонских сила, а Бог тек нека врста немоћног Сата-

ниног супарника – код Новаковића је та слика свјетског мрака нешто блажа, мање језовита или, тачније – предметно разведенија, испосредована многобројним тренуцима меланхолично-носталгичних присјећања, доживљајима са путовања, љубавним додирима и бруталним сексуалним призорима, критичким описима социјалне биједе и политичких ступидарија, гротескним призорима из породичног, умјетничког и друштвеног живота, па и хуморним и лирским тоновима. Новаковић нам лиферује слике из једног хаотичног, дубоко посрнулог, морално извитопереног свијета којим владају новокомпоновани митови и редицајниране ретроградне идеологије, аморални политичари и криминални типови, али не првенствено демонске, метафизичке силе. Утолико се наш пјесник и осјећа одговорним за „стање ствари“ свијета у којем живимо, заправо тек преживљавамо, изложени сваковрсним невољама и понижењима. Стога се за Новаковића смије рећи да је и ангажовани и политички пјесник који демаскира свевласну патологију стварности, мада су те ознаке за већину савремених пјесника одавно изгубиле на привлачности. Новаковић, међутим, није пјесник који стихом проповиједа одређене друштвене и морално-политичке вриједности, нити је поезија за њега облик друштвене и културне мисије, макар да објективно емитује неке отрешњујуће „поруке“. Није он никад ни имао таквих револуционарих или утопистичких илузија. Не – он просто разобличава наказност и ругобност свих појава данашњег живота, сецира попут виртуозног хирурга (наравно, са ироничним смијешком или гримасом на лицу) канцерогена ткива друштвеног живота, баналитет, параноју и гротескне форме људске егзистенције у свијету којим управљају свакојаки насилници, међу њима и они који су агресивни на његову земљу и убијање њених грађана оправдавали „хуманитарним бомбардовањем“ њеног недемократског режима. Отуда ће Новаковић у пјесми „Славни“ (малчице измијењеној у другом издању књиге) зазвати и Господа у помоћ, молитвом којом се иначе ријетко служи:

*О, не остављај нас, драги Господе, не склапај књигу
ушисака, немој сад
Сад кад смо пошћали славни у светиу, кад Пеншагон
брине о нама.*

Али Новаковић се никад није сврставао у пјесничке групе и хорове, па тако ни међу оне који за нашу националну несрећу оптужују искључиво друге, вјерујући у завјеру цијелог свијета против једног недужног народа. Он ће разобличавати „време дивљања диктатуре“ у Србији, ликове парадне, „конфекцијске вере“ и кафанског, удворичко-патриотског, ратноушкачког менталитета („Слободане, само реци, летећемо као меци!“), равнодушност и отупјелост обезличене масе. (У томе је остао веома близак пјеснику Миодрагу Станисављевићу.) Али ће се у пјесми „Јадна Нике“ (већ у претходној збирци *Туџан и његов ђегаџоџ*) горко запитати и о вриједности једне демократске побједе у земљи:

*О, јадна ши Нике од Србије,
И ми у њој, шеби
Досуђени, неми помайрачи,
Нужношћу часа, кад је најбоље
Да одмах све заборавиш:
Колоне, бубњева, шишћалке
И чије се побеге сећаш,
Кома си је донела на шацни
Каквом све олошу пред ноге.*

Тако наш пјесник, у чијем су искуству видљиви многобројни укрштаји подстицајних саговорничких гласова са свјетске пјесничке сцене, не остаје никоме дужан. Један од основних утисака након лектире књиге *Клује ненаџрађених*, као уосталом и претходних и потоњих Новаковићевих књига, јесте да је рич о пјеснику који свакој изопачености гледа равно у очи, који ствари назива њиховим правим именом и кога је немогуће поткупити. Непоткупљивост пјесничког језика увијек је важан знак, чак и када не даје жељени умјетнички резултат. Важно је да једном пјеснику вјерујемо, да знамо да не фалсификује своје аутентично искуство и своју слику свијета, ма каква она била.

Необични наслов ове збирке (према истоименој пјесми) својеврсни је наставак пјесме „О, награђени...“ из претходне збирке. Новаковић, у ствари, често свраћа поглед на „клубе ненаграђених“, клубе свих запостављених и одбачених, оних који не могу да допру на почасна мјеста и промотивне позорнице. Он је очито најдубље солидаран са свима који су испали из трке за важне позиције, али носе у себи своју људску, макар и непривлачну па и осакаћену истину. Новаковић има посебно чуло за ту обичну а непризнату, згажену људску истину – и утолико је стварно веристички пјесник. Његов веризам иде често до бруталног разголићавања представа о стварности, да би се показало оно што истински пулсира испод свих лажних маски, кичерских намаза или извињавајућих фраза. Стога се он природно служи иронијом и гротеском – гротескна је већ сама стварност у којој се пјесник креће. Његово „пребивалиште“ је „Ограђен санитарни простор, километри параноичне земље без мора.“ Ту је онда „Писање начин да доспеш до блаженства непрестане вртоглавице.“ Таква стварност као да посебно изазива и надражује пјесникову уобразају и његово моћно језичко твораштво у којем настају врло детаљне, прецизне, често убитачне слике једног изопаченог свијета. У пјесми „Неокончавање“, састављеној од седам терцета, читамо:

*У ходању градом, око тебе све нека сама наопакошћ
Лева страна прелази на десну а десна на леву
Средина са твојим носем закривљује се као линија
јинга и јанга*

(...)

*Враћаш се кући да размојриш да ли је циљ твоје
поезије*

*Да оно до чега ти је сјало учиниш још
одговорнијим, као схваћање
А не да шрпаш у њу све саме гомили будалашћина
и шрућања.*

Новаковић је заиста много шта, страшно, готово похлепно, „трпао“ у своју поезију, али никад – и поред велике реторичке понесености – будалаштине и трућања. „Будалаштине и трућања“ овдје су само цитати из тзв. стварности. Регистар ствари и феномена

о којима он пјева изузетно је широк, готово свеобухватан, чему одговара и његов веома богати рјечник (отворен за изразе и термине из многих, особито крајње „непоетских“ дисциплина), а многе његове пјесме – мада има и оних минијатурних – заправо су праве, каткад језички разобручене приповијести о сваковрсним договорштинама и непочинствима, о провокативним или морално инцидентним ситуацијама, или о сјећањима на нека минула времена и јединствене доживљаје. Некад на доживљаје из дјетињства, на сусрете у далеким предјелима и туђим културама, често на љубавне сусрете или сусрете са сродним духовима. Кад помињем приповијести, мислим при томе и на понеку пјесму у прози, а најчешће на дугачки стих и дугачке, прозаизирание пјесничке текстове.

Збирка *Клује ненаграђених* је и необично опсежно дјело (око 180 страна у нешто ситнијем писму), тако да би се могло рећи да њен читалац улази не само у извјесну „шуму симбола“, него у праву прашуму живе, духу времена супротстављене, па тако му парадоксално и „саобразне“ јер из отпора том (не)духу рођене поезије. Поезије која се не може савладати током уобичајене једносатне лектире – ова збирка захтијева цјелодневну или чак вишедневну читалачку преданост. Али ће зато читалац бити вишеструко награђен и духовно обогаћен доживљајем једне иронично заошијане, несмиљено истинољубиве поезије и моћи потом да сједне на неку од клупа Новаковићевих поштовалаца, можда чак и обожаваца. А увијек ће сигурно бити и оних којима конзумирање ових стихова – према већ знаној формули – неће баш пријати... ах, због сувише „негативног приказа наше стварности.“ А кад смо већ код клупа, ваља се ипак надати да због врло критичког, неки ће наћи и blasphemичног односа према неким вриједностима и симболима традиционалне културе (Бог, Народ, Отаџбина) пјесник неће доспјети на олгујеничку клупу коју непријатељи поезије радо потезу из својих мрачних, непровјетрених буцака.

Штеван Тонтић

ПОЭЗИЯ ПАТОЛОГИЧЕСКОЙ РЕАЛЬНОСТИ

Резюме

Новакович политически ангажированный поэт. Своими поэтическими изображениями он демаскирует патологию настоящего, в котором царят выдуманные мифы и отчасти измененные реакционные идеологии. Любую пошлость он смотрит прямо в глаза и называет ее настоящим именем. Вопреки всему этому, поэт не пишет по принятому стилю разных клик, поэтических обществ и хоров, так что за наше национальное горе он никого не обвиняет. По его мнению, поэзия не должна осуществлять никакие виды общественного и культурного, миссионерского задания – по этой причине он своим стихам не придает значение проповеди общественных и моральных ценностей. Вопреки тому, что в своих стихах поэт отстаивает право всех „ненагражденных“, а также и его критическому отношению к ценностям и символам традиционной культуры (воплощающейся в боге, народе и отечестве) – поэт все-таки не сядет на скамью подсудимого.

Stevan Tontić

THE POETRY OF PATHOLOGICAL REALITY

Summary

Novaković was a politically engaged poet; he unmasks the pathology of reality by the images of the world ruled by newfangled myths and redesigned retrograde ideologies. He faces every perversion he notices, and calls spade a spade. Nevertheless, the poet does not fall in poetic groups and choirs, so that he does not accuse others for our national misfortune. However, he does not see poetry as a form of social and cultural mission, so that he does not turn his verses into a sermon of social, moral and political values. Bearing in mind that he is doing his best by his verses for the rights of those who are sitting „on the bench of unrewarded“, it is to be hoped that due to extremely critical attitude toward traditional values and cultural symbols (God, the people, fatherland), the poet will not be in the dock of poetry's enemies.

Зорица Зеџ

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.
zorica.zec7@gmail.com

БЕЗ СЛОБОДНЕ УМЕТНОСТИ ПОЈЕДИНИХ БИЋА НЕМА СИТНИХ ВЕЗОВА У ЋИЛИМСКОМ ТКАЊУ¹

О Душку Новаковићу који не одустаје од игре
за коју још увек нема потпунијег објашњења из
чега доиста проистиче

Апстракт: Повод писању овог текста, као мог прилога о поезији Душка Новаковића, јесте научни скуп који је одржан у Народној библиотеци Србије и излазак из штампе друге књиге његових изабраних и преуређених песама *Сећање на њрве људе*, као рефлексија читања Новаковићевих стихова и краћег разговора са њим.

Кључне речи: поетска акција, тотална песма, вишеструка експозиција.

На самом почетку скренућемо пажњу на иницијални, основни знак-црту у обликовању портрета песника Душка Новаковића:

*Претшвараш у неизбежну заштитаноси:
О чему ова песничка уметносѝ мисли,
Ако уошшѝ мисли, и у име кога шѝ ради и зашшѝ?²*

Чини се да су нашем срцу најприближније ове речи Песника који (међу још неколико песама у којима фигурирају програмска начела његове поетике) саопштава да се његова душа највећма огледа у самим песмама, и то не само властитим, и не само оним које пледирају да буду јединствени, чисти супстрат поезије, него и оним где постоји умешаност приповедачких манира. Читање поезије Душка Новаковића је својеврсно читање поетизоване приповетке, песме

¹ Стих из песме „Das Ding An Sich“.

² Стихови из песме „Сваком прекобројном орфејству“.

у прози, песме-есеја, али свакако поезије са свим њеним ритмовним посебностима, напевававањима и надпевавањима у спознаји коју аутор стекао наслеђем које је давно, како сам каже у песми „Пливач“, изнедрила тада млада еруптивна планета. Иста та, млада и еруптивна планета Земља изнедрила је и све нас овог постора и овог времена, али и све друге и друго на овом свету што је затечено временом.

Уз стихове Душка Новаковића можемо, како сам наводи у песми „Бог мириса“ – „отплесати живот“, мада (парафразирам) нећемо моћи тек тако олако и брзо да досегнемо тренутак више спознаје занемаривањем ниже – без обзира на ритмове самог живота, у односу на живот без ритма, на сваковрсност исказа, у односу на ћутање, на спектар његових боја, у односу на сивило. Све се некако супротставља свему, као нужна, узрочна мера проласка кроз искушење, не би ли се доспело до оног правог разлога и константе саме сврсисходности нашег постојања.

Црте на длановима на једној се продужавају у стих-наду, на другој су заустављене у неритам, у ентропију. За овог песника нашег доба, неоспорно је, важи методолошка оријентација руских формалиста у проучавању књижевности: В. Шкловски, Б. Ејхенбаум, Л. Јакубински, Р. Јакобсон и други, чији одговор на питање како је направљено књижевно дело, управо како је од аморфног материјала из живота створена уметнички релевантна ствар, којим поступком, којом мотивацијском енергијом, упућују нас на кључни појам ове теорије – очуђење, на умеће прављења ствари (песме) чудном, необичном, нагонети тако читаоца да напусти аутоматизам своје перцепције.

Код Новаковића постоји свест о смртном и бесмртном стиху: зато је у неким својим песмама благ, а у некима прек; зато су неке његове песме тужбалице, а неке су оде радости. Он би узлетео – и то успева решењима које нам нуди онеобичавањем – до онога који мирише на све и ништа, а на све мирише само ако љубав буде спасена за свет који долази.

Ђурђеви стијови

Видела сам (накратко) душу Песникову. Доиста му се огледала у очима, као прамен плахе сенке дос-

пеле из саме нутрине бића. То је био дан какав само Творац уме да створи, на заравни где су, скромни у својој узвишеној градитељској лепоти, стајали Ђурђеви Ступови; у тишини, под будним оком Васељене; надомак његовог даха и спознаје о покојништву и скупљању суза у „мензури која се зове живот“ и најзад срећан што њено дно, милошћу историје, често бива празно. Цитирао је – у том часу окренут удолини испод Ступова, као да говори некоме на хоризонту – да је ово озбиљна земља и да на овој коти наоколо леже озбиљни мртваци. Цитирао је део из песме једног од својих омиљених песника, Филипа Ларкина, с надом да суза више неће бити, сем оних радосница:

*Пошћо ће се увек наћи некакав шакав, ко се чуди
А глаган је у себи да се уозбиљи....*

Да ли је то могуће? Зашто се, онда, упорно наставља раздешеност бића и сваког живот створа? У чему је тајна? И која тајна? И да ли је посреди њено проистицање из оних тајни које „због слаткоречивости, најбоље могу да послуже опчињавању околине“? Да није, можда, тајна у самом њеном признању да ће мало што од ње остати скривено?

*Ниси од шежачке сорше, песник си, али знаш
Да мука и радосћ одувек иду руку ѿод руку
Ућарени као коњ и рало, као вићло и жрвањ
Као љубавници који који се, најјре, ѿривлаче
ѿожудном најѿошћу*

Плодоносним и деценијским стваралаштвом води нас Песник кроз димензије овог света, често и наглашавајући да је реч о свету између Раја и Пакла. Овакав утисак стварају бројне песме које аутор није унео у овај избор, а односе се на „нефизичко битисање“, или су само као профани, иронични исказ о паклу и рају, типа: „како смо и чули и начули, како нас је неко обавестио...“, умећући у систем својих сакралних опсервација на ту тему, снажне деонице ангажованог певања о постојећем свету, о свету у коме аутор живи и делује на њега, или супротно – о чему су бројни зналци и критичари Новаковићеве поезије писали

joш с почетка његовог дебитовања у савременој српској поезији.

Мало је могућности да, као читаоци Новаковићеве поезије, избегнемо препознавање, исто мишљење, или исти доживљај. Све је ту, на један начин Песниково, али све је ту, у исти мах, наше. Усуђујем се да кажем да је неискрен свако од његових читалаца ко би рекао да нешто из ове поезије није и његово!

Као читалац, доживљавам оно лепо естетизовано осећање ове поезије која се рачва у безброј емотивно-интелектуалних смерова, достојних сваке пажње и дружења. А као појединац и као припадник уже и шире заједнице, забринута сам због песникових саопштења о нама и нашем добу, о мрачним амбијентима у којима се одиграва драма поразне моралности појединаца и читавих друштава, о рушилачкој снази светских доминатора и „осорности њихове историје“ која носи Јанусову маску (а често личи на превејаног деликвента који некажњено краде све што му се нађе под руком), због поразно ниског степена људскости и самарићанства давно христијанизованог света заробљеног у мрежи светске трговине и бесмисленог лова на пропадљиву имовину – сем ако није од духовне, то јест, уметничке каквоће и опстојности. И није у овој поезији реч о говору прошлог времена, већ о сваком времену; о говору који с ове дистанце „поетске преуређености“ (како аутор истиче у поговору „Лавиринт: неокончавање написаног“) треба да задржи тај нагон за самопроизводњом незадовољства (чему су песници ионако склони) – како би изнова потврдио важност сазнања претходних поетских акција.

Шта је у основи флоскуле „поетска акција“?

Чини се да је у основи жеља за разрешењем загонетке – *како* се доспева до апсолутне, тоталне песме. Да ли она почива на временском коду који теолози везују за распон од 33 године, како се претпоставља, Христовог живота, па самим тим и живота песника, при чему је трагање за „апсолутним“ – заправо жеља за утапањем у блаженство стваралаштва. Ништа више није хир тренутка и магновења. Душа, како год да је поимана, бива изложена, изједана и мучена. Једна песма, чак, говори о „кородираности душе“, а песник не уме да одгонетне узроке.

Или је можда *Сећање на прве људе* једна искрена ода у част људске безазлености, у част наивне душе као одраза њеног утопијског карактера и вере да је свет, створен од Једнога, само чежња за Рајем, као врхунским идеалом обећаног. А ко би ту могао да борави, макар и као сећање, ако не први људи из списка породичне генезе аутора и сваког од нас: отац, мајка, браћа и сестре, баба, деда, дакле родбинство по крви, значајни догађаји и датуми из „биографске сторије и албума“, конкретизоване интимне ситуације живота и присуства апстрактних појмова (љубав, мржња, храброст, кукавичлук, страх, част...) без којих се не може ваљано схватити ниједна позиција ововременог бића, па ни однос према миту и митопејству који су у Новаковића опусу озбиљне тематске целине.

Песник се пита: да ли ћемо проналажењем „криваца“ за сва произведена лоша стања, бити и бољи? То је у његовој поезији она вечна запитаност о иманентности добра и зла, и колико, у датом тренутку, једно преваже над другим – и по коју цену.

„Слично нама“

У песми под овим насловом недвосмислено се разоткрива, уз помоћ ироничне анализе стално помињане флоскуле „светски мир“, песникова теза о такозваном „миру јавних и тајних оружаних капацитета“, равнотежи страхова и стрепње – нешто што као крађу, елиптичну ситуацију, врло ефикасну, имамо код песника Момчила Настасијевића, а означена је стихом „лове а уловљени“. Али, Новаковић не би био Новаковић, да нема потребе да својим песничким раоником засеца више него што читалац очекује, уз претходно упозорење „да овде нисмо дошли да будемо упамћени само као бедне тричаве појаве, дрхтавци неинтересантни за повест, због оних у свему кукавичких изјава: „То нас се уопште не тиче!“, „То се не односи на нас!“

*Кад се велике, највеће државе приближавају
пошћивању
Најновијеџ, јубиларноџ уговора о шрајном миру на
иланеши*

ка, његову живу реч. Реч Laureatusa honoresa, који се не либи да подвргне критици своју сабраћу по перу који, како он каже, глагољиво, умилно певају балканским народима на уво, међу њима и нашем, о величанствености његове природе и разноликим пејзажима као показној изложби пред светом шта је све Бог направио ни од чега, пренебрегавајући при том да је ово земља црних марама и некролога, чудовишан свет друштвене и телесне патологије, идеолошке острашћености, ратова и његових ужаса, последица произведених владањем бесмисла и варварства, садашњим и прошлим, и својеврсног канибализма нас самих, до крајњих граница отворен у именовану катастрофистичке позиције човека, спреман да све открије, без лажног увијања и околишања. Али, овај свет је и чудовидан и мудровидан кад се у стиховима приклања рањеној души човека, уверљив у песничком пророштву (о, има ли га још увек!), без места за сумњу и простора за одустајање, нимало на страни времена које одлаже учешће живота у круцијалним питањима времена, чин нимало лак за читаоца – мора се употребити сва снага, сва енергија, емоција, мисао, јер, у овој и оваквој поезији, која само фрагментарно баштини искуство неког Новаковићевог претходника из светске поезије – нема предах!

И по томе се одваја Новаковић од многих других песника из корпуса савремене српске поезије и, докле и од својих генерацијских исписника – по том флуиду који га доводи у везу са искуствима поезије песника из других земаља и других култура, по тој отворености за пријем песничких сензација и културолошких феномена заграничног света. Ово се најбоље може уочити у његовој песми „Македонски окрајак“ (у првој, знатно краћој верзији она носи наслов „Мала пијаца Валандово“), кад се песник, прилично реминисцентно, обраћа „ преосталим, језичким остацима Вавилона...“, да би, ређајући слику за сликом, ипак извео на видело цео регистар златних удела земље без којих би наш живот био „завијање пустоши“, а маштање једноставно укинито.

*Колико је њесништво схваћљиво, то јест разумљиво
и колико издржљиво, на пример, то глави*

сћановника...

Цитирани стихови Душка Новаковића из песме „Схватљиво“ уводе нас у подручје смисла писања песама, односно бављењем поезијом. И ова песма је од оних које захтевају интелектуалну кондицију, а пре свега добро познавање бројних песничких референци које се тичу односа сврсисходности песничког заната. Новаковић ће овај однос довести у релацију, користећи као метафору снажну укорењеност једне смокве на литицама изнад Бокаоторског залива, са оном врстом песништва које је порођено из игре схватљивог и несхватљивог, али и из „древних бравура духа и језика на коме се све то саопштава, нежно или грубо“. И поезија, тада, каже песник, даје кад се чини да мало шта још може дати, макар и у милиграмима, или још мање а то мање песник не саопштава како изгледа, мада смо склони да верујемо да је у питању уздах или издах – као најмања форма исказа али невиђено моћна!

Можемо се сложити са песником, песма није остала без основне поенте. Али шта је то што је не задржава само на нивоу поенте која је мање или више ефикасна. То је њена двострука, кадикад и трострука експозиција:

*Могао сам још само да се заишам ко овде чииа
Ко иише, заишо сања, ко брише одсањано...*

Као што се и ја питам: ко овде чита, ко пише, зашто пише и ко брише одсањано... Није ли један од смислова поезије, сугерише нам Душко Новаковић, ширење опсега човекове, а самим тим и песничке слобде у свој њеној укупности живота на земљи – па, и кад је таква слобода, како каже грчки песник Ангело Сикелано: „Одраз Вечитога, али још много више чврста нада и сјајна муња Праведности“.

Јер тако, од постања, назначено јесте!

Зорица Зец

БЕЗ СВОБОДНОГО ХУДОЖЕСТВА НЕКОТОРЫХ
ЛЮДЕЙ НЕТ МАЛЮСЕНЬКИХ ВЫШИВОК В
ТКАННОМ КОВРЕ

Резюме

Laureatus honores не избегает критиковать своих братьев по перу, тех которые своими стихами благосклонно относятся к балканским народам и при этом не говорят о том, что в нашей стране везде около можно увидеть черные платки и некрологи, устрашающие зрелища которые отражают патологии общества и физического тела, идеологическую страсть, войны и сопровождающие ее ужасы, последствия общественной обстановки в которой царят бесмысл и жестокость настоящих и минувших времен.

В отличие от других современных поэтов и поэтов ровесников, с которыми у него нет ничего схожего – своими стихами он полностью переживает искусство зарубежных поэтов, и таким способом оказывается восприимчивым к стихотворческим сенсациям и феноменам культуры заумного мира.

Zorica Zec

THERE IS NO TINY EMBROIDERIES IN RUG WEAVING
WITHOUT THE FREEDOM OF ART

Summary

Laueratus Honores is not afraid to expose to criticism his fellows of letters, who, as he says, talkativly and pleasantly speak to Balkan nations – ignoring the fact that this is a country of balck scarves and obituaries, monstros world of social and phisical pathology, ideological fanaticism, wars and their horrors, a consequence as a result of current or past absurditiy and barbarism.

By this, Novaković is different from many other poets belonging to the corpus of contemporary Serbian poetry, and to some extent, from his peers. This difference comes from the fluid by which he is associated with poetry experience of the poets from other countries and cultures, by this openness to receive poetic sensations and cultural phenomena of the world.

Даница Андрејевић

УДК – 821.163.41.09-1 Новаковић Д.

Филозофски факултет Универзитета у Приштини

andrejevic03@sbb.rs

ПОЕТСКИ ПОРТРЕТ МАТЕРИЈЕ

Апстракт: Социјални и документаристички исечак у поезији Душка Новаковића, својим јаким реалитетима и критичким ударима нас обавезује да се одредимо за и против његове проблематизације света. Његов хиперматеријализам је лирска супстанца у чије основе поставља иманентна питања људске егзистенције. Урбана, дијалогска, динамична, ова поезија је обнова поетике „сувише стварног“ Растка Петровића.

Кључне речи: материја, стварност, проблем, феномен, критика.

Као и сваки аутентични песник, Душко Новаковић не припада ниједној препознатљивој линији савременог српског песништва и по теорији разлике Жака Дериде издваја се у књижевности посебним присуством у свету, тумачењем тога света и свести о њему. Иако означава искорак из стереотипа и позицију изван културе, он ипак припада песничком сензибилитету постмодерног доба, боље рећи постцивилизацијске и антихуманистичке епохе. Такође, песник има протопоетичку спону у авангардном, бурном лирском сценарију Растка Петровића и његовој радикалној, жестокој „поетици сувише стварног“. Религију телесног, материјалног и органског еманира и српска „стварносна проза“ која, као и Новаковићева поезија, захвата и слој социјалног и друштвеног хаоса и урушавања људске егзистенције.

Поетски портрет материје овог песника иде широким епским кругом који засвођује и обручава лет изнад кукавичјег гнезда света. Лирска дијагноза канцерозног стања стварности исписана је гласним Стенторовим гласом храбре осуде, грађанског протеста и уметничког става који одбацује све маске и уресе познате поезији и уноси товари баналистике, дерући кожу стварности и хотећи да зло и клоаку света избаци као тривијални талог, не би ли остала само песма.

Није прави песник само онај који прати и повезује токове модерне лирске мисли Бодлеровог цвећа зла у веку иза нас, у веку пред нама и у времену које следи, већ понајвише онај који отвара нове путеве и ствара нове лирске експресије. Свој поетски модел Душко Новаковић ствара без компромиса, без анестезије, без глуме. То је испаћено умокрварење и провокативно, упитно певање, дијалогски изазов на двобој читаоцу и добу. Поетски сецирајући гротло стварности, Новаковић архетипским и митолошким сликама даје индивидуални карактер и новомитску позицију. Као и љубав, екстремна (или није поезија), до оштрице ножа, ова поетска скица материје има свој превасходни иронично-критички однос према стварности, свој цинични и субверзивни карактер као метод властитог непристајања на задати живот и постварење од стране идеолошког и сваког другог механизма. Тај црни талас осуде, боље рећи тај цунами гневног одговора свету, базира се на песничком конфликту са стварношћу и материјом живота. „Треба поцепати стварност“, говорио је Пикасо. А шта ако је она сада већ поцепана? Шта ако историја, друштво, култура, док технологија иде у чизмама од седам миља, иду као рак, уназад? Од срце материјалног и духовног расапа модерне цивилизације Новаковић прави сопствени облик новог мозаика и позиције есенције и егзистенције унутар њега. При томе користи своју лудидну урбану аутопоетичку самосвест и исповеда своје поетске форме пада у егзистенцију, свог скока у понор стварности. Поетски портрет материје Душка Новаковића је салто мортале у дугом успореном паду, у процесу ниске егзистенције.

Душко Новаковић се бави проблематизацијом и физичких и метафизичких елемената стварности, постављањем питања и довођењем свега у питање, поетиком краја, хаосом света, будући да нова апокалипса захтева нову лирску одбрану. Феномени и сензације из материјалног света служе песнику да из веризма извуче надреализам јер, будући превише стваран, свет бива надреалан. Овај Одисеј на Титанику, овај антихерој без Итаке сумња и у саму материју коју портретише јер скицира свет који је у сталној метаморфози, који је у транзицији, а да песник

не зна ка чему, ка каквим облицима. Свој поетски ангажман Душко Новаковић креира у хронотопу данашњег Београда, мада му ни он није дом, у сложености синергији углавном негативних силница живота, а себи додељује место онога с резервне, или магареће, или маргиналне клупе оних што чекају недолазећег Годоа. Они који треба да стварају стварност су њени заточеници. Међутим, они с клупе ненаграђених не пристају на симулакрум фингиране стварности и на имитацију живота. Песник и од нас тражи да не пристанемо, да се одредимо за и против истине или лажи или одређеног проблема. У средишту његове песме он је углавном против, опозитан свакој ругоби и баналности које иначе обилато користи, али и свестан да је песма средиште све лепоте које око ње нема. Та нестезивост лепоте и несазнајност истине упућује песника на документарну и материјалну основу живота на којој утемељује своје лирско питање. Јаке натуралистичке реалитете Душко Новаковић користи као факат у функцији фикције. Његова хиперматеријализација је пут од иманентног ка трансценденталном. Такве су и остале бинарно-опозитне категорије и поларитети у његовом песништву – есенција и егзистенција, етичко и естетичко, митолошко и савремено.

Песниково освајање стварности иде преко материје, али је он свестан да је та стварност већ заузета, окупирана лошом историјом, злим искуством и погубном идеологијом. Зато његова слика света представља антислику, деструкцију свега и пародично релативизовани колаж материје. Обесмишљавање физичког „повећава ред за метафизичко“, каже песник. Његова бака с балкона у време демонстрација деведесетих маше разним идеолошким странама, а сама, у визији песника, суне у небо као биће из Кустуричаних филмова. У песми „Ветроказ“ Новаковић испишује своју позицију „независног од свих зависности“, како је говорила мудра Исидора Секулић, постајући савест доба и дефинишући своју разлику.

*Ораћу кад нико не излази на поље
Будићу се кад сви спавају
И мајстор за цепање ваздуха
Кад је све около тишина.*

Песник иде ризичним ивицама, демаркационим линијама између себе и света, између материје и спиритуса. Из ропотарнице историје, одлагаонице наших народа, песник пише „кривичну пријаву душе“ због коцкања са собом, пријаву против себе и против свих, посебно против косовског пловећег погребног сандука у сјајној песми „Срећа њихова и наша“. С том материјалном сликом, барком у коначном потопу, нестају иконе и нематеријално благо језика, а слепа правда не види ни распеће, ни већ отписане људе. Јер мртви из битака су у божјем делокругу, ми ни у чијем.

Од децидивно политизованог лирског дискурса у песми „Мезимац руског егзила“ преко здравице оностраној души у песми „Час из сипања и наздрављања“, до елемената еротике и телесности – Новаковић ће поетиком крајности између материје и духа чупати смисао као „деспот своје збрке и цензор своје херметичности“, како сам каже. Он је дрвосеча књишких шума, он шета улицама, кафанама, позориштима, трговима, у њему живи читалац урбане културе из прве руке у суседству с објектом, он је активни чинилац стварности, онај који живи ту културу и ту некултуру. Душко Новаковић опипава размере тог упропашћеног, заошијаног, наопаког света, колико и размере сопственог онтолошког мрака. Материја нашег живота је и читуља у новинама, над којом размишља о „пајсерима времена“ како каже песник. Аутор је између материјалног и нематеријалног омогућио лирски процес прозаизације поезије као простор у који би могао стати његов „собни надреализам“, пун маркера заобиђене егзистенције, осујећеног иметка и ненаграђеног трвења са животом. При томе ће, у спасоносном црном хумору, из „наше лудачке кошуље“, певати о уринарној култури и рајској септици у песми „Парламентарцима у Стразбуру“.

Своју наopakост (читај јединственост) у поетском портрету материје Душко Новаковић објављује и у песми „Честитка“ и у исказу – „Шта ми је кашика – оловка, а тањир супе – њива“ у песми „Месарница“. Песник ускаче у своје претумбане године и на своја обиђена места, али из те хоризонтале покушава скок увис, отежао од отрова у телу и отрова из света.

Материја трује материју. Ненаграђени Одисеј на Титанику – Београду чека звоно на крају овоземаљског часа. Векна у песми, зима у сопству, бицикл и сан, роса и будућност, то су антиномије између твари и езотерије Душка Новаковића, као у песми „Приђох ли ратарству како треба“. Јер од ствари од којих је начињен овај свет настаје и дим духа, предметност условљава представу песника, сагоревањем стварности настаје спиритус поезије, а закон уграђен у материју изазива мисао и тријумф духа. Све то чини поетски портрет света Душка Новаковића. Тамне боје, бука и бес света и скица зла у њему само су одговор на појавну стварност, одговор дат пред моћним равнодушним, дат из своје патње. Песник је свестан да зло није ништа друго него добро које је дуго било гладно и жедно, како каже Халил Џубран.

У сјајној песми „Дрво како га напишем“, Новаковић програмски и манифестно везује дух и материју у дрво живота.

*Све више и очишћеније постојаје човек с рајавом,
зумбираном кором
Човек са чворнашим очима коме су кайци
превртнуће бразде
Човек који ухваћене лопове – кокошаре зафрљачује
у њрње куйињака
Човек коме ветар помаже да преброји сваку биљну
ваш на себи*

*И човек кога киша куйа, Агамемнон кога пошнице
обавештавају
Је ли поштар или судски позивар прешао брвно на
пошоку
Човек димњак поилане чија пара радује изгубљене
стојере
Човек који се мучи да избаци црве из јабукa, пошнице
за салећу и кљуцају.*

Из ембриона материје, из утробе слике, ничу недовршене, отворене песме Душка Новаковића, тако лабаве структуре, а тако чврсте мисли. Са тако профаног и тривијалног ругобног ђубришта цивилизације стижу тако суверене и озбиљне поруке. Поглед песника усмерен је на доњи, али рачуна на горњи

свет. Динамично и унутар себе узбуђено, на високој температури упитаности и у белом усијању отпора свету, песник мисли о стварноме и нестварноме, о квару света, о теорији смакнућа, о деловању Страшног. Поезија је проточни бојлер, лирски медиј између факта и фикције. Она је ускраћена за моћ, али привилигована мишљу, одговорна рефлексивна која уравнотежује или бар посредује у проблемима људске егзистенције.

У песми „Излаз за мољце“ Душко Новаковић даје завршне кроки потезе портрету материје у властитом великом праску из хаоса магме.

*И шек на самом крају
Као делимична последица удара
И слегање помешане материје
Јавља се пренушак назнаке
Да ће почети сањарење о човеку.*

Тај удар који долази из димних остатака настанка света, судећи по томе какав је испао и у шта се прометнуо, тера нас ка излазу за евакуацију. Тај излаз за песника је машина за куцање и евиденцију мисли о свету, тај сјај пролаза налази се и у фрижидеру, као што из новинске хартије светлуцају праве вести. Читање стварности из материје наставља се и у зрелом плоду бундеве која „пуца душом на кришке“ и којој је песник семенка. Да зрно не умре. Чак и целу државну територију, најпроблемскију чињеницу од свих, песник елевира у реторичком питању – „А шта то беше Србија?“

У песми „Генетика“ аутор поново даје материјалну основу света у ластарима и младицама, који се трву с чвршћим облицима прима материје света.

*И док ничу и дижу се у рашћењу, с њима
истовремено најредује
И осећање да ће, извесно време, морати,
неизоставно морати
Да поимају себе као сиреињу, као повијање и
склањање
Пред јачим силама, нимало ојушћени и
безбрижни, згрануши и кад сјавају*

*И рекох им, лунувши се гланом о чело, не
хватајући се ни лопаше ни крамља:
Јаој ти га мени, будали и незналици, што барем
оловку и ношес не понесох!*

Поезија Душка Новаковића сведочи о интензивном присуству песника у свету и налази се у првом естетичком прстену савремене српске лирике. Сви живимо историјску шизофренију, али је не препознајемо сви на начин песника. Живимо ли сви у истој историји? Ружно лице стварности у овој поезији добија Лотманову песничку самосферу. Објава поетике сувише стварног и одговор на оловни притисак страшне реалности и трење које из тога проистиче одражава својеврстан отпор песника против губитничке егзистенције. У конкретизацији и визуелизацији предметног света Новаковић има самосвојан регистар материјалних елемената и поетских реквизита који улазе у имагинаран простор песме. Попут надреалиста, аутор портретише живот који види свуда и неживот који види свуда. У бермудском троуглу града и оксиморону метрополе као модела антихристовог света, ласерски млаз поезије Душка Новаковића убада у стварност своју психичку сонду, стооку камеру мислећег интелектуалца, бунећи се против Творца, али и против створеног и дегенерисаног света. Аутор исушава количину сопства у другима и количину другости у себи, тражећи смисао реализован изван стигми света. Ми смо машице помоћу којих други производе стварност, сматра песник. Извући из те стварности оно што нико није конструисао, оно дивље, сурово, грешно, из андерграунда стварности и уградити у катедралу духа поезије, с краја, с дна, с ивице, ствари померити ствари ка песми – то је ђаволски посао кога се подухватио Душко Новаковић. Тај криптитекст баналитета који нам нуди из реда низина креће у ред величина. Блискост оваког поимања света изразили су још 1850. године амерички ништавци својим начелом – „Ни Бог, ни влада, ни брак, ни новац, ни месо, ни савет, ни црква, ни рат, ни робови.“

У предметном свету урбане реалности Душка Новаковића има нешто од критике свакодневице Жака Лакана који каже: „Ја није господар у својој кући. Место субјекта је увек празно место“. С таквог

места испражњене суштине, у какофонији стварности, на самом рубу космичке рупе града који му није дом, песник демистификује свет, његове богове и демоне и једино чува мистерију поезије. У озбиљној игри мирења конфликтних и неуралгичних тачака света, речима као јединицама ума и имагинације, песник наступа као човек бићевите стварности који портретом материје креира лирски еквивалент тој појавности. Забадајући своје песничке игле у пукотине изворне материје, Новаковић маркира она места неодређености или политизације која ће омогућити Золино: „Оптужујем!“ Тај снажни узвик он упућује великим архитектама наше стварности. Ова поезија ризика, која хода ивицим и прелази Рубикон и доцртава Дантеове кругове пакла, показује аутофиксацију песника на кварове, несрећу и ћорсокак света у коме живимо.

У овој поезији нема Аладинове лампе. Ту је само Пандорина кутија. Она је лирски оквир за портрет материје Душка Новаковића. Из ње се отварају Хакслијева нова врата перцепције песника, јер свет је непријатељско и погрешно место у коме смо опустошени, издани и онтолошки неупостојени. У таквом свету антиутопије, негативно мутиране стварности и абнормалног живљења, песник ће помало анархистички спојити старе каноне и нове принципе света, мит и Ничеов амбис. Јер се врхови цивилизације огледају на њеном дну. Поетски еклектицизам с тог руба материје и духа који еманира поезија Душка Новаковића потреса и тера на упите и опредељења – за или против, да или не. Документ можда није тачан, али симбол јесте, рекао је Борхес. Символи Душка Новаковића су материјални или онтолошки, скривају и откривају смисао кетманског света и песникову опозицију културолошким, историјским и идеолошким моделима. Његова проблемска поезија релативизира и даље первертира такву стварност, испитујући колико стварности може да уђе у поезију и колико материје може да поднесе песма. Та отежала форма, коју су руски формалисти изражавали заумним језиком иза лобање који артикулише „човек који није на свом месту“, како каже Виктор Шкловски, у поезији нашег песника еманира постмодерни хуманизам у добу које је на хуманизам заборавило.

Проницљиво и цизелирано, не обећавајући лагодно разумевање, али производећи коначно задовољство у читању, ова поезија утемељује јасан став о друштву апмугтираних вредности, став којим се песник у полемичком и дијалошком кључу обраћа активном читаоцу. Тај струјни удар који осећамо из ове поезије права је функција литературе. „Требало би читати само књиге које нас уједају и боду“, записао је Франц Кафка. „Нама су потребне књиге које на нас делују као несрећа која нас дубоко боли, као смрт некога кога смо волели више него себе, као изгнанство из шуме, далеко од људи, као самоубиство; књига мора да буде секира за залеђено море у нама“. Такав лирски ледоломац је поезија Душка Новаковића, поезија опомене и егзистенцијалног крика и поезија прворазредног аксиолошког учинка у оквиру савременог српског песништва.

У тексту су коришћени цитати из збирке песама Душка Новаковића, *Кљује ненаграђених*, Београд, Трећи трг, 2009. године

Даница Андрејевић

ПОЭТИЧЕСКИЙ ПОРТРЕТ МАТЕРИИ

Резюме

Благодаря своей особенности и лирической критической мысли, Душко Новакович принадлежит к числу первоначальных эстетических современных сербских поэтов. Его умение поэтизировать материю но и материализировать поэзию одновременно имеет характер и подрывной деятельности и гуманизма. В своей острой реплике на пост-цивилизационный мир деконструкции всего кругом, поэт бескомпромиссно предупреждает об идеологической манипуляции, механизме принуждения и кризисе бытия современного человека. Итак, Новакович бескомпромиссно, полемически, остроумно и в сочетании рефлексии и чувств свою лирическую мысль образует аксиологическими результатами которые прочно говорят о его едином автономном поэтическом самосознании, превосходящей лирической энергии и неоспоримой ценности.

Danica Andrejević

POETIC PORTRAIT OF SUBSTANCE

Summary

Duško Novaković, with his authenticity and critical lyrical thought, belongs to a primary aesthetic circle of modern Serbian poetry. His poetization of substance and materialization of poetry are subversive and humanistic. As a fierce reply on post-civilized world in which deconstruction of everything is present, the poet warns uncompromisingly on ideological manipulation, mechanism of enforcement, and collapse of the existence of modern man. Uncompromisingly, polemically, lucidly, in coherence of reflection and emotions, Novaković formulates his lyrical truth with axiological results which show independently his unique autopoetic self-consciousness, excellent lyrical energy and undeniable value.

Ибрахим Хаџић

КИШНО ЈУТРО

По кишном јесењем јуџру
(А надам се да и ви умејте да замислише
То поџано јесење кишно јуџро),
Или, како неки још сликовитије кажу,
По џсењем времену,
Враћајући се из сџисаџељскоџ удружења,
Где ми је џесник Д. Новаковић
Дао своју џоследњу џесничку књиџу
Сасвим црних корица
(У науци о бојама џврди се да црна боја
И није боја,
Да је она, заџраво, одсусџво сваке боје,
Суџрошњо од беле
У којој је џрисушњан цео сџекшар),
Дакле,
Исџод мишке леве руке
(А у десној држао сам црн кишобран),
Носио сам џесничку збирку
Под називом Каџ ћемо свеџла поџасити.

И када сам био џосред коловоза на џешачком
џрелазу
Мени је исџала књиџа исџод мишке,
Склизнула ми је курвински,
Пала на мокар асфалџ,
Пошџурајући се џод џочкове суманушњих ауџомобила
Који су јурили с обе сџране улице
(А надам се да ви можејте замислити
То поџано јесење кишно јуџро.)

Поџиџао сам обе руке у вис,
Преџајући се,
Сџојећи насред улице,
Покушавајући да заусџавим колону
Наголазећих ауџомобила са уџаљеним фаровима
Да сџасем џесничку књиџу

Kad ћемо светла погасити.
 Остјао сам сам напред коловоза,
 Пишајући се у магновењу
 Колико сам сиреман да се жривујем
 За књижу још нејрочишаних стихова?
 Аутомобили су развлачили листове,
 Подизали их увис као лейтире,
 Ја сам шрчао за једним
 Ухваћивши га кишобраном,
 Заправо оборивши га на земљу,
 И са скроз мокрог,
 На којима су се слова већ разливала,
 Прочишао:
 „Плавооку Александру Пејрову
 Која је рођена 1964.
 У Лењинграду
 (Сада поново Санкт Пејтерсбург)
 Објавила
 Тачку равнодушности 1994,
 Друге вајре 2000,
 Дозволу за животи, шакође 2000,
 Филозофске ојере 2003.
 Превођена на
 Хебрејски, енглески, словачки,
 Португалски, кинески и српски...
 Заболео зуб.“

Види, човече,
 По кишном јесењем јуџиру,
 (А надам се да ви можеће да замислиће
 То пођано јесење кишно јуџиро),
 Враћајући се из сисаишељског удружења,
 Где ми је џесник Д. Новаковић
 Дао своју последњу џесничку књижу
 Сасвим црних корица,
 Проналазим на испргнућом и шочковима
 Изгаженом џаиру
 И део своје биографје.

Када сам прочишао да је
 Александра Пејрова превођена и на српски
 У шом језичком мосту
 По којем шешамо из једног језика у дружи,

*Била је уграђена једна каи
И моџ ѿснихишва.*

*Сећам се као да је ѿо било јуче,
Пријатељски сам ѿсникињу,
Дошада и мени неѿознају,
Држећи је за руку,
Први увео са неколико ѿредених ѿсама
У српски језик.*

Вела Николић

УДК – 025.26
025.22

Народна библиотека Србије
vela.nikolic@nb.rs

КЊИГЕ ИЗ ЕДИЦИЈЕ *НАГРАДА ДЕСАНКА
МАКСИМОВИЋ* У БИБЛИОТЕКАМА У
ЗЕМЉИ И СВЕТУ

Душко Новаковић, *Забава за ушучене*, Београд,
Задужбина „Десанка Максимовић“ и Народна
библиотека Србије, 2012.

Апстракт: Чланак даје увид у које је библиотеке до сада, путем размене и поклона, Народна библиотека Србије и Задужбина „Десанка Максимовић“ послала збирку песама *Забава за ушучене*, Душка Новаковића.

Кључне речи: пласман књига, библиотека, Народна библиотека Србије, Награда „Десанка Максимовић“, збирка песама *Забава за ушучене*.

Колекција збирки песама аутора добитника Награде „Десанка Максимовић“ богатија је за књигу поезије *Забава за ушучене*, Душка Новаковића који је Награду добио 2011. године.

Колекција је настала са идејом и жељом да се саберу, обједине и објаве најлепше песме добитника ове престижне награде, а по њиховом, личном избору. Тако је ова збирка песама као и претходне из ове колекције сама по себи специфична јер је аутор сам извршио одабир песама за које сматра да су најбоље. Управо из овог разлога многе домаће и стране библиотеке показују интересовање за књигу сваког награђеног песника. Томе значајно доприноси и континуитет објављивања јер се колекција, редовно, сваке године, обогаћује новом збирком песама и представља својеврсно сведочанство о песничком стварању и опусу наших најбољих песника.

Народна библиотека Србије сваке године, по објављивању збирке награђеног песника, врши пласман књиге у велики број домаћих и страних библиотека.

За овај посао задужена су одељења поклона и размене. Задужбина „Десанка Максимовић“ дарује збирке песама матичним библиотекама. Билтен одељења размене садржи информације о издавачкој делатности и у њему се редовно налазе збирке песама награђених аутора. Билтени се израђују неколико пута годишње и нису временски ограничени. Заинтересовани могу да поручују књиге у дужем временском периоду, тако да списак библиотека у којима ће се књига наћи или се налази није коначан.

Важно је истаћи да је све веће интересовање за збирке из ове колекције градских, националних и универзитетских библиотека, славистичких центара, катедри за српски језик и књижевност, библиотека академија наука, библиотека Срба у дијаспори и преводилаца наше поезије на стране језике.

Књиге из ове колекције које се налазе у наведеним библиотекама представљају не само вид сарадње и размене библиотека већ и сведочанство о српској поезији, култури и креативности, интересовању песника за различите теме и мотиве, као и о техници и начину писања.

Читаоци, истраживачи, критичари, преводиоци и сви други који ће из било којих разлога посегнути за књигама из ове колекције имаће пред собом вредан избор и извор песничког стварања на нашим просторима.

Ове збирке представљају сведочанство о стварању, традицији, трајању и интересовању, а и својеврстан су увид у културу, реч и мисао наших песника и нашег народа.

Следи попис библиотека у које је збирка песама *Забава за ушучене* послата по азбучном реду држава:

Босна и Херцеговина:

University press – Сарајево;

Бугарска:

Филолошки факултет у Благоевграду – Катедра за славистику; Факултет за славистичке студије у Софији;

Велика Британија:

Универзитетска библиотека у Нотингему; Универзитет за славистичке и источно-европске студије у Лондону; Британска библиотека – Славистички и источно-европски огранак у Лондону;

Италија:

Универзитет у Падови – Институт за словенску филологију; Институт универзитета за оријенталистику у Напуљу; Одсек за евроазијске студије у Венецији;

Канада:

Српска библиотека у Едмонтону; Библиотека манастира у Милтону;

Мађарска:

Универзитет Јозеф Атила у Сегедину – Одсек за славистику;

Македонија:

Културно-информативни центар „Спона“ у Скопљу;

Немачка:

Универзитет Мартина Лутера у Халеу – Институт за славистику;

Пољска:

Јагелонски Универзитет – Институт за словенску филологију у Кракову; Техничко-хуманистичка академија Бјелско Бјала; Институт за словенску филологију у Варшави; Универзитет у Катовицама; Институт за словенску филологију у Вроцлаву; Универзитет у Гдањску;

Република Српска:

Народна и универзитетска библиотека у Бања Луци;

Румунија:

Универзитет у Темишвару – Факултет за књижевност, филозофију и историју; Српска читаоница у Темишвару;

Русија:

Руска национална библиотека у Санкт-Петербургу; Библиотека Руске академије наука; Руска државна библиотека у Москви; Катедра за словенску филологију у Санкт-Петербургу;

Сједињене Америчке Државе:

Конгресна библиотека у Вашингтону;

Словенија:

Филозофски факултет – Одељење за словенске језике и књижевност у Љубљани; Савез српских друштава у Словенији – Културно друштво „Михајло Пупин“ у Љубљани;

Србија:

Библиотека Матице српске у Новом Саду; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ у Београду; Народна и универзитетска библиотека „Иво Андрић“ у Приштини; Библиотека града Београда; Градска библиотека Суботица; Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“ у Зрењанину; Народна библиотека „Јован Поповић“ у Кикинди; Градска библиотека Панчево; Градска библиотека „Карло Бијелички“ у Сомбору; Градска библиотека Нови Сад; Библиотека „Глигорије Возаревић“ у Сремској Митровици; Библиотека шабачка; Матична библиотека „Љубомир Ненадовић“ у Ваљеву; Народна библиотека Смедерево; Народна библиотека „Илија М. Петровић“ у Пожаревцу; Народна библиотека „Вук Караџић“ у Крагујевцу; Народна библиотека „Радислав Никчевић“ у Јагодини; Народна библиотека Бор; Матична библиотека „Светозар Марковић“ у Зајечару; Народна библиотека Ужице; Градска библиотека „Владислав Петковић – Дис“ у Чачку; Народна библиотека „Стефан Првовенчани“ у Краљеву; Народна библиотека Крушевац; Народна библиотека „Стеван Сремац“ у Нишу; Народна библиотека „Раде Драинац“ у Прокупљу; Народна библиотека Пирот; Народна библиотека „Радоје Домановић“ у Лесковцу; Народна библиотека „Бора Станковић“ у Врању; Градска библиотека „Вук Караџић“ у Косовској Митровици; Библиотека Српске академије наука у Београду;

Украјина:

Универзитет у Кијеву – Катедра за словенску филологију; Државни универзитет у Лавову – Катедра за словенску филологију;

Француска:

Факултет у Поатјеу – Одсек за славистику;

Холандија:

Славистички семинар у Амстердаму;

Хрватска:

Средишња библиотека Срба у Хрватској; Одсек за славенске језике и књижевности; Библиотека „Доситеј“ у Ријеци;

Чешка:

Народна библиотека – Словенска библиотека у Прагу; Филозофски факултет Масариковог универзитета;

Шведска:

Универзитет у Гетеборгу – Институт за славистику; Свесрпско-југословенски савез у Шведској;

Вела Николић

КНИГИ ИЗ КОЛЛЕКЦИИ ПРЕМИЈА ДЕСАНКА
МАКСИМОВИЧ В БИБЛИОТЕКАХ НАШЕЈ СТРАНЫ И
МИРА

Резюме

Цель этой статьи – представить куда отправляются книги стихотворений *Развлечение для йодавленных* Душко Новаковича посредством книгообмена Национальной библиотеки Сербии.

Vela Nikolić

BOOKS FROM THE COLLECTION *DESANKA*
MAKSIMOVIC'S AWARD IN LIBRARIES IN OUR
COUNTRY AND ABROAD

Summary

The aim of this paper is to present information about all the libraries that have received Duško Novaković's collection of poetry *The Fun for the dejected* through the Interlibrary Exchange department of the National Library of Serbia.

Ирена Бузић
Мирјана Станишић
УДК – 012 Новаковић Д.
016:929 Новаковић Д.
Народна библиотека Србије
irena.buzic@nb.rs
mirjana.stanisic@nb.rs

СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА ДУШКА НОВАКОВИЋА

Селективна библиографија Душка Новаковића урађена је на основу Узајамног електронског каталога COBISS.SR и уз помоћ самог аутора. Део јединица обрађен је *de visu*. Библиографија је подељена на 4 дела. Први део садржи библиографски опис монографских публикација којима је аутор Душко Новаковић (19 самосталних песничких збирки и 1 песничка антологија коју је приредио Душко Новаковић; библиографске јединице су поређане хронолошки према години издавања публикације). Други део садржи избор антологија у којима се налазе песме Душка Новаковића (49 јединица поређаних азбучним редом). Трећи део садржи избор радова Душка Новаковића у периодичним публикацијама (73 јединице поређане азбучним редом). У четвртом делу је избор радова о поезији Душка Новаковића (62 јединице поређане азбучним редом; више библиографских јединица једног аутора поређане су азбучно по наслову). Ту се налазе чланци из часописа, радови из монографских публикација и зборника радова.

Аутор Душко Новаковић се бавио и превођењем, најчешће са македонског језика. Због теме зборника као и простора који је предвиђен за библиографију, овде је изостављен библиографски попис његових превода. Целокупну библиографију аутора до 1999. године је урадила Марија Јованцаи и објавила у књизи *Поезија Душка Новаковића : зборник радова*, Матица српска 1999. године.

Библиографске јединице су рађене у складу са међународним стандардом ISBD, комуникационим форматом за машински читљиву каталогизацију и размену библиографских информација – COMARC/V и *Pravilnikom i priručnikom za izradbu abecednih kataloga I–II*, Еве Вероне и другом стручном и приручном литературом.

ДЕЛА ДУШКА НОВАКОВИЋА

1.
Зналац огледала / Душко Новаковић. – Београд : Књижевна омладина Србије, 1976. – 31 стр. ; 21 см. – (Библиотека Пегаз)
2.
Подеротине на врећи / Душко Новаковић. – Београд : Просвета, 1979. – 41 стр. ; 24 см. – (Савремена поезија 1979 / Просвета, Београд)
3.
Сати и животиње / Душко Новаковић = Часови и животни / Душко Новаковић ; [избор и препев Раде Силјан]. – Скопје : Књижевна младина на Македонија, 1980. – 51 стр. ; 24 см. – (Библиотека „Млада Струга“)
4.
Надзорник кварта / Душко Новаковић. – Београд : БИГЗ, 1982. – 53 стр. ; 23 см. – (Поезија 82.)
5.
Дијалог о немару / Душко Новаковић. – Београд : Просвета, 1986. – 64 стр. ; 24 см. – (Савремена поезија 1986)
6.
Ходником / Душко Новаковић. – Београд : БИГЗ, 1991. – 43 стр. ; 21 см. – (Нове књиге домаћих писаца. Поезија 1991.)
7.
Зналац огледала и придружене песме / Душко Новаковић. – Београд : Књижевна омладина Србије, 1995. – 61 стр. ; 21 см. – (Библиотека Раскршћа)
8.
Стационарије : песме рата и месечарења : 1991–1998 / Душко Новаковић. – Београд : Народна књига – Алфа, 1998. – 103 стр. ; 23 см. – (Библиотека Алфа ; књ. 2)
9.
Smetenjakov crtež / Duško Novaković. – Beograd : Otkrovenje, 2002. – 106 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Pan ; knj. 8)
10.
Изабрао сам месец : (претходне и нове песме о ноћи) / Душко Новаковић. – Чачак : Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, 2003. – 105 стр. ; 21 см. – (Библиотека Књига госта ; књ. 29)
11.
Dostavljeno muzama / Duško Novaković. – Beograd : Srpski Pen centar, 2005. – 124 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Posebna izdanja / Srpski Pen centar)
12.
Tupan i njegov pedagog / Duško Novaković. – Zaječar : Matična biblioteka „Svetozar Marković“, 2007. – 111 str. ; 18 cm. – (Исток Запад)

13.
Cinema Lumiere / Duško Novaković ; [traduit par Boris Lazić ... [et al.]. – Beograd : P.E.N. Club serbe, 2007. – 127 str. : autorova slika ; 20 cm. – (Collection Les poètes / P.E.N. Club serbe)
14.
Klupe nenagrađenih / Duško Novaković. – 1. izd. – Beograd : Treći Trg, 2008. – 152 str. ; 21 cm. – (Sa Trećeg Trga : biblioteka časopisa Treći Trg)
15.
Klupe nenagrađenih / Duško Novaković. – 2. izmenjeno i dopunjeno izd. – Beograd : Treći Trg, 2009. – 21 cm. – (Sa Trećeg Trga : biblioteka časopisa Treći Trg)
16.
Kad ćemo svetla pogasiti / Duško Novaković. – Beograd : Srpski PEN centar, 2010. – 157 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Poezija / Srpski PEN centar)
17.
Zabava za utučene : (izabrane pesme 2002–2010) / Душко Новаковић. – Београд : Задужбина „Десанка Максимовић“ : Народна библиотека Србије, 2012. – 309 стр. ; 22 cm. – (Награда Десанка Максимовић ; књ. 17)
18.
Sećanje na prve ljude : izabrane pesme : (1976–2000) / Duško Novaković. – Raška : Centar za kulturu „Gradac“, 2012. – 264 str. ; 21 cm
19.
Кратке песме и једна подужа о презиру : изабране и нове песме = Куси песни и една подолга за презирот : одбрани и нови песни / Душко Новаковић = Душко Новаковић ; изабрао и са српског превео, одбрао и од српски превел Ристо Василевски ; [илустрације Крста Алексић = илустрације Крста Алексић]. - Скопје : Матица македонска ; Смедерево : Арка, 2013. – 225 стр. : илустр. ; 21 cm. – (Библиотека Логос. Српски венац = Српски венац ; књ. 14)
20.
SAN nad hartijom : izbor iz savremene makedonske poezije / [izbor, prijevod, uvodna riječ i bilješke o pjesnicima] Duško Novaković. – Cetinje : Otvoreni kulturni forum : CDNK [Crnogorsko društvo nezavisnih književnika], 2002. – 265 str. ; 24 cm. – (Biblioteka Savremena poezija / CDNK [i] Otvoreni kulturni forum)

АНТОЛОГИЈЕ У КОЈИМА СУ ПЕСМЕ
ДУШКА НОВАКОВИЋА
(избор)

21.

ANTOLOGIJA ljubavne poezije srpske : ko vrhovi mačeva da se ljube / uredili Božo Koprivica i Lazar Ristovski. – Beograd : Zillion film, 2012. – 255 str. ; 24 cm + 1 elektronski optički disk (CD-ROM)

22.

АНТОЛОГИЈА послератне српске поезије / приредио Миљивоје Марковић. – Београд : Научна књига : Конекс, 1992. – 459 стр. ; 21 cm

23.

АНТОЛОГИЈА српске поезије : (1847–2000) / [приредио] Ненад Грујичић. – Сремски Карловци : Бранково коло, 2012. – 979 стр. : слике аутора ; 24 cm. – (Едиција Цветници)

24.

АНТОЛОГИЈА српске поезије 20. века / [приредио] Миљивоје Марковић. – Београд : Просвета, 2000. – 636 стр. ; 21 cm

25.

ANTHOLOGIE de la poésie serbe contemporaine / traduit du serbe et présenté par Boris Lazić. – Banja Luka : Udruženje književnika Srpske, Podružnica Banja Luka ; Paris : Un Infini Cercle Bleu, 2011. – 332 str. ; 21 cm

26.

ARHIPELAGUL dantelat : antologia tinerilor poeti din Serbia / [selectia versurilor de] Mariana Dan, Miljurko Vukadinović ; [traducerea versurilor apartine Marianeii Dan–Mijović ; desene de Florin Pucă]. – Panciova : Lumina, 1988. – 124 str. : ilustr. ; 20 cm. – (Coletia revistei „Lumina“ ; 10)

27.

ВИНОПЕВ : песме о вину / приредио Радомир Андрић. – Београд : Просвета, 2012. – 281 стр. ; 21 cm

28.

ZÁPISY v striebre mora : antológia srbskej poézie 20. storočia / [zostavil, doslov a poznámky napísal František Lipka ; preložili František Lipka ... [et al.]. – [1. vyd.]. – Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1988. – 326 str. ; 25 cm

29.

ЗБОРНИК поети учесници : 40 Струшки вечери на поезијата / [предговор Богомил Г'узел]. – Струга : Струшки вечери на поезијата, 2001. – 127 стр. . фотогр. ; 24 cm

30.

ЗБОРНИК поети учесници : 41 Струшки вечери на поезијата / [предговор Братислав Ташковски]. – Струга : Струшки вечери на поезијата, 2002. – 151 стр. : фотогр. ; 24 cm

31.

ЈЕЗЕРСКИ врх : антологија новијег пјесништва српскога језика Црне Горе / [приредио] Андрија Радуловић. – Београд : „Штампар Макарије“ ; Никшић : Књижевно друштво „Његош“, 2013. – 304 стр. ; 24 cm. – (Библиотека Дани Његошеви)

32.

КАДА будемо трава : антологија новијег српског песничтва / [приредио] Владимир Јагличић. – Врбас : Слово, 1998. – 374 стр. ; 21 cm

33.

КЉУЧЕВИ : из новијег песничтва у Југославији : 1968–1984 : избор / [приредио] Јовица Аћин. – Вршац : Књижевна општина Вршац, 1984. – 136 стр. ; 19 cm (Библиотека КОВ ; књ. 41)

34.

Das LIED öffnet die Berge : eine Anthologie der serbischen Poesie des 20. Jahrhunderts / Manfred Jähnichen (Hrsg.) ; Auswahl und Vorwort Manfred Jähnichen ; Smit Kurzbiographien der Dichter von Nikola Strajnić übersetzt und redigiert von Holger Siegel]. – Blieskastel : Gollenstein ; Novi Sad : Svetovi, 2004. – 461 str. ; 22 cm

35.

ЛИЦА песника : [78 дана] / [уредник Радомир Путник ; фотографије Љубинко Кожул]. – Београд : Радио-телевизија Србије, 1999. – 224 стр. : слике аутора ; 21 cm

36.

MALUL celălt : (antologie de poezie sârbă, sec. XX–XXI) / coordonator Aleksandar Stoicovici ; traducători Liubnica Perinat Stancov ... [et al.]. – București : Herg Benet, 2012. – 307 str. ; 20 cm

37.

MED resničnostjo in snom : antologija srbske poezije XX stoletja / [izbral, spremno besedo in opombe napisal Vuk Krnjević ; prevedli Andrej Arko ... [et al.]]. – V Ljubljani : Cankarjeva založba, 1984. – 345 str. ; 19 cm. – (Zbirka Bela krizantema)

38.

МЕЋУ јавом и међу snom : antologija srpske poezije XX veka / [priredio] Vuk Krnjević. – Београд : Kultura, 1985. – 403 str. ; 22 cm. – (Библиотека Књижевне новине)

39

MEĐU javom i med snom : antologija srpske poezije XX veka / [priređio] Vuk Krnjević. – 3. izd. – Beograd : Prosveta, 1997. – 439 str. ; 23 cm

40.

MELLAN dröm och vaka : samtida serbisk poesi i urval och översättning av Jon Milos. – Vä Kristianstad : Monitor, 1994. – 221. str. ; 22 cm

41.

МОДЕРНО српско пјесништво : велика књига српске поезије – од Костића и Илића до данас / [priređio] Стеван Тонтић. – Сарајево : Свјетлост, 1991. – 996 стр. ; 22 cm (Антологије)

42.

НАЈЛЕПШЕ љубавне песме српскога језика / изабрао Данило Јокановић. – Београд : Граматик, 2005. – 217 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Александрија / Граматик)

43.

НАЈЛЕПШЕ песме о вину / [изабрао Данило Јокановић]. – Београд : Граматик, 2012. – 187 стр. ; 12 cm. – (Библиотека Мала књига / Граматик)

44.

NEBOLOMSTVO : panorama srpskog pesništva kraja XX veka / [priređila] Vojana Stojanović Pantović. – Zagreb : Hrvatsko društvo pisaca : Durieux, 2006. – 255 str. ; 20 cm. – (Moderna poezija)

45.

NOVO raspeće : antologija savremene srpske poezije : tragom estetskog egzorcizma : 1967–2000 / [priređio] Zoran Bognar. – Beograd : Rad, 2001. – 219 str. ; 22 cm

46.

НОЋ скупља вијека : антологија љубавног пјесништва Црне Горе / [priređio] Миљивоје Марковић. – Подгорица : Swift, 1992. – 265 стр. ; 24 cm

47.

ОЗАРЕЊА : антологија 255 српских песника / избор и предговор Милутин Лујо Данојлић. – 1. изд. – Београд : М. Данојлић, 2004. – 703 стр. ; 24 cm

48.

ОРФЕЈЕВЕ двојнице : самоизабрани цветник савремене српске поезије / приредио и поговор написао Павле Живанов. – Нови Сад : Прометеј : Градска библиотека, 2001. – 290 стр. : илустр. ; 24 cm

49.
ОНАЈ живот : четрдесет песника Дисовог пролећа / [приредио, предговор и белешке написао Михајло Пантић]. – 1. изд. – Чачак : Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, 2003. – 306 стр. ; 21 cm
50.
ПЕТ вјекова пјесништва Црне Горе : од Ивана Црнојевића до Гојка Челебића / [приредио] Момчило Јокић. – Београд : Ново дело, 1987. – 381 стр. ; 20 cm
51.
PLACES We Love : an anthology of contemporary Serbian poetry / selected by Gojko Božović. – Belgrade : Serbian PEN Centre, 2006. – 295 str. ; 22 cm
52.
PLACES We Love : an anthology of contemporary Serbian poetry / selected by Gojko Božović. – 2nd Ed. – Belgrade : Serbian PEN Centre, 2011. – 301 str. ; 22 cm
53.
ПОЕЗИЈА и последњи дани : три деценије новије српске поезије : 1977.–2007. : цветорама / [приредио] Добривоје Станојевић. – Београд : Србика, 2009. – 249 стр. ; 21 cm
54.
ПОЧЕТАК песме : избор из савремене југословенске поезије / приредио Ласло Блашковић. – Нови Сад : ИНГ комерц, 1997. – 101 стр. ; 17 cm. – (Едиција Ризница лепих речи ; коло 8)
55.
САВРЕМЕНИК прадедова : антологија најновије српске поезије о Косову / [приредио] Јован Симић. – Београд : Нова књига, 1989. – 174 стр. ; 21 cm
56.
СВЕТИЉКЕ на путу : антологија послератне српске поезије : (1950–1985) / [избор и предговор] Миливоје Марковић. – Прокупље : Књижевно друштво „Раде Драинац“, 1986. – 451 стр. ; 20 cm
57.
SÉRVIA. – Rio de Janeiro : Fundação biblioteca nacional, 2008. – 227 str. : ilustr. ; 26 cm. – (Poesia Sempre ; 29)
58.
SŁOWA które nie śpia : antologia poezji czarnogórskiej XX wieku / wybór, przekład i wstęp Grzegorz Łatuszyński. – Warszawa : Agawa, 2009. – 270 str. ; 21 cm

59.
СРПСКАТА поезија во XIX и XX век / составиле Гане Тодоровски, Паскал Гилевски. – Скопје : Матица македонска, 2000. – 499 стр. ; 24 cm

60.
СРПСКЕ прозаиде : антологија песама у прози / [приредила] Бојана Стојановић-Пантовић. – Београд : Нолит, 2001. – 326 стр. ; 21 cm. – (Библиотека Градина. Нолитови цветници)

61.
СРПСКО љубавно песништво / [приредио] Радослав Војводић ; [цртежи Нада Надежда Виторовић]. – Београд : Привредна штампа, 1982. – 280 стр. : илустр. ; 25 cm

62.
СРПСКО љубавно песништво / [приредио] Радослав Војводић. – 3. измењено и допуњено изд. – Београд : Удружење издавача и књижара Југославије, 1995. – 280 стр. : илустр. ; 24 cm

63.
ТЕМЕЉИ : нова српска поезија о Косову / избор и предговор Павле Зорић. – Београд : Српска књижевна задруга, 1989. – 163 стр. ; 18 cm. – (Мала библиотека Српске књижевне задруге)

64.
TWOJA chwila / [wybór i przekład Grzegorz Łatuszyński. – Warszawa : Agawa, 2012. – 266 стр. ; 20 cm

65.
UKUS osamdesetih : panorama novije srpske poezije / [priredio] Miodrag Perišić. – Beograd : Književne novine ; Smederevo : Smederevska pesnička jesen, 1986. – 312 стр. ; 21 cm. – (Biblioteka Književne novine)

66.
The HORSE has Six Legs : an anthology of Serbian poetry / edited, translated, and with an introduction by Charles Simic. – Updated and expanded. – Minneapolis : Graywolf Press, 2010. – XIX, 286 стр. ; 23 cm

67.
HUNDERT Gramm Seele : Serbische Poesie aus der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts / Herausgegeben und übertragen von Robert Hodel = Deset deka duše : antologija srpske poezije druge polovine XX veka / priredio i preveo Robert Hodel. – 1. Aufl. – Leipzig : Leipziger Literaturverlag, 2011. – 304 стр. ; 22 cm. – (Osteuropa-Bibliothek) (Neue Lyrik ; Bd. 44)

68.

ŠUM Vavilona : (kritičko-poetska hrestomatija mlađe srpske poezije) / [priredili] Mihajlo Pantić, Vasa Pavković. – Novi sad : Književna zajednica Novog Sada, 1988. – 528 str. ; 22 cm. – (Edicija Novi Sad ; knj. 163)

69.

WSZYSTKIE chwile sa tu i nic być nie przestaje : antologia poezji serbskiej XX wieku. [2] / wybór, przekład, wstęp i posłowie Grzegorz Łatuszyński. – Wyd. 1 rozszerzone. – Warszawa : Agawa, 2008. – 524 str. ; 21 cm. – (Biblioteka Poetycka)

**РАДОВИ ДУШКА НОВАКОВИЋА У
ПЕРИОДИЧНИМ ПУБЛИКАЦИЈАМА
(избор)**

70.

А где су смртовнице / Душко Новаковић
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 44.

71.

Браво, наши / Душко Новаковић.
У: Златна греда. – Год. 10, бр. 99/100 (јан.–феб. 2010), стр. 44.

72.

Glas / Duško Novaković.
У: Polja. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 13.

73.

Девет кратких / Душко Новаковић.
У: Mons Aureus. – Год. 9, бр. 32 (2011), стр. 14–17.

74.

Дивота / Душко Новаковић.
У: Књижевни лист. – Год. 2, бр. 14 (2003), стр. 6.

75.

Достављено музама / Душко Новаковић. – Садржи песме: Места задушничке воље ; Послужен домовином и својом тиквеном главом ; Баш би били фуфе ; Коферчић ; Цимер ; Чија смо свадбена ноћ.
У: Поезија. – Год. 10, бр. 29 (2005), стр. 39–44.

76.

Достављено музама / Душко Новаковић. – Садржи песме: Сусрет ; Нестали ; Мегид, град сочни ; Млади Битлси ; Грације уличних ћошкова ; Мање академско гледиште о поезији ; Залог до истине.
У: Књижевност. – Год. 60, књ. 114, бр. 2 (2005), стр. 15–21.

77.

Дужничко пролеће ; Питам те, Кајако / Душко Новаковић.

У: Наше стварање. – Год. 57, бр. 3/4 (2010), стр. 67–6.

78.

Заборав / Душко Новаковић.

У: Летопис Матице српске. – Год. 179, књ. 471, св. 5 (мај 2003), стр. 619.

79.

Задатак за данас / Душко Новаковић.

У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 44.

80.

Задатак за данас / Новаковић Душко. – Садржи и песме: Месарница ; Лишће ; О, награђено

У: Антологија. – Бр. 2 (2010), стр. 166–169.

81.

Зечја срца / Душко Новаковић.

У: Београдски књижевни часопис. – Год. 6, бр. 18 (2010), стр. 5–10.

82.

Из „Вечне пळे“ / Душко Новаковић. – Из збирке песама „Изабрао сам месец“.

У: Политика. – Год. 100, бр. 32177 (2003), стр. I.

83.

Из „Вечне пळे“ / Душко Новаковић. – Садржи песме: Флеш ; Лумпени ; Веридба ... [и др.].

У: Повеља. – Год. 33, бр. 3 (2003), стр. 5–16.

84.

Iz ratarske beleznice / Duško Novaković.

У: Polja. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 5.

85.

Из „Ратне пळे“ / Душко Новаковић.

У: Летопис Матице српске. – Год. 179, књ. 471, св. 5 (мај 2003), стр. 617–618.

86.

Изабрао сам месец / Душко Новаковић.

У: Повеља. – Год. 29, бр. 1 (1999), стр. 57–65.

87.

Избори / Душко Новаковић. – Зајед. ств. насл.: Вољеној пळेви.

У: Летопис Матице српске. – Год. 180, књ. 474, св. 6 (дец. 2004), стр. 757–758.

88.
Изјава о новцу / Душко Новаковић.
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 45.
89.
Изјава о патњи / Душко Новаковић.
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 45.
90.
Излаз за мољце / Душко Новаковић.
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 45.
91.
Итачанине / Душко Новаковић.
У: Књижевни магазин. – Год. 5, бр. 47 (2005), стр. 20–21.
92.
Једно обраћање, Дису у част / беседа Душка Новаковића.
У: Дисово пролеће. – Бр. 35 (2004), стр. 33.
93.
Једно обраћање, Дису у част / Душко Новаковић.
У: Књижевни магазин. – Год. 3, бр. 24 (2003), стр. 48–50.
94.
Kad se setim 1965. godine / Duško Novaković.
У: Polja. – God. 50, br. 434 (jul-avg. 2005), str. 8.
95.
Краће / Душко Новаковић.
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 45.
96.
Лављи смерови / Душко Новаковић.
У: Летопис Матице српске. – Год. 179, књ. 471, св. 5 (мај 2003), стр. 622.
97.
Лазарет / Душко Новаковић.
У: Поезија. – Год. 1, бр. 1 (1996), стр. 35–36.
98.
Linea ascendens / Душко Новаковић.
У: Летопис Матице српске. – Год. 179, књ. 471, св. 5 (мај 2003), стр. 623.
99.
Лишће / Душко Новаковић. – Фотогр. – Белешка о аутору.
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 44.

100.

Луѓае / Душко Новаковић. – Садржи песме: Силвана Мангано ; На брзу руку Пелапрат ; Сурла ... [и др].
У: Кораци. – Год. 37, књ. 34, св. 1/2 (2004), стр. 5–8.

101.

Мала елегија о бициклу и тргу / Душко Новаковић. – Садржи песме: Мала елегија о бициклу и тргу ; Књиге ; Лествице ... [и др.].
У: Дисово пролеће. – бр. 34 (28–30.05.2003.), стр. 11–13 и 15.

102.

Месарница / Душко Новаковић.
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 44.

103.

Message of a Supply Bay / Duško Novaković ; translated by Novica Petrović.
У: Златна греда. – Vol. 9, no. 95/96 (sept.–oct. 2009), str. 15.

104.

Misiја / Duško Novaković.
У: Polја. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 7.

105.

Moments / Duško Novaković ; prevela Mirjana Dragović.
У: Златна греда. – Vol. 9, no. 95/96 (sept.–oct. 2009), str. 15.

106.

Море каквим га назва његов брижни бележник : (ноћни бревијар о песнику Борису Јовановићу Кастелу) / Душко Новаковић.
У: Кораци. – Год. 37, књ. 34, св. 5/6 (2004), стр. 143–149.

107.

Надзорник кварта / Душко Новаковић. – Садржи песме: Здравница ; Курс ; Циглана без цигли.
У: Градина. – Бр. 4 (2004), стр. 269–270.

108.

Наочари / Душко Новаковић.
У: Дисово пролеће. – Бр. 41 (2010), стр. 19.

109.

Nastavak recepta / Duško Novaković.
У: Polја. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 13.

110.

Немци / Душко Новаковић.
У: Легопис Магице српске. – Год. 179, књ. 471, св. 5 (мај 2003), стр. 619–622.

111.

Neto-mališan / Duško Novaković.
У: Polја. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 6.

112.
Обнова модернистичке сарадње : образложење Жирија награде Бранко Миљковић / Душко Новаковић.
У: Градина. – Год. 41, бр. 11 (2005), стр. 158–159.
113.
Odlazak prijatelja / Duško Novaković.
У: Polja. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 10–12.
114.
Okrećući leđa / Duško Novaković.
У: Polja. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 8.
115.
Папагаји / Душко Новаковић.
У: Књижевни магазин. – Год. 7, бр. 75 (2007), стр. 2–3.
116.
[Песме] / Душко Новаковић.
У: Кораци. – Год. 22, књ.22, бр. 9/10 (1987), стр. 521–522.
117.
Пет песама из сметењаковог цртежа / Душко Новаковић. – Садржи: Дактилографкиња ; Станица Хиперион ; Да није тако било би дирљиво ; Гангстер ; Тренуци.
У: Књижевни магазин. – Год. 1, бр. 1 (2001), стр. 28–29.
118.
Петроније и мазала / Душко Новаковић.
У: Летопис Матице српске. – Год. 179, књ. 471, св. 5 (мај 2003), стр. 618–619.
119.
Pivničný testament ; Bývalej vlasti ; Čas od čas raj ; Preberanie topánok po mŕtvych ; Kvôli teórii zániku / Duško Novaković.
У: Svetovej literatúry. - Roč. 44, 4/2009, str. 39-43.
120.
Плева / Душко Новаковић.
У: Кораци. – Књ. 36, Год. 40, св. 5/6 (2006), стр. 5–10.
121.
Postoje disertacije / Duško Novaković.
У: Polja. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 9.
122.
Прилазиш ми блистав и лак --- / Душко Новаковић. – Зајед. ств. насл.: Вољеној плеви.
У: Летопис Матице српске. – Год. 180, књ. 474, св. 6 (дец. 2004), стр. 758–759.

123.

Protestions d'amitie / Duško Novaković. – Sadrži: Trač ; Utovaren ; Klip-klap.

У: Књижевни гласник. – Бр. 8(11) (2002), стр. 51.

124.

Ред историје, ред метафизике / Душко Новаковић. – Садри песме: Инсerti из заједничке паролe хоћемо промене ; Савет ; Ветроказ у земљи мртваца ; Посматрачева напомена ; Једном асанатору ; Повремено рај ; Келнери и глумачка посла ; Касида шнале.

У: Кораци. – Год. 42, св. 7/8 (2008), стр. 5–14.

125.

Rice / Duško Novaković ; prevela Mirjana Dragović.

У: Златна греда. – Vol. 9, no. 95/96 (sept.–oct. 2009), стр. 15.

126.

Rice / Duško Novaković ; translated by Novica Petrović. – Beleška o autoru.

У: Златна греда. – Vol. 9, no. 95/96 (sept.–oct. 2009), стр. 15.

127.

Савет / Душко Новаковић. – Фотогр. – Белешка о аутору.

У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 44.

128.

Себе од себе стресам / Душко Новаковић. – Садри песме: Сасвим довољна веза ; Али комарци ; Седатив за посвојенче ; Судбина ; Драги, синови ; Краве гледају у Чикија ; Зид ; Рођени као кукуруз ... ; Клизачева помагала ; Биографија: вашљиво ; Улица Палмира Тољатија ; Зашто ме ниси разбудило него си се сам са гушењем борио ; Несазнајно ; Диплома ; Поред мале Мице ; Гуске ; Псалм.

У: Књижевност. – Год. 63, књ. 121, бр. 1 (2008), стр. 5–14.

129.

Скалпови у племенској заједници / Душко Новаковић. – Одговор на анкету: Књижевне награде – мерило вредности?.

У: Дневник. – Год. 64, бр. 21252 (9. април 2006), стр. 23.

130.

Славни / Душко Новаковић.

У: Књижевни магазин. – Год. 8, бр. 88/89 (2008), стр. 70.

131.

Следбеници птице Феникс / Душко Новаковић.

У: Градина. – Бр. 4 (2004), стр. 162–163.

132.

Стоји мува / Душко Новаковић.

У: Исидоријана. – Год. 9/15, бр. 12/14 (2003/2008), стр. 368.

133.
Тестенина / Душко Новаковић.
У: Књижевни магазин. – Год. 5, бр. 50 (2005), стр. 28.
134.
Тутори / Душко Новаковић. – Зајед. ств. насл.: Вољеној плеви.
У: Летопис Матице српске. – Год. 180, књ. 474, св. 6 (дец. 2004), стр. 757.
135.
Ћутање о томе / Душко Новаковић. –
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 45.
136.
У земљи петлова / Душко Новаковић.
У: Књижевност. – Год. 49, књ. 100, св. 1/3 (1994), стр. 24–25.
137.
Фарма Хини : 40 година Струшких вечери поезије / Душко Новаковић.
У: Књижевни магазин. – Год. 1, бр. 3 (2001), стр. 16–17.
138.
Cinema Lumière / Duško Novaković ; prevela Mirjana Dragović.
У: Златна греда. – Vol. 9, no. 95/96 (sept.–oct. 2009), str. 15.
139.
Copyright by India / Душко Новаковић.
У: Београдски књижевни часопис. – Год. 3, бр. 6 (2007), стр. 12–17.
140.
Džozefina / Duško Novaković.
У: Polja. – God. 50, br. 434 (jul–avg. 2005), str. 9–10.
141.
Шта сам хтео да кажем јапанској песникињи Казуко Шираиши о трешњама / Душко Новаковић.
У: Златна греда. – Год. 9, бр. 93/94 (јул/авг. 2009), стр. 45.
142.
Wołaja na niego Jezus ; Umeczony chłopiec ; Liscie ; Niekończenie ; Krócej ; Sklep miesny / Duško Novaković ; przełożyła Agnieszka Łasek.
У: Pobocza. – Nr 3–4 (37–38)/2009, str. 117–120.

РАДОВИ О ДУШКУ НОВАКОВИЋУ
(избор)

143.

АЋИМОВИЋ, Милета Ивков

Естетика и етика / Милета Аћимовић Ивков. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Избрао сам Месец, Чачак, 2003.
У: Књижевни магазин. – Год. 4, бр. 36 (2004), стр. 38–39.

144.

Поезија и стварност / Милета Аћимовић Ивков. – Приказ књиге: Душко Новаковић, Сметенаков цртеж, Београд, 2002.

У: Квартал. – Бр. 1 (2003), стр. 76–77.

145.

БЛАШКОВИЋ, Ласло, мл.

И славуј, и змај / Ласло Блашковић.

У: Дневник. – Год. 61, бр. 20193 (30. април, 1, 2. мај 2003), стр. 14.

146.

БОЖОВИЋ, Гојко

Dvostruki znalac ogleдала / Gojko Božović.

У: Реџ. – Год. 3, бр. 26 (октобар 1996), стр. 15–17.

147.

Поезија у времену : о српској поезији друге половине 20. Века / Гојко Божовић. – Подгорица : Октоих, 2000. – 336 стр. ; 21 см. – (Библиотека Текст)

148.

ГРУЈИЧИЋ, Ненад

Беспошtedна лирика : Душко Новаковић : „Надзорник кварта“, БИГЗ, Београд, 1982. / Ненад Грујичић

У: Летопис Матице српске. – Год. 159, књ. 431, св. 3 (март 1983), стр. 554–556.

149.

ДЕЛИЋ, Јован

Два поетска начела / Јован Делић. – О поезији Душка Новаковића.

У: Дисово пролеће. – Бр. 34 (28–30.05.2003.), стр. 16.

150.

У спомен Дису / Јован Делић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Стационарије, Београд, 2003.

У: Дисово пролеће. – Бр. 34 (28–30.05.2003.), стр. 16.

151.

ЂОРЂИЋ, Стојан

Десетковани стихови / Стојан Ђорђић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Клупе ненаграђених, Београд, 2008.

У: Књижевни магазин. – Год. 9, бр. 91/92 (2009), стр. 46–47.

152.
Догађање осећања / Стојан Ђорђић
У: Градина. – Год. 16, бр. 5 (1981), стр. 156–158.
153.
О песничким књигама / Стојан Ђорђић. – Београд : Рад,
2001. – 148 стр. ; 20 ст. – (Знакови поред пута)
154.
Stihom kao rijukom / Stojan Đorđić. – Prikaz knjige: Du-
ško Novaković: Smetenjakov crtež, Beograd, 2002.
У: Књижевни гласник. – Br. 15 (2002), str. 39.
155.
Stihom kao rijukom / Stojan Đorđić. – Prikaz knjige: Du-
ško Novaković: Smetenjakov crtež, Beograd, 2002.
У: Polja. – God. 49, br. 428 (april–maj 2004), str. 133–134.
156.
ЖИВАНОВИЋ, Милан
Ко се боји песничког зуба / Душко Новаковић ; [раз-
говор водио] Милан Живановић.
У: Дневник. – Год. 62, бр. 20777 (12. децембар 2004), стр. 20.
157.
ЕГЕРИЋ, Мирослав
Истина и прича / Мирослав Егерић
У: НИН. – Бр. 2517 (25.03.1999), стр. 38.
158.
ИВКОВ, Бошко
Поскочице клетве и тужбалице Душка Новаковића /
Бошко Ивков.
У: Летопис Матице српске. – Год. 175, књ. 463, св. 5 (1999),
стр. 665–669.
159.
ЈОВАНОВИЋ, Александар
Горки тон песме : Душко Новаковић : „Стационара-
ње“ / Александар Јовановић.
У: Политика. – Год. 96, бр. 30731 (15.05.1999), стр. 23.
160.
ЈОВАНОВИЋ, Миленко Д.
Епска размаханост речима / Миленко Д. Јовановић. –
Приказ књиге: Душко Новаковић : Сметењаков цртеж, Бео-
град, 2002.
У: Кораци. – Год. 34, књ. 33, св. 3/4 (2003), стр. 152–156.
161.
Зрео плод песничког искуства / Миленко Д. Јовано-
вић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Достављено муза-
ма, Београд, 2005.
У: Кораци. – Књ. 36, Год. 40, св. 5/6 (2006), стр. 188–191.

162.

ЛАКОВИЋ, Александар

Дневник гласова : есеји и прикази српске песничке продукције 2008–2009 / Александар Б. Лаковић. – 1. изд. – Зрењанин : Агора, 2011 (Нови Сад : Будућност). – 257 стр. ; 21 см. – (Библиотека Огледало ; књ. 15)

163.

Језик живих представа / Александар Б. Лаковић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Тупан и његов педагог, Зајечар, 2007.

У: Летопис Матице српске. – Год. 184, књ. 481, св. 4 (април 2008), стр. 694–698.

164.

Књига непристајања / Александар Б. Лаковић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Клупе ненаграђених, Београд, 2008.

У: Градина. – Год. 44, бр. 27 (2008), стр. 219–225.

165.

Парадоксална метафоричност / Александар Б. Лаковић. У: Летопис Матице српске. – Год. 179, књ. 471, св. 5 (мај 2003), стр. 703–715.

166.

Парадоксална метафоричност / Александар Б. Лаковић. – О поезији Душка Новаковића.

У: Летопис Матице српске. – Год. 180, књ. 474, св. 6 (дец. 2004), стр. 846–858.

167.

Песме у свом времену : Душко Новаковић : Дијалог о немару, Просвета, Београд, 1986. / Александар Лаковић.

У: Кораци. – Год. 21, књ. 21, св. 9–10 (1986), стр. 586–587.

168.

Пијанство крви звано рат / Александар Б. Лаковић. – Приказ књиге: Душко Новаковић, Достављено Музама, Београд, 2005.

У: Књижевни магазин. – Год. 6, бр. 57 (2006), стр. 46–47.

169.

ЛУКИЋ, Јасмина

Drugo lice : prilozi čitanju novijeg srpskog pesništva / Jasmina Lukić. – Beograd : Prosveta, 1985. – 223 str. ; 21 cm

170.

МАТОВИЋ, Маријана

Душко Новаковић / Маријана Матовић.

У: Дисово пролеће. – Бр. 34 (28–30.05.2003.), стр. 11.

171.

Портрет до даљњег : каталог изложбе посвећене Душку Новаковићу, добитнику Дисове награде за 2003. годи-

ну / [аутор изложбе и каталога] Маријана Матовић. – Чачак : Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, 2003. – 34 стр. : илустр. ; 22 x 21 cm. – (Едиција Каталози изложби)

172.

МИЛАНОВИЋ, Братислав

Песничке истине буне људе : Душко Новаковић : Змајева награда за поезију / [разговор водио] Братислав Милановић.

У: НИН. – Бр. 2513 (1999), стр. 3., 40–42.

173.

МИЛОСАВЉЕВИЋ, Мила

Цео свет је велика рана / Душко Новаковић ; разговарала Мила Милосављевић.

У: Дисово пролеће. – Бр. 34 (28–30.05.2003.), стр. 4–9.

174.

МИЛОШЕВИЋ, Ненад

Ћад помислим на то чему сам одан био / Ненад Милошевић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Сметењаков цртеж, Београд, 2002.

У: Књижевни магазин. – Год. 2, бр. 17 (2002), стр. 36–37.

175.

Наклон песника / пише Ненад Милошевић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Изабрао сам месец, Чачак, 2003. – Садржи и: Багдад светиљци / Душко Новаковић.

У: Дисово пролеће. – Бр. 35 (2004), стр. 32.

176.

МИРКОВИЋ, Чедомир

Суботњи дневник : (одабране критике) / Чедомир Мирковић. – Приштина : Јединство ; Горњи Милановац : Дечје новине, 1989. – 396 стр. ; 20 cm. – (Библиотека Обележја)

177.

U kritičarskoj dokolici : izbor iz dnevnčkih zapisa / Čedomir Mirković. – Beograd : Književne novine, 1987. – 440 str. ; 22 cm

178.

НЕГРИШОРАЦ, Иван

Легитимација за бескућнике : српска неоавангардна поезија : поетички идентитет и разлике / Иван Негришорац. – Нови Сад : Културни центар Новог Сада, 1996. – 292 стр. ; 20 cm (Анаграм)

179.

ПАВКОВИЋ, Васа

Борба са апсурдима : (Душко Новаковић: „Ходником“, ВИГЗ, 1991) / Васа Павковић.

У: НИН. – Бр. 2121 (1991), стр. 48.

180.

Дух модернизма : (есеји о српским песницима XX века) / Васа Павковић. – Београд : Народна књига – Алфа, 2000. – 260 стр. ; 21 см. – (Библиотека Алфа. Есеј 2000 ; књ. 2)

181.

„Šara“ Duška Novakovića / Vasa Pavković.
У: Реč. – Год. 3, бр. 26 (1996), стр. 18–20.

182.

ПАНТИЋ, Михајло

Dato i zadato : [о збирци pesama „Stacionarije“ Duška Novakovića] / Mihajlo Pantić.
У: Књиге. – Год. 1, бр. 3 (1999), стр. 22.

183.

Свет иза света : огледи и критике о српској поезији XX века / Михајло Пантић. – Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2002. – 215 стр. ; 20 см

184.

Свет иза света : огледи и критике о српској поезији XX века / Михајло Пантић. – Краљево : Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2002. – 215 стр. ; 20 см. – (Едиција Повеља) (Библиотека Звоник ; књ. 1)

185.

ПАОВИЦА, Марко

Орфеј на столу : поетички модели и песнички ангажман Душка Новаковића / Марко Паовица.
У: Повеља. – Год. 40, бр. 2 (2010), стр. 94–116.

186.

ПЕТРОВ, Александар

Крила и ваздух : огледи о модерној поезији / Александар Петров. – 1. изд. – Београд : Народна књига, 1983. – 260 стр. ; 20 см. – (Савремени југословенски писци)

187.

ПЕТРОВИЋ, Предраг

Исус Христ и Вол Стрит / Предраг Петровић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Сметењаков цртеж, Београд, 2003. У: Књижевни лист. – Год. 2, бр. 5/6 (1.12.2002./1.01.2003.), стр. 8.

188.

Шта после завршене битке? / Предраг Петровић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Клупе ненаграђених, Београд, 2008. У: Београдски књижевни часопис. – Год. 4, бр. 13 (2008), стр. 170–172.

189.

ПОЕЗИЈА Душка Новаковића : зборник радова / [уредници Славко Гордић, Иван Негришорац]. – Нови Сад : Матица српска, 1999. – 152 стр. : илустр. ; 23 см. – (Библиотека змајева награда)

190.

ПОПОВИЋ, Богдан А.

Да је другачије било би ризично / Богдан А. Поповић.
– Приказ књиге: Душко Новаковић: Сметењаков цртеж,
Београд, 2002.

У: НИН. – Бр. 2720 (13.02.2003.), стр. 47.

191.

Отпад у ширењу : Стационарије (песме рата и месе-
чарења), Душко Новаковић, Народна књига, Београд 1998.
/ Богдан Поповић.

У: НИН. – Бр. 2517 (1999), стр. 39.

192.

ПОТИЋ, Душица

Сведок песама : есеји о савременим српским песни-
цима / Душица Потих. – Београд : Народна књига – Алфа,
2001. – 135 стр. ; 21 см. – (Библиотека Изазов / [Народна
књига – Алфа] ; књ. 3)

193.

Тетоважа : критике / Душица Потих. – 1. изд. – Ниш :
Просвета, 2000. – 409. Стр. ; 20 см. – (Библиотека Огледи,
студије, есеји ; књ. 3)

194.

РАДИСАВЉЕВИЋ, Зоран

Златни грумен духа : с добитником Змајеве награде :
Душко Новаковић / [разговор водио] Зоран Радисављевић.
У: Политика. – Год. 96, бр. 30647(1999), стр. 35.

195.

РАДОЈЧИЋ, Саша

Веристичка ноктурна / Саша Радојчић. – Приказ Књиге:
Душко Новаковић: Изабрао сам месец, Чачак, 2003.

У: Бдење. – Год. 4, бр. 10 (јун–јул 2005), стр. 117–118.

196.

Доследно против лоше стварности / Саша Радојчић. –
Приказ књиге: Душко Новаковић: Кад ћемо светла погаси-
ти, Београд, 2010.

У: Београдски књижевни часопис. – Год. 7, бр. 22 (2011),
стр. 218–221.

197.

Искуства света и искуства песме / Саша Радојчић. –
Приказ књиге: Душко Новаковић: Сметењаков цртеж, Бео-
град, 2002.

У: Летопис Матице српске. – Год. 179, књ. 471, св. 5 (мај
2003), стр. 760–762.

198.

Поезија, време будуће : књижевне критике / Саша Ра-
дојчић. – Петроварадин : Алфаграф, 2003. – 123 стр. ; 21 см.
– (Библиотека Догласнице. Огледи, есеји, критике ; 8)

199.

PROVIDNI anđeli : eseji o srpskim pesnicima / Saša Radojičić. – Beograd : Rad, 2003. – 164 str. ; 22 cm

200.

СТОЈАНОВИЋ-Пантовић, Бојана

Песник окрутне митологије : поезија Душка Новаковића / Бојана Стојановић-Пантовић.

У: Летопис Матице српске. – Год. 176, књ. 466, св. 12 (2000), стр. 996–999.

201.

Путеви месечарења / Бојана Стојановић-Пантовић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: Изабрао сам Месец, Чачак, 2003.

У: Политика. – Год. 101, бр. 32548 (19. јун 2004), стр. Б3.

202.

ТЕШИЋ, Гојко

Шта јесте и шта није или дисовска тамница Душка Новаковића / Гојко Тешић.

У: Дисово пролеће. – Бр. 34 (28–30. 05. 2003.), стр. 14–15.

203.

ТОДОРОВИЋ, Мирослав

Песничка интерпретација свакодневнице / Мирослав Тодоровић. – Приказ књиге : Душко Новаковић: „Надзорник кварта“, БИГЗ, 1982. : Градина. – Год. 18, бр. 12 (1983), стр. 79–80.

204.

ЋОСИЋ, Небојша

Енергија побуне / Небојша Ћосић. – Приказ књиге: Душко Новаковић: „Сметењаков пртеж, Београд, 2002.

У: Борба. – Год. 82, бр. 51 (20. 02. 2003.), стр. II/III.

ИНДЕКС ИМЕНА ИЗ БИБЛИОГРАФИЈЕ

Алексић, Крста (Алексиќ, Крста) 171
Андрић, Радомир 172
Арко, Андреј 173
Аћимовић, Милета Ивков 184
Аћин, Јовица 173

Блашковић, Ласло 175, 184
Богнар, Зоран 174
Божовић, Гојко 175, 184

Василевски, Ристо 171
Верона, Ева 169
Виторовић, Надежда 176
Војводић, Радослав 176
Вукадиновић, Миљурко 172

Гилевски, Паскал 176
Гордић, Славко 188
Грујичић, Ненад 172, 184

Дан-Мијовић, Маријана (Dan-Mijović, Mariana) 172
Данојлић, Милутин Лујо 174
Делић, Јован 184
Драговић, Мирјана 182, 183

Ђорђић, Стојан 184, 185
Ђузел, Богомил (Ѓузел, Богомил) 172

Егерић, Мирослав 185

Живанов, Павле 174
Живановић, Милан 185

Зигл, Холгер (Siegel, Holger) 173
Зорић, Павле 176

Ивков, Бошко 185
Илић, Војислав 174

Јагличић, Владимир 173
Јенихен, Манфред (Jähnichen, Manfred) 173
Јовановић, Александар 185
Јовановић, Борис 180
Јовановић, Миленко Д. 185
Јованцаи, Марија 169
Јокановић, Данило 174
Јокић, Момчило 175

Кожул, Љубинко 173
Копривица, Божо 172
Костић, Лаза 174
Крњевић, Вук 173, 174

Лазић, Борис 171, 172
Лаковић, Александар Б. 186
Ласек, Агњешка (Łasek, Agnieszka) 183
Латушињски, Грегор (Łatuszyński, Grzegorz) 175, 176, 177
Липка, Франтишек (Lipka, František) 172
Лукић, Јасмина 186

Марковић, Миливоје 172, 174, 175
Матовић, Маријана 186, 187
Милановић, Братислав 187
Милосављевић, Мила 187
Милош, Јон (Milos, Jon) 174
Милошевић, Ненад 187
Миљковић, Бранко 181
Мирковић, Чедомир 187

Негришорац, Иван 187, 188

Павковић, Васа 177, 187, 188
Пантић, Михајло 175, 177, 188
Пантовић, Бојана Стојановић 174, 176, 190
Паовица, Марко 188
Перишић, Миодраг 176
Петров, Александар 188
Петровић, Новица 180, 182
Петровић, Предраг 188
Поповић, Богдан А. 189
Потић, Душица 189
Пука, Флорин (Puca, Florin) 172
Путник, Радомир 173

Радисављевић, Зоран 189
Радојчић, Саша 189, 190
Радуловић, Андрија 173
Ристовски, Лазар 172

Силјан, Раде 170
Симић, Јован 175
Симић, Чарлс (Simic, Charles) 176
Станојевић, Добривоје 175
Стојчовић, Александар 173
Страјнић, Никола 173

Ташковски, Братислав 173
Тешић, Гојко 190

Тодоровић, Мирослав 190

Тодоровски, Гане 176

Тонтић, Стеван 174

Ћосић, Небојша 190

Ходел, Роберт (Hodel, Robert) 176

Црнојевић, Иван 175

Челебић, Гојко 175

Шираиши, Казуко (Shiraishi, Kazuko) 183

БЕЛЕШКЕ О АУТОРИМА

Давид Новаковић

Рођен је 1993. године у Београду. Матурирао је школске 2011/12. године у Петнаестој београдској гимназији у Раковици. Студира филозофију на Филозовском факултету у Београду.

Љиљана Шој

Рођена је 1950. године у Босанској Градишци. Гимназију је завршила у Тузли, а дипломирала на Филолошком факултету у Београду на Групи за матерњи језик и књижевност. Била је уредник у *Књижевним новинама* и главни и одговорни уредник у издавачкој делатности у *Српској речи*. Обављала је дужност заменика секретара за културу, секретара за информисање Скупштине града Београда, државног секретара у Министарству културе и медија Републике Србије. Била је председник Управног одбора Српског књижевног друштва. Објављује у најугледнијим књижевним листовима и часописима, махом књижевну критику, есеје, путописе, колумне итд. Била је члан жирија многих угледних књижевних награда за поезију и прозу. Уредила је на стотине књига од којих је у многим аутор поговора или предговора. Представљала је српску књижевност, културу и уметност Србије на сусретима и симпозијумима у свету и говорила о нашим писцима у Паризу, Риму, Варшави, Познању, Лођу, Солуну, Букурешту, Бечу, Москви, Загребу, Сарајеву. Објавила је десетак књига књижевне критике, есеја и путописа, награђених наградама и признањима „Милан Богдановић“, „Драгиша Кашиковић“ и „Златним беоцугом“ Културно-просветне заједнице Србије за стваралачки допринос у ширењу културе. Члан је независног удружења новинара Србије, Српског књижевног друштва и Српског ПЕН центра.

Саша Рагојичић

Рођен у Сомбору 1963. године. Школовао се на Филозофском и Филолошком факултету у Београду. Објавио је неколико књига поезије, огледа и књижевне критике. Био је уредник у *Лешојису Машице српске*, *Злајној жреци* и *Дометима*. Превео је са немачког језика филозофска дела Гадамера, Дилтаја, Зафранског. Добитник је награда за поезију „Бранко Ћопић“ и „Ђура Јакшић“, а за критику „Милан Богдановић“. Члан је Српског ПЕН центра, Српског књижевног друштва и Друштва књижевника Војводине. Запослен је на Педагошком факултету у Сомбору.

Војислав Карановић

Живи и ради у Београду. Запослен је као као уредник на РТС. Рођен је 1961. године у Суботици. Дипломирао је на филозофском факултету у Новом Саду на Групи за југословенске језике и општу књижевност. Објавио је осам књига поезије и изабране песме. Добитник је најзначајнијих награда за поезију међу којима: „Вако Попа“, „Меша Селимовић“, „Змајеве“, „Бранко Миљковић“, „Дисове“ „Ђура Јакшић“. Преводио је на више страних језика у антологијским изборима из савремене српске поезије и појединачно. Члан је Српског књижевног друштва и српског ПЕН центра.

Томислав Маринковић

Песник. Живи и ради у селу Липолист код Шапца. Рођен је 1949. године. Дебитовао је почетком осамдесетих година са књигом песама *Двојник*. Објавио је седам књига поезије и изабране песме, добитник је песничких награда: „Бранко Миљковић“, „Васко Попа“ и „Мирослав Антић“. Преводио је на стране језике и заступљен у антологијама савремене српске поезије. Био је члан Управног одбора Српског књижевног друштва.

Александар Б. Лаковић

Рођен је 1955. године у Пећи. Завршио је Медицински факултет у Приштини, а специјализацију интерне медицине у Београду 1988. године. Прву књигу поезије *Ноћи* објавио је 1992. године. Живи и ради у Крагујевцу. Лаковић је и књижевни критичар, есејиста и антологичар. Саставио је антологију поезије о Хиландару. Бави се и путописном прозом. Био је уредник у часопису *Кораци*. Превођен на стране језике у изборима савремене српске поезије и појединачним књигама. Члан је Српског књижевног друштва.

Бољдан А. Појовић

Књижевни критичар, есејиста, антологичар, уредник, приређивач и предавач савремене српске литературе. Рођен је 1936. године у Новом Саду. Дипломирао је на Катедри за светску књижевност са теоријом књижевности на Филолошком факултету у Београду. Објавио је око десет књига критике, есеја и огледа о савременим песницима и савременим критичарима поезије и приредио мноштво избора из опуса водећих савремених српских песника. Саставио је тематску антологију *Поезија и традиција* 1971. године. Био је уредник у *НИК Књижевне новине* и уредник у *ИП Просвећа*, главни и одговорни уредник најстаријег београдског часописа *Књижевност*, а безмало две деценије био је стални књижевни критичар *НИН*-а. Био је члан многих жирија за доделу књижевних награда за поезију. Предавао је савремену југословенску књижевност на два универзитета у Сједињеним Америчким Државама. Објављује у нашим најугледнијим књижевним часописима и публикацијама. Добитник је награда „Исидора Секулић“ и „Ђорђе Јовановић“. Члан је Српског књижевног друштва и српског ПЕН центра. Живи у Београду.

Ненад Милошевић

Рођен је 1962. године у Земуну. Објавио је пет књига поезије и две књиге изабраних песама. Саставио је антологију новије српске поезије под називом *Из музеја шумава*, Загреб, ВБЗ, 2009. Пише књижевну критику и есеје о савременој српској поезији и социо-политичким проблемима савременог друштва. Дипломирао је на Факултету политичких наука у Београду. Био је уредник за поезију у *Књижевним новинама*, а сада је главни и одговорни уредник књижевног часописа Тиса. Ради у Научној редакцији Телевизије Београд као уредник емисије *Речник демократије*. Један је од оснивача Српског књижевног друштва и његов члан.

Бранислав Живановић

Рођен је 1984. године у Новом Саду. Дипломирао је и магистрирао на Филозофском факултету у Новом Саду на Одсеку за компаративну књижевност. Аутор је две књиге поезије и добитник „Бранкове награде“ за поезију 2010. Пише књижевне критике, есеје и огледе. Живи у Новом Саду.

Василије Радикић

Приповедач, књижевни критичар, научни истраживач и професор, рођен је 1947. године у селу Пушковац код Бијељине, Босна и Херцеговина – Република Српска. Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду на групи за југословенску и светску књижевност. Објавио је неколико књига о дечјој литератури, књигу књижевно-критичких текстова *Дело и значење* и три књиге приповедака. У стручној и научној периодици објавио је више од сто педесет радова, од књижевних приказа на текућу књижевну продукцију до обимнијих студија о релевантним ауторима српске књижевности. Ради као саветник у Министарству просвете и као професор на Високој школи за васпитаче на факултету за културу и медије у Београду. Члан је Удружења књижевника Србије.

Санда Ристић-Сојановић

Рођена је у Београду 1974. године. Дипломирала је на Филозофском факултету у Београду, а мастер студије из области етике такође је завршила на Одсеку филозофије у Београду. Била је уредник у издавачкој кући „Белетра“ и часопису *КОВ*. Ради као професор филозофије и грађанског права у приватним средњим школама у Београду. Објавила је неколико књига поезије. Пише и објављује текстове из области савремене поезије, естетике и етике. Члан је Удружења књижевника Србије, Српског књижевног друштва и Естетичког друштва Србије.

Радомир Мићуновић

Песник, критичар, есејиста, новинар, познати ауторитет шаховске игре и енигматике, рођен је 1940. године у Лозовику, Србија. Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду на Групи за југословенску и општу књижевност. Објавио је већи број песничких и прозних књига, као и књига критике и есејистике о савременим српским песницима. Такође, објавио је петнаест књига дечје литературе. Добитник је награде „Радоје Домановић“. Превођен на стране језике. Изузетно ангажован на пословима рецензирања поезије и трибинским програмима из области књижевности. Члан је Удружења књижевника Србије.

Стеван Тонтић

Рођен је 1946. године у Грдановцима код Санског Моста, Босна и Херцеговина. Песник, прозаиста, есејиста, критичар, антологичар и преводилац са немачког језика. Завршио је студије филозофије са социологијом на Филозофском факултету у Сарајеву. Објавио је већи број књига поезије и изабраних песама, роман и две антологије: *Новије њјесништво Босне и Херцеговине*, 1990. и *Модерно српско њјесништво*, 1991. Тонтићева дела су преведна на више страних језика. Добитник је угледних књижевних награда и признања у Босни и Херцеговини, Србији и Нема-

чкој: „Шантићеве“, „Змајеве“, „Ракићеве“ и „Антићеве“, те награде Баварске академије лепих уметности града Хајделберга „Књижевност у егзилу“. Након повратка из егила у Немачкој живи и ради на релацији Сарајево-Београд. Члан је Српског књижног друштва.

Зорица Зец

Рођена је 1960. године у Земуну. Студирала је на Правном факултету у Београду. Објавила је четири романа и приредила за штампање око педесет књига разних жанрова у властитој издавачкој кући „Армон“. Била је управник позоришта „Зоран Радмиловић“ у Зајечару. Пише текстове теолошког карактера. Члан је Удружења књижевника Србије.

Даница Андрејевић

Књижевни критичар, есејиста, антологичар и професор књижевности, рођена је 1948. године у Трстенику. Магистрирала је на Филолошком факултету у Београду, а докторирала на Филозофском факултету у Новом Саду. У својим делима бавила се поетиком Десанке Максимовић, Меше Селимовића, српским романом и поезијом XX века и видовима српског модернизма у поезији и прози XIX и XX века. Приређивач антологија косовско-метохијске поезије и лексикона писаца Косова и Метохије. Добитник је награда за књижевну критику „Вук Филиповић“ и „Милан Богдановић“. Живи у Београду, ради као професор Српске књижевности XX века на Филозофском факултету Универзитета у Приштини (у Косовској Митровици). Члан је Књижевног друштва Косова и Метохије и Удружења књижевника Србије.

Ибрахим Хаџић

Рођен је 1944. године у Рожајима, Црна Гора. Гимназију је завршио у Новом Пазару, а дипломирао је историју уметности на Филозофском факултету у

Београду. Јавио се у књижевности збирком песама *Харфа васионе*, 1970. Од тада је објавио десетак песничких књига, два избора из поезије и три књиге о гљивама. Превођен је на стране језике, а и сам се бави превођењем савремене поезије с руског језика, Добитник је значајних песничких награда и признања, међу којима су награде: „Исидора Секулић“, „Милан Ракић“, „Перо Ђамила Сијарића“ и међународна награда „Босански стећак“ за књигу изабраних и нових песама *Ко сам ја*. Живи и раду у Београду. Члан је форума писаца и Српског књижевног друштва.

Вела Николић

Рођена је 1962. године у Београду. Дипломирала је на Филолошком факултету у Београду на Катедри за шпански језик и књижевност. Живи у Београду и ради у Народној библиотеци Србије.

Мирјана Сћанишић

Рођена је 1968. године у Београду. Завршила Филолошки факултет, Одсек за славистику. Ради као виши библиотекар у Народној библиотеци Србије. Секретар је Задужбине „Десанка Маскимовић“. Аутор је више чланака из области библиотекарства, приређивач, аутор изложби и каталога: „Пушкин и српска култура“, „Оставићу вам једино речи“ и „Двадесет година рада Задужбине Десанка Максимовић“. Преводи са руског језика.

Ирена Бузић

Рођена 1971. године у Београду. Дипломирала на Катедри за хунгарологију Филолошког факултета у Београду 2001. године. Ради као библиотекар у Народној библиотеци Србије.

Јелена Мишровић

Рођена је 1983. године у Београду. Дипломирала је на Филолошком факултету у Београду, Катедра за Библиотекарство и информатику. На истој Катедри је завршила мастер студије, а 2012. године уписала и докторске студије. Апсолвент је енглеског језика и књижевности. Ради у Народној библиотеци Србије.

Виолета Јовичинац Пешировић

Рођена је 1968. године у Крагујевцу. Дипломирала на Филолошком факултету у Београду. Бави се превођењем са руског језика, лектуром и коректуром. Запослена у Народној библиотеци „Вук Караџић“ у Крагујевцу.

ИНДЕКС ИМЕНА

- Адорно, Теодор (Adorno, Theodor) 44
Алигијери, Данте (Alighieri, Dante) 155
Андрејевић, Даница 147, 156, 157, 200
Аристотел (Aristoteles) 18, 44
Аћимовић, Милета Ивков 14
- Бароуз, Вилијем (Borroughs, William Seward) 98, 102
Бекет, Семјуел (Beckett, Samuel) 46
Белер, Ернст (Behler, Ernst) 44
Блок, Александар Александрович
 (Блок, Александар Александрович) 46
Бодлер, Шарл (Baudelaire, Charles Pierre) 46, 99, 148
Бодријар, Жан (Baudrillard, Jean) 96, 98
Божовић, Гојко 14, 21, 68, 69
Борхес, Хорхе Луис (Borges, Jorge Luis) 155
Брехт, Бертолт (Brecht, Bertolt) 97
Бузић, Ирена 169, 201
Буњин, Иван Алексејевич (Бунин, Иван Алексеевич) 63
- Винавер, Станислав 46
Вијон, Франсоа (Villon, François) 33, 34, 36
Витман, Волт (Whitman, Walt) 63, 96, 101, 102
Волас, Стивенс (Wallace, Stevens) 86
Вукићевић, Даница 63
- Гатари, Феликс (Guattari, Félix) 97
Георг, Стефан Антон (George, Stefan Anton) 128
Гете, Јохан Волфганг (Goethe, Johann Wolfgang) 46, 79, 103
Гинзберг, Ален (Ginsberg, Allen) 101–103
Гогољ, Николај Васиљевич
 (Гогољ, Николай Васильевич) 46
Големан, Данијел (Goleman, Daniel) 51
- Деветак, Небојша 19
Делез, Жил (Deleuze, Gilles) 97
Дерида, Жак (Derrida, Jacques) 147
Домановић, Радоје 46
- Ејхенбаум, Борис Михајлович
 (Эйхенбаум, Борис Михайлович) 138
Елиот, Томас Стернс (Eliot, Thomas Stearns) 46, 85, 103
Енценсбергер, Ханс Магнус
 (Enzensberger, Hans Magnus) 63, 97
Ешбери, Џон (Ashbery, John) 22
- Живановић, Бранислав 91, 107, 108, 198

Загајевски, Адам (Zagajewski, Adam) 63
Зец, Зорица 137, 145, 200
Зола, Емил (Zola, Emile) 155

Јагић, Дорга 61
Јакобсон, Роман Осипович (Јакобсон, Роман Осипович) 138
Јакубински, Лав Петровић
(Јкубинский, Лев Петровић) 138
Јејтс, Вилијам Батлер (Yeats, William Butler) 46, 63, 103
Јовичинац, Виолета Петровић 202
Јонеско, Ежен (Ionescu, Eugène) 46

Кавафи, Константин (Kavafis, Konstantinos) 46, 85
Карановић, Војислав 29, 35, 36, 196
Карацић, Вук Стефановић 114, 115
Кафка, Франц (Kafka, Franz) 45, 46, 156
Квинтилијан, Марко Фабије (Quintilianus, Marcus Fabius) 46
Керуак, Џек (Kerouac, Jack) 98, 101, 102
Клер, Жан (Clair, Jean) 99
Кнокс, Норман (Knox, Norman) 43
Ковачевић, Душан 46
Копицл, Владимир 63
Корсо, Грегори (Corso, Gregory) 98
Костић, Лаза 38
Кочић, Петар 46
Красни, Златко 63
Кустурица, Емил 149

Лакан, Жак (Lacan, Jacques) 154
Лаковић, Александар Б. 25, 43, 65, 197
Лалић, Иван В. 23
Ларкин, Филип (Larkin, Philip) 139
Лотман, Јуриј Михајлович
(Лотман, Юрий Михайлович) 98, 99, 154
Лошонц, Алпар (Lošonc, Alpar) 98
Лукић, Јасмина 20, 47, 70

Љоса, Марио Варгас (Llosa, Mario Vargas) 10

Максимовић, Мирослав 88
Ман, Томас (Mann, Thomas) 44, 46
Мањчик, Лукаш (Mańczyk, Lukasz) 60
Маринковић, Томислав 37, 41, 196
Марковић, Томислав 17
Маркс, Карл (Marx, Karl) 122
Мекнис, Луис (Macneice, Louis) 22
Милошевић, Ненад 81, 90, 198
Митровић, Јелена 202
Мићуновић, Радомир 125, 129, 130, 199

- Настасијевић, Момчило 141
Негришорац, Иван 47, 53
Нешић, Ђорђе 19
Николић, Вела 163, 167, 201
Ниче, Фридрих Вилхелм (Nietzsche, Friedrich Wilhelm) 155
Новаковић, Давид 5, 195
Новалис (Hardenberg, Georg Philipp Friedrich von) 46
Нушић, Бранислав 46
- Његош, Петар Петровић 57
- Одн, Вистан Хју (Auden, Wystan Hugh) 46, 63, 82, 85
- Пантић, Михајло 14, 24, 47, 64, 69
Пантовић, Бојана Стојановић 95
Паунд, Езра (Pound, Ezra) 85, 103, 105
Петковић, Владислав Дис 49
Петковић, Новица 100, 102
Петровић, Растко 115, 147
Пикасо, Пабло (Picasso, Pablo Ruiz) 148
Пинтер, Харолд (Pinter, Harold) 95
Пирандело, Луиђи (Pirandello, Luigi) 46
Платон (Plato) 44
По, Едгар Алан (Poe, Edgar Allan) 46
Поповић, Богдан А. 67, 79, 80, 197
Поповић, Тања 102–104, 106
Пушкин, Александар Сергеевич
(Пушкин, Александр Сергеевич) 46
- Радикић, Василије 109, 116, 198
Радичевић, Бранко 103
Радојчић, Саша 14, 17, 27, 54, 69, 196
Раичковић, Стеван 20
Рансијер, Жак (Rancière, Jacques) 96, 100
Рембо, Артур (Rimbaud, Arthur) 88
Ружевић, Тадеуш (Różewicz, Tadeusz) 63
- Сандберг, Карл (Sandburg, Carl) 127
Секулић, Исидора 149
Сервантес, Мигел (Cervantes Saavedra, Miguel de) 46
Сикелјано, Ангело (Sikelianos, Angelos) 144
Симић, Чарлс 84, 85
Слотердајк, Петер (Sloterdijk, Peter) 86
Сократ (Sokrates) 44
Сремац, Стеван 46
Станисављевић, Миодраг 133
Станишић, Мирјана 169, 201
Стерија, Јован Поповић 46
Стефановић, Мирјана 20

- Стојановић, Драган 44
Стојановић, Санда Ристић 119, 122, 199
- Тадић, Новица 131
Тејт, Џејмс (Tate, James) 22
Тонтић, Стеван 19, 131, 136, 199
- Унамуно, Мигел (Unamuno, Migel de) 142
- Ферлингети, Лоренс (Ferlinghetti, Lawrence) 99
Фрај, Нортроп (Frye, Northrop) 72
Фрост, Роберт (Frost, Robert Lee) 84
- Хајне, Хајнрих (Heine, Heinrich) 46
Хаксли, Олдос (Huxley, Aldous) 155
Хамовић, Драган 21
Хацић, Ибрахим 159, 200
Хегел, Георг Вилхелм Фридрих
(Hegel, Georg Wilhelm Friedrich) 104, 121
Хини, Шејмус (Heaney, Seamus) 22
Хомер (Homerus) 6, 82, 103
- Целан, Пол (Celan, Paul) 63
Црњански, Милош 95, 103
- Чапек, Карел (Čapek, Karel) 46
- Џојс, Џејмс (Joyce, James) 46
Џубран, Халил (Gibran, Kahlil) 151
- Шекспир, Вилијем (Shakespeare, William) 46
Шилер, Фридрих (Schiller, Friedrich) 46
Шираиши, Казуко (Shiraishi, Kazuko) 57
Шкловски, Виктор Борисович
(Шкловский, Виктор Борисович) 138, 155
Шкроб, Зденко 45
Шоп, Љиљана 7, 15, 16, 60, 62, 69, 195

САДРЖАЈ

- 5 *Давид Новаковић*
ЧЕМУ СЛУЖИ МОЈ ОТАЦ
- 7 *Љиљана Шој*
ТРИДЕСЕТПЕТОГОДИШЊИ
ТРАНЗИЦИОЦЕН ПЕСНИКА ДУШКА
НОВАКОВИЋА
- 17 *Саша Радојчић*
МУЗЕ НЕ ЋУТЕ: РАТНЕ ПЕСМЕ
ДУШКА НОВАКОВИЋА
- 29 *Војислав Карановић*
ТРУНКА И НИКО
Запис на маргини, при самом дну песме
„Цедилка“ Душка Новаковића
- 37 *Томислав Маринковић*
ТРИ КРАТКА ПОГЛЕДА НА ПОЕЗИЈУ
ДУШКА НОВАКОВИЋА
- 43 *Александар Б. Лаковић*
ИРОНИЈА И ПАРАДОКС КАО ПОКРЕТАЧИ
У ПЕСНИШТВУ ДУШКА НОВАКОВИЋА
Услови (не)бивствовања као битан покретач
личног и колективног отпора преточени у
особено песништво, иронијом и гротеском
обогаћени
- 67 *Бољдан А. Појовић*
ПЕСНИКОВА СЕЋАЊА НА ПРВЕ ЉУДЕ
- 81 *Ненад Милошевић*
О ДВЕ ПЕСНИЧКЕ КЊИГЕ ДУШКА
НОВАКОВИЋА
- 91 *Бранислав Живановић*
ТРАГОВИ БИТ ПОЕТИКЕ И МОДЕРНОГ ЕПА
У ПОЕЗИЈИ ДУШКА НОВАКОВИЋА
- 109 *Василије Радикић*
СИГНУМ СТВАРАЛАЧКЕ АУТЕНТИЧНОСТИ
Душко Новаковић, *Забава за ушучене* :
изабране песме 2002 –2010, Београд, 2012.

- 119 *Санда Рисџић Стојановић*
СЕЃАЊЕ НА ПРВЕ ЉУДЕ – ИЗАБРАНЕ
ПЕСМЕ (1976-2000)
- 125 *Радомир Мићуновић*
НАД ПЕСМАМА ДУШКА НОВАКОВИЋА
„ГРАФИТ И СЕДЕФ“ И „РЕТКА ЗРЊЦА
НЕЖНОСТИ“
- 131 *Сиван Тонић*
ПОЕЗИЈА ПАТОЛОШКЕ СТВАРНОСТИ
- 137 *Зорица Зељ*
БЕЗ СЛОБОДНЕ УМЕТНОСТИ ПОЈЕДИНИХ
БИЋА НЕМА СИТНИХ ВЕЗОВА У
ЋИЛИМСКОМ ТКАЊУ
- 147 *Даница Андрејевић*
ПОЕТСКИ ПОРТРЕТ МАТЕРИЈЕ
- 159 *Ибрахим Хаџић*
„КИШНО ЈУТРО“
- 163 *Вела Николић*
КЊИГЕ ИЗ ЕДИЦИЈЕ НАГРАДА „ДЕСАНКА
МАКСИМОВИЋ“ У БИБЛИОТЕКАМА У
ЗЕМЉИ И СВЕТУ
- 169 *Ирена Бузић*
Мирјана Станишић
СЕЛЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЈА
ДУШКА НОВАКОВИЋА
(са индексом имена)
- 195 БЕЛЕШКЕ О АУТОРИМА
- 203 ИНДЕКС ИМЕНА

ПОЕЗИЈА ДУШКА НОВАКОВИЋА
Зборник радова
2013.

Издавач
Задужбина „Десанка Максимовић“
Скерлићева 1, Београд

За издавача
Станиша Тутњевић

Превод резимеа на руски
Виолета Јовичинац Петровић

Превод резимеа на енглески језик
Јелена Митровић

УДК класификација
Ирена Бузић

Дизајн корица
Ивица Стевић

Лектура
Виолета Јовичинац Петровић

Технички уредник
Бранко Христов

Штампа
Драслар партнер, Београд

Тираж:
300 примерака

ISBN 978-86-82377-39-9

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821. 163.41.09-1 Новаковић Д. (082)

ДЕСАНКИНИ мајски разговори (2012 ; Београд)

Поезија Душка Новаковића : зборник радова / Десанкини мајски разговори, Београд, 21. мај 2012. ; приредила Мирјана Станишић. – Београд : Задужбина „Десанка Максимовић“, 2013 (Београд : Драслар партнер) . – 208 стр. ; 21. см. – (Десанкини мајски разговори ; књ. 30)

Тираж 300. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Summaries ; Резюме. – Регистар.

ISBN 978-86-82377-39-9

а) Новаковић, Душко (1948–) – Поезија – Зборници

COBISS.SR-ID 197433612
